

ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑ
Εθνικόν και Καποδιστριακόν
Πανεπιστήμιον Αθηνών
—ΙΔΡΥΘΕΝ ΤΟ 1837—

ΕΠΙΣΗΜΟΙ ΛΟΓΟΙ

ΠΡΥΤΑΝΕΙΑ
ΜΕΛΕΤΙΟΥ-ΑΘΑΝΑΣΙΟΥ Κ. ΔΗΜΟΠΟΥΛΟΥ

ΤΟΜΟΣ 38^{ος}

ΑΚΑΔΗΜΑΪΚΑ ΕΤΗ
2020-2022

ΑΝΑΤΥΠΟ
ΕΚΔΗΛΩΣΗΣ
- 13 -

ΕΚΔΟΣΕΙΣ
Εθνικού και Καποδιστριακού
Πανεπιστημίου Αθηνών

ΑΘΗΝΑ 2023

ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑ
Εθνικόν και Καποδιστριακόν
Πανεπιστήμιον Αθηνών
———ΙΔΡΥΘΕΝ ΤΟ 1837———

ΕΠΙΣΗΜΟΙ ΛΟΓΟΙ

ΠΡΥΤΑΝΕΙΑ
ΜΕΛΕΤΙΟΥ-ΑΘΑΝΑΣΙΟΥ Κ. ΔΗΜΟΠΟΥΛΟΥ

ΤΟΜΟΣ 38^{ος}

ΑΚΑΔΗΜΑΪΚΑ ΕΤΗ
2020-2022

Α΄ ΜΕΡΟΣ

ΑΘΗΝΑ 2023

ISSN: 2654-1750

Υπεύθυνος Έκδοσης

Διεύθυνση Δημοσιευμάτων και Εκδόσεων

Κατάρτιση-Επεξεργασία-Φιλολογική Επιμέλεια

Τμήμα Δημοσιευμάτων της Διοίκησης

Γραφιστική Επεξεργασία-Εκτύπωση-Βιβλιοδεσία

Τμήμα Τυπογραφείου

ΤΕΛΕΤΗ ΕΝΑΡΞΗΣ
ΤΟΥ ΕΠΕΤΕΙΑΚΟΥ ΣΥΝΕΔΡΙΟΥ ΜΕ ΤΙΤΛΟ:
«ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΕΠΑΝΑΣΤΑΣΗ ΚΑΙ ΘΕΑΤΡΟ»
ΑΦΙΕΡΩΜΕΝΟΥ ΣΤΟΝ
ΟΜΟΤΙΜΟ ΚΑΘΗΓΗΤΗ ΚΥΡΙΟ ΝΑΣΟ ΒΑΓΕΝΑ
ΚΑΙ ΣΤΗΝ ΟΜΟΤΙΜΗ ΚΑΘΗΓΗΤΡΙΑ ΚΥΡΙΑ ΑΝΝΑ ΤΑΜΠΙΑΚΗ
ΓΙΑ ΤΟ ΕΡΓΟ ΚΑΙ ΤΗΝ ΠΡΟΣΦΟΡΑ ΤΟΥΣ
ΣΤΟ ΤΜΗΜΑ ΘΕΑΤΡΙΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ

Τη 10^η Νοεμβρίου 2021, ημέρα Τετάρτη και ώρα 11.00, πραγματοποιήθηκε η τελετή έναρξης του **επετειακού συνεδρίου με τίτλο: «Ελληνική Επανάσταση και Θέατρο»**, που οργανώθηκε από το Εθνικό και Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών και το Τμήμα Θεατρικών Σπουδών της Φιλοσοφικής Σχολής με την ευκαιρία της συμπλήρωσης τριάντα χρόνων λειτουργίας του Τμήματος Θεατρικών Σπουδών, συμμετέχοντας στον εορτασμό των 200 χρόνων από την Επανάσταση του 1821. Το συνέδριο ήταν αφιερωμένο στον Ομότιμο Καθηγητή κύριο **Νάσο Βαγενά** και στην Ομότιμη Καθηγήτρια κυρία **Άννα Ταμπιάκη** για το έργο και την προσφορά τους στο Τμήμα Θεατρικών Σπουδών.

ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ

- * Προσφώνηση από τον Πρύτανη του Εθνικού και Καποδιστριακού Πανεπιστημίου Αθηνών, Καθηγητή κύριο Μελέτιο-Αθανάσιο Κ. Δημόπουλο.
- * Χαιρετισμός από τον Κοσμήτορα της Φιλοσοφικής Σχολής, Καθηγητή κύριο Αχιλλέα Χαλδαιάκη.
- * Σύντομες ομιλίες από τους:
 - Πρόεδρο του Τμήματος Θεατρικών Σπουδών, Καθηγητή κύριο Ιωσήφ Βιβιλάκη, με τίτλο: «Τριάντα χρόνια Τμήμα Θεατρικών Σπουδών»

- Επίτιμο Καθηγητή του ΕΚΠΑ κύριο Βάλτερ Πούχνερ, με τίτλο: «Ο ρόλος του θεάτρου στην Επανάσταση του 1821: *Ηθοποιοί στη σκηνή και στο πεδίο των μαχών*».
- * Παρουσίαση του έργου των τιμωμένων καθηγητών από τον Πρόεδρο του Τμήματος Θεατρικών Σπουδών, Καθηγητή κύριο Ιωσήφ Βιβιλάκη.
- * Κεντρικές ομιλίες από τους:
 - Ομότιμο Καθηγητή του ΕΚΠΑ κύριο Νάσο Βαγενά, με τίτλο: «Για τον Ιppία του Ανδρέα Κάλβου»
 - Ομότιμη Καθηγήτρια του ΕΚΠΑ κυρία Άννα Ταμπάκη, με τίτλο: «Ιδεολογικές και αισθητικές επιδράσεις του Ευρωπαϊκού Διαφωτισμού στο ελληνικό προεπαναστατικό θέατρο».
- * Παρουσίαση του επετειακού τόμου με τίτλο: «Τριάντα χρόνια Τμήμα Θεατρικών Σπουδών» από τους:
 - Ομότιμη Καθηγήτρια του ΕΚΠΑ κυρία Χρυσοθέμιδα Σταματοπούλου-Βασιλάκου
 - Επίκουρη Καθηγήτρια κυρία Αλεξία Αλτουβά
 - Λέκτορα κυρία Ιωάννα Ρεμεδιάκη.
- * Επίδοση τιμητικής πλακέτας στον Ομότιμο Καθηγητή κύριο Νάσο Βαγενά και στην Ομότιμη Καθηγήτρια κυρία Άννα Ταμπάκη.

ΜΕΛΕΤΙΟΥ-ΑΘΑΝΑΣΙΟΥ Κ. ΔΗΜΟΠΟΥΛΟΥ

Καθηγητή Ιατρικής και Πρύτανη του ΕΚΠΑ

ΠΡΟΣΦΩΝΗΣΗ

Κυρίες και κύριοι,

Με ιδιαίτερη χαρά και συγκίνηση παρευρισκόμαστε εδώ για να σημάνουμε την **έναρξη του Επετειακού Συνεδρίου του Τμήματος Θεατρικών Σπουδών, με το οποίο το Τμήμα, και μαζί του όλη η Φιλοσοφική Σχολή και όλο το Εθνικό και Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών, εορτάζει τα 30ά γενέθλιά του.**

Τριάντα χρόνια μεστής και γόνιμης ζωής από τότε που, στις αρχές της τελευταίας δεκαετίας του περασμένου αιώνα, όχι μόνο το Τμήμα Θεατρικών Σπουδών εντάχθηκε στον πανεπιστημιακό χάρτη της Αθήνας αλλά και οι ίδιες οι Θεατρικές Σπουδές εντάχθηκαν στον πανεπιστημιακό χάρτη της Ελλάδας – για να ακολουθήσουν στη συνέχεια η γένεση και η λειτουργία και των υπόλοιπων Τμημάτων Θεάτρου και Θεατρικών Σπουδών σε άλλα Πανεπιστήμια της χώρας (Θεσσαλονίκη, Πάτρα και Ναύπλιο). **Από τις αρχές της ίδρυσής του και μέχρι σήμερα το Τμήμα Θεατρικών Σπουδών κατόρθωσε να κάνει αισθητή, απαραίτητη και πλέον αυτονόητη και ζωτική την παρουσία του στην ακαδημαϊκή, καλλιτεχνική, εκπαιδευτική και κοινωνική κοινότητα.**

Και αυτό το επέτυχε με τη συνεπή, σοβαρή και συστηματική προσήλωσή του στους αρχικούς στόχους του, τους οποίους έθεσαν οι πρωτεργάτες ιδρυτές και διδάσκοντες του Τμήματος (ειδική μνεία οφείλουμε στον αείμνηστο **Σπύρο Ευαγγελάτο** και στον αειθαλή **Βάλτερ Πούχερ**) και τους οποίους ακολούθησαν με πίστη και υπευθυνότητα όλοι οι άλλοι σημαντικοί, παλαιότεροι και νεότεροι, καθηγητές και διδάσκοντες που στελέχωσαν κατά καιρούς ή στελεχώνουν σήμερα το Τμήμα. Ανάμεσα στους (λίγο) παλιότερους καθηγητές που ζωογόνησαν το Τμήμα με την επιστημονική συμβολή και το ακαδημαϊκό ήθος τους είναι οι ομότιμοι καθηγητές **Άννα Ταμπάκη** και **Νάσος Βαγενάς**, στους οποίους αφιερώνεται το αρχόμενο Συνέδριο.

Μεγάλη η τιμή για τους τιμωμένους αλλά και για το Τμήμα, που αναγνωρίζει τις οφειλές του και φροντίζει τη διατήρηση της συνέχειάς του,

αναλαμβάνοντας συχνά αφιερωματικές πρωτοβουλίες που αποτίουν φόρο ακαδημαϊκής και ανθρώπινης τιμής σε παλαιότερα στελέχη του Τμήματος.

Διπλή γιορτή όμως η σημερινή και διπλά τα γενέθλια: Μια επέτειος ιδρυματική και πιο ειδική συνδυάζεται με την εθνική και πανελλήνια επέτειο των διακοσίων χρόνων από την Επανάσταση του 1821.

Ένας συνδυασμός συμβολικά ισχυρός αλλά και πολύ πραγματικός και επιβεβαιωμένος ιστορικά, καθώς το θέατρο συνδέθηκε στενά με τον εθνικοαπελευθερωτικό αγώνα, συμβάλλοντας στην προετοιμασία του, παρακολουθώντας την εξέλιξή του αλλά και θρέφοντας τόσο τη βιοματική ανάμνησή του όσο τον κριτικό στοχασμό πάνω σ' αυτόν και τις διαφορετικές πτυχές του σε όλη τη μετέπειτα της Επανάστασης και της Απελευθέρωσης περίοδο μέχρι και σήμερα. Οι θεματικές του συνεδρίου είναι πολλές και καλύπτουν σφαιρικά το θέμα του Αγώνα και της Επανάστασης.

Χαιρετίζουμε εκ μέρους των Πρυτανικών Αρχών και αναμένουμε μία ακόμη πολύ επιτυχημένη ακαδημαϊκή δράση του Τμήματος Θεατρικών Σπουδών, που κομίζει τη δική του συμβολή στο ευρύτερο πλαίσιο των επετειακών εκδηλώσεων του ΕΚΠΑ.

Μαζί με τον χαιρετισμό και τις ευχές για την επιτυχή εξέλιξη των εργασιών του Συνεδρίου, εύχομαι επίσης στο Τμήμα Θεατρικών Σπουδών, που βρίσκεται στην ώριμη νεότητά του, να μακροημερεύσει για πάρα πολλά χρόνια και δεκαετίες και –γιατί όχι;– για αιώνες.

Αν εμείς είμαστε φθαρτοί, οι θεσμοί, οι αξίες και το έργο που αυτοί φέρουν μπορούν και εύχομαι να είναι υπεραιωνόβια.

Σας ευχαριστώ.

ΑΧΙΛΛΕΑ Γ. ΧΑΛΔΑΙΑΚΗ

Καθηγητή και Κοσμήτορα της Φιλοσοφικής Σχολής του ΕΚΠΑ

ΧΑΙΡΕΤΙΣΜΟΣ

Το Τμήμα Θεατρικών Σπουδών της Φιλοσοφικής Σχολής του Εθνικού και Καποδιστριακού Πανεπιστημίου Αθηνών συμπλήρωσε ήδη 30 χρόνια λειτουργίας. Το γεγονός μάς παρέχει θαυμάσια ευκαιρία για γόνιμο αναστοχασμό πάνω στην έννοια της παρέλευσης του χρόνου. *«Οὐχ ἡμῶν ἐστὶ γνῶναι χρόνους ἢ καιρούς»*. Δεν μας έχει δοθεί η δυνατότητα να γνωρίζουμε και να καθορίζουμε τον χρόνο. Αγνωσούμε πώς θα εξελιχθεί εν χρόνῳ οτιδήποτε, ποιο θα είναι το εύρος της ύπαρξής του, η ακμαιότητα της θαλερότητάς του, η ποιότητα της μαρτυρίας του, η ουσία της παρουσίας του, το τελικό πρόσημο της διαχρονικής αποτίμησής του.

Ιδού, όμως, που 30 έτη διήλθαν ήδη, *«ὥς ἡμέρα ἢ ἐχθές»*. Ημέρα που διήλθε εν επιφυλακῇ αγρύπνῳ, εν σπουδῇ ακαταπαύστῳ, εν μετοχῇ δαψιλῇ, υπό το ανέσπερο φῶς της γνώσης, υπό την αειθαλή ἐξῆ της ἐρευνας, υπό το ἐκπαγλο θάμβος της ανακάλυψης, υπό τη ζεῖδωρη θαλπωρῇ της διδασχῆς, υπό τη διονυσιακῇ ἐκστάσει της επιτέλεσης.

Κατὰ το παρελθόν χρονικὸ διάστημα το Τμήμα Θεατρικών Σπουδών οργάνωσε δυσεξαρίθμητα θεατρολογικὰ συνέδρια και ημερίδες και συμπόσια. Πραγματοποίησε λαοφιλείς δημόσιες διαλέξεις και διεισδυτικὲς ακαδημαϊκὲς παρουσιάσεις. Διοργάνωσε εκθέσεις σκηνογραφικῆς και ενδυματολογικῆς και δραματουργικῆς χαρακτῆρα. Κυρίως, όμως, διεξήγαγε με απaráμιλλη μεθοδικότητα και επαινετὴ συστηματικότητα πρωτογενή ἐρευνα, στο πλαίσιο εγχώριων και ευρωπαϊκῶν και διεθνῶν εκπαιδευτικῶν εγχειρημάτων και ερευνητικῶν προγραμμάτων.

Τα μέλη ΔΕΠ του Τμήματος συνέγραψαν και εξέδωσαν εκατοντάδες αυτοτελὲς επιστημονικά δημοσιεύματα, που συμποσούνται σε χιλιάδες σελίδων πρωτότυπου και ρηξικέλευθου ακαδημαϊκοῦ αμνητοῦ. Επιστημονικά περιοδικά, συλλογικοὶ τόμοι, πρακτικά συνεδρίων, άρθρα, μελετήματα, βιβλιοκρισίες, βιβλιοπαρουσιάσεις και πληθμονή ομοειδούς ἤδη δημοσιευμένης επιστημονικῆς παραγωγῆς πλουτίζουν και καταγαλίζουν τη σχετικὴ διεθνή και ελληνικὴ βιβλιογραφία, με ναυαρχίδα την εικοσάτομη *Παράβαςι*, το *Επιστημονικὸ Περιοδικὸ του Τμήματος Θεατρικών Σπουδῶν του Πανεπιστημίου Αθηνών*.

Το παρόν επετειακό συνέδριο υπό τον τίτλο «Ελληνική Επανάσταση και Θέατρο», ένα συνέδριο συγκινητικά αφιερωμένο στον ομότιμο καθηγητή Νάσο Βαγενά και στην ομότιμη καθηγήτρια Άννα Ταμπάκη, ως ακαδημαϊκό αντίδωρο για το έργο τους και την προσφορά τους στο Τμήμα Θεατρικών Σπουδών, αποτελεί ταυτόχρονα απτή ανάδειξη της προϊστορίας, ηχηρή απόδειξη της παροντικής ισχύος και ελπιδοφόρα ενατένιση του μέλλοντος του Τμήματος.

Με ιδιαίτερη συγκίνηση παρίσταμαι και συμμετέχω στο παρόν επετειακό συνέδριο, μεταφέροντας τον έπαινο, τις ευχαριστίες και τις εγκάρδιες συγχαρητήριες προσρήσεις της Κοσμητείας της Φιλοσοφικής Σχολής του Εθνικού και Καποδιστριακού Πανεπιστημίου Αθηνών προς τον φίλτατο Πρόεδρο και όλα τα μέλη του Τμήματος Θεατρικών Σπουδών. Αυτή η εξόχως σημαντική επέτειος εορτάζεται αναμφίβολα με τον πλέον προσήκοντα τρόπο! Εύχομαι κάθε επιτυχία στις εργασίες του συνεδρίου. Είθε να αξιωθούμε να συνεορτάσουμε εν υγεία και ομονοία και τα σαραντάχρονα και τα πενήντάχρονα του Τμήματος!

ΙΩΣΗΦ ΒΙΒΙΛΑΚΗ

Καθηγητή και Προέδρου του Τμήματος Θεατρικών Σπουδών του ΕΚΠΑ

ΣΥΝΤΟΜΗ ΟΜΙΛΙΑ ΜΕ ΘΕΜΑ: «30 ΧΡΟΝΙΑ ΤΜΗΜΑ ΘΕΑΤΡΙΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ»

Έπειτα από αναβολές και καθυστερήσεις λόγω της πανδημίας, έφτασε η στιγμή να γιορτάσουμε τα 30 χρόνια του Τμήματος. Είναι μια πραγματική ευκαιρία να στοχαστούμε όλα τα μέλη της κοινότητάς μας για το παρελθόν και να μοιραστούμε ελπίδες για τη μελλοντική προοπτική των θεατρικών σπουδών στο Εθνικό και Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο της Αθήνας.

Τριάντα χρόνια πριν κάποιοι συγκεκριμένοι άνθρωποι πίστεψαν ότι η επιστημονική γνώση και σπουδή για την τέχνη του θεάτρου δεν είναι πολυτέλεια για τον τόπο αλλά μια βαθιά ανάγκη. Ένας από αυτούς είναι ο τότε πρότανης, καθηγητής Μιχάλης Σταθόπουλος. Του οφείλουμε πολλά γιατί είναι ο άνθρωπος που μας βάπτισε στο Πανεπιστήμιο και μας έχει στηρίξει στην πορεία μας. Και η πίστη αυτή από όνειρο έγινε πραγματικότητα με τη λειτουργία του Τμήματός μας στη Φιλοσοφική Σχολή.

Οι αγαπημένοι δάσκαλοι και καθοδηγητές μας, ο αείμνηστος Σπύρος Ευαγγελάτος και ο αειθαλής Βάλτερ Πούχνερ, περιέβαλλαν με πολλή φροντίδα το Τμήμα, έθεσαν τα πνευματικά θεμέλια για να μεγαλώσει και να φθάσει στη θέση που βρίσκεται σήμερα. Όλοι οι διδάσκοντες, οι εξωτερικοί συνεργάτες και το διοικητικό προσωπικό έχουν δώσει τον καλύτερο εαυτό τους τις δεκαετίες που πέρασαν, ώστε σήμερα να μπορούμε να είμαστε περήφανοι για τις επιτυχίες της κοινότητάς μας: νέες ανακαλύψεις δραμάτων, πλήθος εκδόσεων, συνέδρια, αφιερώματα, συνέργειες και κοινωνικοί εταίροι, θεατρική μόρφωση, μια πληθώρα εμπειριών και αναμνήσεων που δίνουν ελπίδα για το μέλλον.

Τα τελευταία 30 χρόνια έχουν αποφοιτήσει 1.677 θεατρολόγοι, και όλοι αυτοί οι συνάδελφοι, από την πρώτη γενιά της δεκαετίας του 1990 μέχρι πρόσφατα, έχουν συμβάλει αποφασιστικά στον θεατρικό χάρτη της χώρας με τη συμμετοχή τους σε πλήθος παραστάσεων και παραγωγών, με τη διδασκαλία σε δημόσια και ιδιωτική εκπαίδευση, με τη στελέχωση κορυφαίων θεατρικών και ευρύτερα πολιτιστικών οργανισμών, ειδησεογραφικών και ενημερωτικών μέσων και δικτύων. Οι απόφοιτοί μας με τη βαθιά παιδεία που έχουν λάβει και το πλήθος των γνώσεων, των υλικών και των εργαλείων που έχουν αποκτήσει

είναι εκείνοι στους οποίους οφείλουμε την εδραίωση του καινοφανούς, κάποτε, επαγγέλματος του θεατρολόγου.

Σήμερα το Τμήμα μας πρωτοπορεί καθώς ανταποκρίνεται στις προκλήσεις που τίθενται στο διαρκώς μεταβαλλόμενο παγκόσμιο πλαίσιο, εντάσσοντας στο Πρόγραμμα Σπουδών νέα μαθήματα που συνδέουν γνωστικά αντικείμενα με την κοινωνία, αναπτύσσουν ιδιαίτερες πολυδιάστατες δεξιότητες, ενώ αυτή τη στιγμή το Πρόγραμμα Μεταπτυχιακών Σπουδών είναι περιζήτητο λόγω των τριών ειδικοτήσεων που προσφέρει και της υψηλής ποιότητας των σπουδών του.

Τις νέες προοπτικές που ανοίγονται στο Τμήμα μας είναι ανάγκη να τις δούμε με μια στρατηγική που θα ενσωματώσει τις εμπειρίες και τις γνώσεις των αποφοίτων και, μέσα από τη διαδικασία της συνεχόμενης αξιολόγησης, θα καταφέρει να ανταποκριθεί στις προκλήσεις του μέλλοντος συνδέοντας τις σπουδές με την αγορά εργασίας, την επιστήμη του θεάτρου με εφαρμογές για το κοινό καλό, αλλά και αναδεικνύοντας την κεφαλαιώδη σημασία του θεάτρου και του δράματος για την εκπαίδευση σε όλες τις βαθμίδες αλλά και σε χώρους ιδιαίτερης μέριμνας, όπως φυλακές, νοσοκομεία και γενικότερα θεραπευτικές και κοινωνικές δομές. Σκοπός μας: το Τμήμα να γίνει περισσότερο διεθνές, να εστιάσει στην ανθρωπιστική αποστολή του, και να γίνει ακόμη πιο δημιουργικό.

Εμείς, όσοι εργαζόμαστε στο Τμήμα, έχουμε την ευθύνη να κάνουμε όσα κάνουμε στην έρευνα, στη διδασκαλία και στη διοίκηση ακόμη καλύτερα. Να προσπαθούμε να γίνουμε ακόμη περισσότερο συμπεριληπτικοί, να ευνοούμε την αλλαγή για το καλύτερο, να είμαστε ειλικρινείς, να καλλιεργούμε τη συνεργασία σε όλα τα επίπεδα. Η πρόσφατη πανδημία μάς έδειξε την αλήθεια και την ανάγκη της συνύπαρξης, του να είμαστε μαζί.

Ως μέλη της πανεπιστημιακής οικογένειας μέσα από τον ιδιαίτερο προσανατολισμό μας οφείλουμε να συνεχίσουμε να αναλύουμε κείμενα, να μελετούμε την ιστορία και τη θεωρία του δράματος, να φέρνουμε κοντά θεωρία και πράξη, κείμενο και ανθρώπινο σώμα, να πειραματιζόμαστε με σκηνικές δράσεις και επιτελέσεις και βεβαίως να βλέπουμε το θέατρο ως ένα όλον. Οι θεατρικές σπουδές οφείλουν να είναι συνεπείς σε μια αποστολή που δεν εξαντλείται σε συσσώρευση γνώσεων ή σε εφόδια και δεξιότητες για επαγγελματική αποκατάσταση. Τώρα που το Τμήμα έχει πλέον ενηλικιωθεί όσοι είμαστε μέλη του έχουμε την ευθύνη να συνεχίσουμε να αφηγούμαστε ιστορίες, να αναζητούμε την Τέχνη, να στοχαζόμαστε για τον εαυτό μας, να αναρωτιόμαστε για τα μεγάλα ζητήματα του κόσμου και του θεάτρου, να κινητοποιούμε ευαισθησίες και να δημιουργούμε νοήματα ζωής για το κοινό καλό.

ΒΑΛΤΕΡ ΠΟΥΧΝΕΡ

Επίτιμου Καθηγητή του ΕΚΠΑ

ΟΜΙΛΙΑ ΜΕ ΘΕΜΑ: «Ο ΡΟΛΟΣ ΤΟΥ ΘΕΑΤΡΟΥ ΣΤΗΝ ΕΠΑΝΑΣΤΑΣΗ ΤΟΥ 1821: *ΗΘΟΠΟΙΟΙ ΣΤΗ ΣΚΗΝΗ ΚΑΙ ΣΤΟ ΠΕΔΙΟ ΜΑΧΩΝ*»

Αποτελεί σημαδιακή συγκυρία πως το ιωβηλαίο των 30 χρόνων της ύπαρξης του Τμήματος Θεατρικών Σπουδών του Εθνικού και Καποδιστριακού Πανεπιστημίου της Αθήνας συμπίπτει με τους εορτασμούς των 200 χρόνων από την έναρξη της Ελληνικής Επανάστασης του 1821, και ο συνδυασμός των δύο επετειακών εκδηλώσεων στη θεματική αφιέρωση του συνεδρίου στην Ελληνική Επανάσταση και το Θέατρο, τιμητική αφιέρωση στους αφυπηρετήσαντες συναδέλφους Νάσο Βαγενά και Άννα Ταμπάκη, είναι μια λογική συνέπεια αυτής της συγκυρίας. Έχω αφιερώσει στο παρελθόν τρεις επίσημους λόγους για τους εθνικούς εορτασμούς της 25ης Μαρτίου στο ΕΚΠΑ, αλλά υπάρχουν τώρα μια σειρά από νέα δεδομένα της έρευνας που αξίζουν και δικαιολογούν μια αναψηλάφηση της θεματολογίας αυτής, εστιάζοντας αυτή τη φορά στην αγωνιστική δράση των ίδιων των ερασιτεχνών ηθοποιών στο πεδίο των μαχών, και εννοώ τη χαμένη μάχη του Ιερού Λόχου στο Δραγατσάνι της Βλαχίας στις 7 Ιουνίου του 1821.

Οπότε απαλλάσσομαι από το να αναπτύξω ξανά τον προπαρασκευαστικό ρόλο των ερασιτεχνικών σκηνών στο Βουκουρέστι, το Ιάσιο και την Οδησό από το 1817 και έπειτα, ένα κεφάλαιο της ιστορίας του νεοελληνικού θεάτρου για το οποίο υπάρχει πλέον εκτεταμένη βιβλιογραφία, αν και δεν έχουν διευκρινιστεί όλες οι λεπτομέρειες για ηθοποιούς, ρεπερτόριο, ημερομηνίες των παραστάσεων και απήχησή τους, το οργανωτικό πλαίσιο των Αυθεντικών Ακαδημιών και τους καθηγητές τους. Οι περισσότεροι, που διάλεξαν τα έργα και διηύθυναν τις πρόβες, ήταν μνημένοι στη Φιλική Εταιρεία στην Οδησό με την κοσμοπολίτικη θεατρική ζωή στο νεοϊδρυθέν λιμάνι της Μαύρης Θάλασσας σε ρωσικό έδαφος. Οι παραστάσεις επικεντρώνονταν κυρίως σε αρχαιόθεμες τραγωδίες, συχνά με κεντρικό μοτίβο την τυραννοκτονία, των Ιωάννη Ζαμπέλιου, Ιακωβάκη Ρίζου Νερουλού, Γεωργίου Λασσάνη, Νικόλαου Πίκκολου, Μεταστάσιου, Βολταίρου και Αλφιέρι, και μετατρέπονταν κάθε

φορά σε ενθουσιώδεις πατριωτικές εκδηλώσεις, γεγονός που φανέρωνε την πολιτική λειτουργικότητα της θεατρικής δραστηριότητας την παραμονή της εθνεγερσίας και με το οποίο συμφωνεί σχεδόν όλη η σχετική βιβλιογραφία.¹

Οπότε παραλείπω και τις μεμονωμένες παραστάσεις στην Τεργέστη, το Άργος και τις Κυδωνίες και θα σταθώ μόνο στις ειδήσεις που έχουμε από την ίδια την Κωνσταντινούπολη, για τις οποίες υπάρχουν και νεότερες μελέτες.²

Στην ίδια την Κωνσταντινούπολη μαρτυρούνται κρυφές απαγγελίες και ερασιτεχνικές παραστάσεις σε αρχοντικά. Η πιο σημαντική από αυτές είναι σίγουρα μια φιλολογική συγκέντρωση στο αρχοντικό του ποστέλνικου Μάνου στα Θεραπειά, όπου έγινε μυστική απαγγελία των «Περσών» και διακόπηκε η απαγγελία για να τραγουδηθεί χαμηλόφωνα ο Θούριος του Ρήγα.³ Με αυτό το stage reading (αναλόγιο) και την αφήγηση του De Marcellus ασχολήθηκε πρόσφατα η Gonda van Steen στο δεύτερο κεφάλαιο μιας μονογραφίας για τον De Marcellus⁴ και ένα άρθρο του Αλέξη Πολίτη⁵. Παρόντες στη σύναξη αυτή ήταν, εκτός από τον γάλλο διπλωμάτη που διηγείται 40 χρόνια αργότερα τη σκηνή, ο Κωνσταντίνος και ο Νικόλαος Μουρούζης και ο μητροπολίτης Εφέσου Καλλιάρχης, ο Κωνσταντίνος Οικονόμος, που διηύθυνε την «παράσταση» και ο φοιτητής από τη Σχολή των Κυδωνιών που πραγματοποίησε τη χαμηλόφωνη απαγγελία. Οι λεπτομέρειες της αφήγησης του Γάλλου αναφέρουν διακοπές της απαγγελίας και σχόλια των παρευρισκομένων, το σιγανό τραγούδι του Θούριου, τη συνωμοτική ατμόσφαιρα και τις προφυλάξεις για τον κίνδυνο της ανακάλυψής τους από τους Τούρκους.⁶ Το θέμα των «Περσών» ερμηνεύτηκε στα σύγχρονα συμφραζόμενα: στο «Ελλάς» του Shelley, το πρώτο φιλελληνικό δραματικό έργο που γράφτηκε κατά τη

¹ Βλ. τώρα Β. Πούχνερ, *Το 1821 και το θέατρο. Από τη μυθοποίηση στην απομυθοποίηση*, Αθήνα 2020, σσ. 27-57 (με όλη τη σχετική βιβλιογραφία). Βλ. επίσης του ίδιου, *Greek Theatre between Antiquity and Independence. A History of Reinvention from the Third Century BC to 1830*, Cambridge Univ. Press. 2017, σσ. 269-300.

² G. van Steen, *Liberating Hellenism from the Ottoman Empire. Comte de Marcellus and the Last of the Classics*, New York 2010, Α. Πολίτης, «Η δημόσια ανάγνωση των *Περσών*. Σε φαναριώτικο αρχοντικό τον Οκτώβρη του 1820 και η αφήγησή της από τον Marcellus το 1859», *Πρακτικά του Γ' Πανελληνίου Θεατρολογικού Συνεδρίου «Παράδοση και Εκσυγχρονισμός στο Νεοελληνικό Θέατρο. Από τις απαρχές ως τη μεταπολεμική εποχή*», Ηράκλειο 2010, σσ. 383-399.

³ De Marcellus, *Une lecture à Constantinople en 1820*, Paris 1859, σσ. 57 εξ. και σε ελληνική μετάφραση Κ. Σιμόπουλος, *Ξένοι ταξιδιώτες στην Ελλάδα 1810-1821*, Αθήνα 1975, σσ. 420 κ.εξ.

⁴ G. van Steen, *Liberating Hellenism*, σσ. 67 κ.εξ.

⁵ Βλ. παραπάνω.

⁶ Οι Πέρσες ήταν ένα κρυπτογράφημα για τους Τούρκους (βλ. και το «Hellas» του Shelley). Μεγάλα τμήματα του γαλλικού κειμένου προσφέρει σε ελληνική μετάφραση ο Αλέξης Πολίτης στο αναφερόμενο άρθρο του (βλ. παραπάνω).

διάρκεια του Αγώνα (ολοκληρώθηκε το Νοέμβριο του 1821), αναφέρεται στον πρόλογο «Όλοι είμαστε Έλληνες» και ο ποιητής γράφει σε επιστολή προς τον Gisborne (22.10.1821) πως το έργο είναι μίμηση των «Περσών» του Αισχύλου, που βλέπει τον Αγώνα της απελευθέρωσης από την πλευρά των Τούρκων.⁷ Η περιγραφή του Marcellus εγείρει βέβαια αρκετά ερωτηματικά: μεγάλο μέρος της αφήγησής του αναλώνεται στην απόδοση του κειμένου των «Περσών» στα γαλλικά, όμως η Van Steen αποδεικνύει πως ο Marcellus μεταφράζει όχι το πρωτότυπο αλλά την πεντάπρακτη διασκευή του Alfieri (1797, έκδοση 1804). Αυτό δημιουργεί μια άλλη σειρά ερωτημάτων και ερωτηματικών για τη γνησιότητα και αυθεντικότητα της περιγραφής, που ο γάλλος διπλωμάτης δημοσιεύει μόλις 40 χρόνια αργότερα. Για το θέμα αυτό προσφέρονται διάφορες εξηγήσεις.⁸ Το αποτέλεσμα πάντως είναι ότι ούτε η Van Steen ούτε ο Πολίτης αμφισβητούν εν τέλει πως αυτή η συνωμοτική ανάγνωση με το επικίνδυνο περιεχόμενο έχει γίνει πραγματικά· δεν μπορεί να είναι καθαρή επινόηση του Marcellus. Οι λεπτομέρειες βέβαια παραμένουν αβέβαιες.

Αλλά το πιο συγκλονιστικό γεγονός είναι πως στην ίδια την Κωνσταντινούπολη, τη βασιλεύουσα και εκείνη την εποχή κέντρο της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας, παριστάνεται κρυφά το χειμώνα του 1820/21, λίγους μήνες πριν από το ξέσπασμα της Επανάστασης, κατά τη μαρτυρία άγγλου περιηγητή, από έλληνες ερασιτέχνες ο «Κωνσταντίνος Παλαιολόγος ή Η Άλωσης της Κωνσταντινουπόλεως», μάλλον το έργο του Ζαμπέλιου που υπήρχε σε χειρόγραφη μορφή και εκδόθηκε αργότερα, το 1833. Η παράσταση πραγματοποιήθηκε σε ενοικιασμένη αίθουσα, με πρωτοβουλία του κεφαλονίτη ζωγράφου Γεράσιμου Πιτσαμάνου⁹, ο οποίος φρόντισε και για τα σκηνικά και τα κοστούμια. Το παράτολμο εγχείρημα ανακαλύφθηκε από τους Τούρκους,

⁷ Βλ. Μ. Β. Ραϊζης, «Το Δράμα “Ελλάς” του Σέλλεϊ», *Παρνασσός* 6 (1964), σσ. 269-272, και G. Highet, *Η κλασική παράδοση*, Αθήνα 1988, σσ. 565 και 875, σημ. 37.

⁸ Για τη δυσεξήγητη καθυστέρηση της δημοσίευσης της περιγραφής της «σκηνής από την Ανατολή», μια από τις πιο πιθανές εξηγήσεις μου φαίνεται η εικασία πως ο Marcellus περίμενε τον θάνατο του Οικονόμου, του μόνου επιζώντα της φιλολογικής αυτής σύναξης, για να διαμορφώσει το επεισόδιο όπως ήθελε εκείνος (βλ. τη βιβλιοκρισία μου στην *Παράβασιν* 11, 2013, σσ. 329-340).

⁹ Για τον προσωπογράφο και αρχιτέκτονα Γεράσιμο Πιτσαμάνο, που είχε σπουδάσει στην Ιταλία, ζούσε από το 1818 στην Πόλη και μνήθηκε εκεί στη Φιλική Εταιρεία, ενώ ύστερα διέφυγε στη Ρωσία, όπου ο τσάρος τον έκανε αρχιτέκτονα της αυλής, βλ. Ι. Μελετόπουλος, *Γεράσιμος Πιτσαμάνος. Ένας σοφός επιστήμων, τεχνικός και ζωγράφος μνημείων και ανθρώπων της εποχής της δουλείας, 1787-1825*, Αθήνα 1977, όπου το ακόλουθο επεισόδιο είναι άγνωστο. Βλ. επίσης Σπ. Α. Ευαγγελάτος, *Ιστορία του θεάτρου εν Κεφαλληνία 1600-1900*, Αθήνα 1970, σ. 104, ο οποίος δεν υπονιάζοταν αυτή τη σχέση του Πιτσαμάνου με το θέατρο, αλλά τώρα το γεγονός αναφέρεται στον τόμο-κατάλογο της έκθεσης στο Ελληνικό Ιστορικό Μουσείο, *Pizzamano fecit. Ένας επανήσιος καλλιτέχνης στην αυγή μιας νέας εποχής*, Αθήνα 2019.

ηθοποιοί και θεατές κατόρθωσαν να διαφύγουν, ο ιδιοκτήτης της αίθουσας όμως, ένας φαρμακοποιός από το Πέραν, αποκεφαλίστηκε μπροστά στο μαγαζί του. Ο Πιτσαμάνος κατέφυγε στην αγγλική πρεσβεία και ζούσε από τη φιλοτέχνηση πορτρέτων, ενώ κατόρθωσε αργότερα να διαφύγει με πλοίο στην Οδησσό.¹⁰ Το γεγονός, που ανακαλύφθηκε σχετικά πρόσφατα από την Άννα Ταμπάκη, τη Χρυσοθέμιδα Σταματοπούλου-Βασιλάκου κι εμένα, ανεξάρτητα από τον καθένα μας, είναι σημαντικό για την αλυσίδα των ιστορικών συμβολισμών και την εξαιρετική τόλμη: Έλληνες παριστάνουν λίγους μήνες πριν από το 1821 ένα ιστορικό έργο για την Άλωση της Πόλης στην ίδια την Κωνσταντινούπολη!¹¹

Μολοντούτο οι έλληνες ηθοποιοί των προεπαναστατικών ερασιτεχνικών παραστάσεων στο Βουκουρέστι, το Ιάσιο και την Οδησσό είχαν πλήρη επίγνωση του πολιτικού και κοινωνικού τους ρόλου, και όταν εκδηλώθηκε το κίνημα του Υψηλάντη στις Παραδουνάβιες Ηγεμονίες, που κατέληξε στη μοιραία μάχη του Δραγατσανίου στις 7 Ιουνίου του 1821, βρίσκουμε να συμμετέχουν σε θέσεις-κλειδιά οι βασικοί ηθοποιοί των ερασιτεχνικών αυτών σκηνών. Και η τύχη τους είναι διαφωτιστική και διδακτική για τη διπλή τους ιδιότητα ως ηθοποιών που διδάσκουν από τη σκηνή και ως αγωνιστών που με τη στάση τους στο πεδίο της μάχης διδάσκουν τη θυσία για την πατρίδα και την ελευθερία. Αναλυτικά:

- ο κοζανίτης Γεώργιος Λασσάνης (1793-1870), δραματουργός και ηθοποιός στην ερασιτεχνική σκηνή της Οδησσού, πρώτος χιλίαρχος και προσωπικός υπασπιστής του Αλέξανδρου Υψηλάντη στον Ιερό Λόχο, στου οποίου την ίδρυση πρωτοστάτησε, καταφεύγει μαζί του σε αυστριακό έδαφος, φυλακίζεται μαζί του στο ουγγρικό φρούριο Munkacs (1821-23) και μετά στην Theresienstadt (1823-27), αποφυλακίζεται με μεσολάβηση του τσάρου Νικόλαου Α΄ και ακολουθεί τον Υψηλάντη στη Βιέννη, όπου αυτός πεθαίνει το 1828¹².

¹⁰ Το χωρίο βρίσκεται σε ταξιδιωτικό βιβλίο του ιερέα Racquel Walsh, ο οποίος συνδεόταν με την αγγλική πρεσβεία: R. Walsh, *Narrative of a Journey from Constantinople to England by the Reverend...*, London 1828, σσ. 331-333 (ελληνική μετάφραση στον Κ. Σιμόπουλο, *Πώς είδαν οι ξένοι την Ελλάδα του '21*, τόμ. Α΄ 1821-1822, Αθήνα 1979, σ. 127).

¹¹ Οι συγκεχυμένες πληροφορίες για το έργο παραπέμπουν μάλλον στον «Κωνσταντίνο Παλαιολόγο» του Ζαμπέλιου, που παιζόταν συχνά ως «Η Άλωση της Κωνσταντινουπόλεως». Για σχολιασμό της είδησης αυτής βλ. Πούχνερ, «Το θέμα της άλωσης στην ευρωπαϊκή και στη νεοελληνική δραματολογία», στον τόμο: *Ανιχνεύοντας τη θεατρική παράδοση*, ό.π., σσ. 302-317, ιδίως σσ. 308 κ.εξ. (το άρθρο σε πιο σύντομη μορφή στον τόμο *Η Άλωση της Κωνσταντινούπολης*, Αθήνα 1994, σσ. 295-307, 376-385), καθώς και Α. Ταμπάκη, «Μία θεατρική παράσταση στην Κωνσταντινούπολη το 1821: Η μαρτυρία του R. Walsh», *Ο Ερασιστής* 20 (1995), σσ. 256-260, και Χρ. Σταματοπούλου-Βασιλάκου, *Το ελληνικό θέατρο στην Κωνσταντινούπολη το 19° αιώνα*, τόμ. Α΄, Αθήνα 1994, σ. 122.

¹² Για τη βιογραφία του βλ. Ε. Στ. Τζιάτζιος, *Μακεδονικά* 1 (1940), σσ. 195-226. Για το

- ο ζακυνθινός Σπυρίδων Δρακούλης, εκατόνταρχος του Ιερού Λόχου, σκοτώνεται στη μάχη και απαθανατίζεται σε ποίημα του πρωτοσπαθάρη Θεοδόσιου Φινίτη· το 1822 στην Οδησσό οργανώνεται η τελευταία ερασιτεχνική ελληνική παράσταση, ο «Φιλοκτήτης», στη διασκευή του Νικόλαου Πίτκολου κατά τη γαλλική διασκευή του La Harpe, εις μνήμην του¹³.
- ο Κωνσταντίνος Κυριακός-Αριστίας (1799-1880), ο πρωταγωνιστής του ερασιτεχνικού θεάτρου του Βουκουρεστίου, επικεφαλής της πομπής για την υποδοχή του Αλ. Υψηλάντη στην πρωτεύουσα της Βλαχίας (27.3.1821), υψώνει το λάβαρο της Φιλικής Εταιρείας και, εντασσόμενος από τους πρώτους στον Ιερό Λόχο, τραυματίζεται βαριά, κατορθώνει να διαφύγει σε αυστριακό έδαφος και φτάνει μέσω Ιταλίας στην Κέρκυρα, όπου διοργανώνει στην Ιόνιο Ακαδημία από το 1824-26, στο Teatro San Giacomo, ερασιτεχνικές παραστάσεις τραγωδιών με αρχαία θεματολογία, ώσπου να ταξιδέψει στο Βουκουρέστι, όπου θα γίνει ένας από τους ιδρυτές του ρουμανικού εθνικού θεάτρου¹⁴.
- ο Γεώργιος Αβραμιώτης (1793-1825) από τη Ζάκυνθο, συνιδρυτής και πρωταγωνιστής της ερασιτεχνικής σκηνής της Οδησσού, πολεμάει στην Πελοπόννησο και πεθαίνει στο Ναύπλιο, το 1825, από τύφο·
- ο Θεόδωρος Αλκαίος (περ. 1780-1833), βασικό στέλεχος του ερασιτεχνικού θεάτρου στο Βουκουρέστι, κατορθώνει μετά τη μάχη του Δραγατσάνιου να κατεβεί στην Πελοπόννησο και να δώσει αναφορά στην προσωρινή κυβέρνηση, πολεμάει στο πλευρό του Δημ. Υψηλάντη στον Μοριά, συμμετέχει στις ναυμαχίες γύρω από τα Ψαρά, καταρτίζει δικό του στρατιωτικό σώμα που πολεμάει στο Μεσολόγγι, στη Λέσβο και στην Κρήτη, συμμετέχει στην εκστρατεία του Φαβιέρου στη Χίο 1827, υπερασπίζεται τους αγωνιστές στη δίκη της Ερμούπολης και σκοτώνεται το 1833, άδικα και απρόσμενα, σε μια αιματηρή ανιμαχία μεταξύ των γαλλικών στρατευμάτων και των ατάκτων του Κριεζώτη στο Άργος¹⁵.

Λασσάνειο διαγωνισμό βλ. Κ. Πετράκου, *Οι θεατρικοί διαγωνισμοί (1870-1925)*, Αθήνα 1999, σσ. 171-233.

¹³ *Revue encyclopédique*, Απρίλιο 1822, σ. 191.

¹⁴ Με όλη την παλαιότερη βιβλιογραφία Β. Πούχνερ, «Τρεις Έλληνες στα Βαλκάνια του 19^{ου} αιώνα», στον τόμο: *Βαλκανική Θεατρολογία. Δέκα μελετήματα για το θέατρο στην Ελλάδα και τις γειτονικές της χώρες*, Αθήνα 1944, σσ. 214-252, ιδίως σσ. 222 κ.εξ., βλ. ιδίως Γ. Ζωΐδης, *Κωνσταντίνος Κυριακός Αριστίας*, Αθήνα 1964. Βλ. τώρα και W. Puchner, «Drei griechische Theaterleute auf dem Balkan im 19. Jahrhundert», *Ausgewählte Studien zur Theaterwissenschaft Griechenlands und Südosteuropas*, Wien 2018, σσ. 237-275.

¹⁵ Βασικό μελέτημα είναι η μονογραφία του Γ. Βαλέτα, *Θεόδωρος Αλκαίος, ο βάρδος και*

- υπό τη σημαία της Φιλικής Εταιρείας πολεμούν στις Παραδουνάβιες Ηγεμονίες και οι ηθοποιοί Ιωάννης Σωμάκης και Γεράσιμος Ορφανός. Όμως δεν είναι μόνο ηθοποιοί αλλά και δραματουργοί που διασκορπίζονται από τα επαναστατικά γεγονότα:

- ο Αλέξανδρος Ρίζος Ραγκαβής (1809-1892), ανιψιός του ηγεμόνα, αναγκάζεται να καταφύγει μαζί με την οικογένειά του από το Βουκουρέστι μέσω της Στεφανούπολης της Τρανσυλβανίας στην Οδησό, για να καταλήξει στη στρατιωτική σχολή του Μονάχου (με μεσολάβηση του Θείρσιου), και επιστρέφει μόλις το 1828 στην Ελλάδα·
- ο Μιχαήλ (ή Μιλτιάδης) Χουρμούζης (1804-1892), ο κατοπινός σατιρικός κωμωδιογράφος, συμμετέχει ενεργά στον Αγώνα σε διάφορα μέρη και παραμένει στο τέλος στην Κρήτη για να συνέλθει από τα τραύματά του¹⁶.
- ο Κωνσταντίνος Κοκκινάκης (1781-1831) συλλαμβάνεται το 1821 στη Βιέννη από την αυστριακή αστυνομία γιατί μοίραζε επαναστατικές προκηρύξεις, και μένει στη φυλακή ως το 1825, οπότε απελαύνεται στην Ελλάδα και πεθαίνει πάμφτωχος στην Αίγινα το 1831.¹⁷

Η Ελληνική Επανάσταση του 1821 είναι ένα διδακτικό παράδειγμα του πώς η μεγάλη Ιστορία επεμβαίνει βάνανυσα στις μικρές ιστορίες των ανθρώπων ως ατόμων, μια τομή σε όλες τις βιογραφίες που χωρίζει το παρελθόν από το μέλλον, για πολλούς και οριστική, που χωρίζει τη ζωή από το θάνατο. Μερικοί έγιναν ήρωες και αγάλματα, εισήλθαν θριαμβευτικά στο πάνθεον της εθνικής μυθιστορίας, άλλοι λησμονήθηκαν και περιφρονήθηκαν από τη νέα κοινωνία και έζησαν στο περιθώριο των γεγονότων με τις αναμνήσεις τους. Άλλοι πάλι χάθηκαν άδοξα και δεν άφησαν ούτε ένα όνομα σε κάποια ιστορία της Επανάστασης. Για όλες τις κατηγορίες αυτές υπάρχουν παραδείγματα, και σε όλες αυτές τις τύχες, μέσα στα δύσκολα χρόνια της Επανάστασης και στα δύσκολα χρόνια μετά, υπάρχουν και ηθοποιοί που συνέβαλαν, στη σκηνή και στη μάχη, με τη ζωή τους και με τον θάνατό τους στην εποποιία της εθνεγερσίας.

καπετάνιος του εικοσιένα. *Τα πρώτα θεατρικά*, Αθήνα 1971 (1943). Για το τραγικό τέλος του, Δ. Βαρδουνιώτης, «Η εν Άργει σφαγή κατά το 1833», *Παρνασσός* ΙΔ' (1891), σσ. 97 κ.εξ. Βλ. Πούχγερ, «Ο Θεόδωρος Αλκαίος και η λαϊκότεροη πατριωτική τραγωδία στα χρόνια της Επανάστασης», *Ράμπα και παλκοσένικο. Δέκα θεατρολογικά μελετήματα*, Αθήνα 2004, σσ. 205-368, ιδίως σσ. 215 κ.εξ.

¹⁶ Τ. Λιγνάδης, *Ο Χουρμούζης. Ιστορία – θέατρο*, Αθήνα 1986, σσ. 27-37.

¹⁷ Κ. Ι. Αμαντός, *Τα γράμματα εις την Χίον κατά την τουρκοκρατίαν 1566-1822*, εν Πειραιεί 1946 (Αθήνα 1976), σσ. 176-179.

Αλλά υπάρχει και ένα άλλο, νέο τεκμήριο, που συνδέει τη σκηνική παρουσία των ηθοποιών αυτών με τα πολεμικά γεγονότα στη Μολδοβλαχία. Στην προκήρυξη του Αλέξανδρου Υψηλάντη στη Μολδαβία «εις το γενικόν στρατόπεδον του Ιασίου» (24 Φεβρουαρίου 1821) με τίτλο «Μάχου υπέρ Πίστεως και Πατρίδος» και αρχίζοντας με τη φράση «Η ώρα ήλθεν, ω άνδρες Έλληνες...», ο αρχηγός του Ιερού Λόχου αναφέρεται ρητά στα σύμβολα της Ελληνικής Επανάστασης, τα οποία μοιάζουν παρμένα από το ρεπερτόριο του ελληνικού θεάτρου στην Οδησό, το Ιάσιο και το Βουκουρέστι¹⁸: «Ποια ελληνική ψυχή θέλει αδιαφορήσει εις την πρόκλησιν της Πατρίδος; Εις την Ρώμην ένας του Καίσαρος φίλος, σείων την αιματομένην χλαμύδα του τυράννου, εγείρει τον λαόν.¹⁹ Τι θέλετε κάμει σεις, ω Έλληνες, προς τους οποίους η Πατρίς γυμνή δεικνύει μεν τας πληγάς της και με διεκεκομμένην φωνήν επικαλείται την βοήθειαν των τέκνων της;...²⁰ Ας καλέσωμεν λοιπόν εκ νέου, ω ανδρείοι και μεγαλόψυχοι Έλληνες, την Ελευθερίαν εις την κλασσικήν γην της Ελλάδος! Ας συγκροτήσωμεν μάχην μεταξύ του Μαραθώνος και των Θερμοπυλών! Ας πολεμήσωμεν εις τους τάφους των πατέρων μας, οι οποίοι, διά να μας αφήνωσιν ελευθέρους, επολέμησαν και απέθανον εκεί! Το αίμα των Τυράννων είναι δεκτόν εις την σκιάν του Θηβαίου Επαμεινώνδου και του Αθηναίου Θρασυβούλου, οίτινες κατετρόπωσαν τους τριάκοντα τυράννους, εις εκείνας του Αρμοδίου και Αριστογείτονος, οι οποίοι συνέτριψαν τον Πεισιστρατικόν ζυγόν, εις εκείνην του Τιμολέοντος, όστις απεκατέστησε την ελευθερίαν εις την Κόρινθον και τας Συρακούσας, μάλιστα εις εκείνας του Μιλτιάδου και Θεμιστοκλέους, του Λεωνίδου και των Τριακοσίων...»²¹. Αυτό αναφέρεται, κατά την ερμηνεία της Van Steen, ρητά στο δραματικό ρεπερτόριο των ελληνικών ερασιτεχνικών σκηνών στο Βουκουρέστι, το Ιάσιο και την Οδησό: «Αρμόδιος και

¹⁸ Κείμενο στους Α. Ι. Βρανούση και Ν. Καμαριανός, *Αθανάσιος Ξόδιλος. Η Εταιρία των Φίλων και τα πρώτα γεγονότα του 1821*, Αθήναι 1964, σσ. 24-28, αγγλική μετάφραση στον R. Clogg, *The movement for Greek Independence 1770-1821: A collection of documents*, London 1976, σσ. 201-203.

¹⁹ Σε υποσημείωση σ' αυτό το σημείο, ο Βρανούσης σημειώνει πως φαίνεται παράξενη η παραπομπή στη ρωμαϊκή ιστορία, αλλά το παράδειγμα αυτό αναφέρεται σε δύο έργα του Βολταίρου, τον «Βρούτο» και τον «Θάνατο του Καίσαρος», που τα προηγούμενα χρόνια είχαν παιχθεί στο Βουκουρέστι, την Οδησό και την Τεργέστη. Παραπέμπει στον Νικ. Λάσκαρη, *Ιστορία του Νέου Ελληνικού Θεάτρου*, Αθήναι 1938, τόμ. Α', σσ. 174 κ.εξ., 198 κ.εξ., και στον Α. Camariano, *Spiritul revolutionar francez și Voltaire în limba greacă și română*, București 1946, σσ. 110 κ.εξ., 116 κ.εξ.

²⁰ Ακριβώς αυτή είναι η imago της μητέρας Πατρίδας, που ζει βασανισμένη από τον τύραννο σε σπηλιά με τα αρχαία αγάλματα, όπως τη δείχνει ο Λασσάνης στο αλληγορικό μονόπρακτο «Ελλάς», που παίχθηκε στην Οδησό το 1819 και εκδόθηκε στη Μόσχα το 1820.

²¹ Βρανούσης/Καμαριανός, *ό.π.*, σσ. 24 κ.εξ.: παρόμοιες προκηρύξεις και σσ. 15, 17, 28 κ.εξ., 29 κ.εξ.

Αριστογείτων» του Λασσάνη με τον αλληγορικό πρόλογο «Ελλάς», «Τιμολέων» του Ζαμπέλιου, «Θεμιστοκλής» του Μεταστάσιου, «Λεωνίδας εν Θερμοπύλαις»· ενώ αυτό θα μπορούσε να ερμηνευτεί ακόμα ως απόρροια μιας σύμπτωσης, η οποία εδράζεται στο αρχαίο μεγαλείο, το οποίο επικαλούνται οι επαναστάτες και το οποίο έχει δραματοποιηθεί και στις ερασιτεχνικές σκηνές, η αναφορά όμως στον «Θάνατο του Καίσαρος» και τον «Βρούτο» του Βολταίρου, που δεν αφορά άμεσα την ελληνική ιστορία, είναι πειστική: το πρώτο έχει παρασταθεί το 1819 στο Βουκουρέστι, το δεύτερο το 1820.

Νομίζω πως πρόκειται για μια σημαντική αποκάλυψη, που δείχνει ακόμα πιο ξεκάθαρα τη στενή σύνδεση του ελληνικού προεπαναστατικού θεάτρου όχι μόνο με την ιδεολογική και ψυχολογική προετοιμασία του Αγώνα αλλά και με τον ίδιο τον Αγώνα ως πολεμική δράση: η έκκληση της προκήρυξης για άμεση ανάληψη επαναστατικής δράσης χρησιμοποιεί εκείνα τα σύμβολα και τα πρόσωπα τα οποία είχαν παρουσιάσει επί σκηνής τα ερασιτεχνικά σχήματα στις Παραδουνάβιες Ηγεμονίες και στην Οδησό. Δεν είναι μόνο το θέατρο που προετοίμασε την πολεμική δράση, αλλά η πολεμική δράση καταφεύγει η ίδια στην εμπειρία των παραστάσεων για να διεγείρει τον πατριωτικό ενθουσιασμό. Στο άτυχο πεδίο μάχης στο Δραγατσάνι βρέθηκαν πολλοί από τους ερασιτέχνες ηθοποιούς. Υπάρχει και άλλη περίπτωση τέτοιας ταύτισης του αγώνα με την υποκριτική: όταν, αρχές του 1829, ο Θεόδωρος Αλκαίος υποδυόταν στη δική του τραγωδία «Μάρκος Μπότσαρης» τον θρυλικό ήρωα, όντας ο ίδιος αγωνιστής και οπλαρχηγός, μπροστά στους πρόσφυγες και αγωνιστές του '21²² που αυτά που έβλεπαν επί σκηνής τα είχαν ζήσει στην πραγματικότητα, δημιουργώντας παραληρήματα ενθουσιασμού. Αυτόν τον πατριωτικό ενθουσιασμό των ερασιτεχνικών παραστάσεων στο πρώτο «εθνικό» θέατρο των Ελλήνων στα αμέσως προεπαναστατικά χρόνια ήθελε να διεγείρει ο Αλέξανδρος Υψηλάντης και για την πραγματική μάχη. Η σύνδεση του θεάτρου με την πολιτική ήταν ακόμα πιο στενή απ' ό,τι πιστευόταν μέχρι τώρα: όχι μόνο προετοίμασαν οι παραστάσεις τον ένοπλο αγώνα, αλλά η ρητορική του πολέμου κατέφυγε η ίδια στα μέσα του θεάτρου. Και από αυτή την άποψη δικαιώνεται ο όρος «προεπαναστατικό» θέατρο όχι μόνο ως έννοια μιας χρονολογικής περιοδολόγησης αλλά και ως ιδεολογικό περιεχόμενο και ιστορικο-κοινωνική λειτουργία: ήταν προσανατολισμένο και προορισμένο για την εποποιία του '21.

²² Για το πώς με αυτές τις παραστάσεις βρέθηκε στη φυλακή, βλ. Πούχνερ, «Ο Θεόδωρος Αλκαίος και η λαϊκότερη πατριωτική τραγωδία στα χρόνια της Επανάστασης», *Ράμπα και παλκοσένικο. Δέκα θεατρολογικά μελετήματα*, Αθήνα 2004, σσ. 205-368, ιδίως σσ. 246 κ.εξ.

Η Ελληνική Επανάσταση ανέδειξε τη δύναμη της σκηνής, τον κοινωνικό και πολιτικό ρόλο που, σε ορισμένες ιστορικές συγκυρίες, μπορεί να παίζει το θέατρο, όταν δεν είναι απλώς διαφυγή σ' έναν ψεύτικο κόσμο, όπου οι πράξεις μένουν χωρίς συνέπειες, αλλά προετοιμασία ενός πραγματικού κόσμου, δοκιμαστικό πείραμα του μέλλοντος και βήμα διακήρυξης των νέων αξιών που θα κυβερνούν τον κόσμο τού αύριο. Με τη λειτουργία αυτή το θέατρο είναι πάντα ανατρεπτικό, επαναστατικό, γιατί πειραματίζεται με άλλες πραγματικότητες, και οι ηθοποιοί άνθρωποι επικίνδυντοι για ανελεύθερα καθεστάτα, που υπερφαλαγγίζουν με κάθε μέσο και απολυτοποιούν τη δική τους κοσμοθεωρία, γιατί δείχνουν, οι ηθοποιοί, με το είναι τους, μια ελευθερία ανεπίτρεπτη και μια ελευθερία την οποία ο καθένας μας κατά βάθος ονειρεύεται: να γίνει άλλος.

Την ελεύθερη Ελλάδα οραματίστηκαν πρώτα στη θεατρική σκηνή, την ενσάρκωσαν πρώτα ταπεινοί ερασιτέχνες ηθοποιοί, κι έγινε αποδεκτή ως όραμα που φώλιασε στις καρδιές του υπόδουλου Ελληνισμού, με μια τρομακτική μέθεξη και έναν ξέφρενο ενθουσιασμό, που αφύπνισε τις συνειδήσεις και έθρεψε τη δύναμη και την τόλμη να πραγματοποιήσει ο κόσμος το ανήκουστο: ένας μικρός λαός να επαναστατήσει ενάντια σε μια υπερδύναμη της εποχής. Και οι ηθοποιοί, στην πλειονότητά τους, έμειναν πιστοί στην αποστολή τους ως φωτεινά παραδείγματα της σωστής συμπεριφοράς σε εποχή συμφοράς αλλά και ελπίδας. Όποιος δεν φοβάται τον θάνατο είναι ήδη ελεύθερος.

Το θέατρο και οι λειτουργοί του ήταν από τους πιο βασικούς μοχλούς όχι μόνο της ιδεολογικής αλλά κυρίως της ψυχολογικής προετοιμασίας του Αγώνα. Καλό είναι να προσέξει κανείς το θέατρο: οι σειсмоγράφοι των εξελίξεων στις τέχνες κατοικούν, κι αυτό που ανεβαίνει στη σκηνή ως προεικόνισμα είναι εκδοχές του μελλοντικού κόσμου. Και ας μιλούν για το παρελθόν. Τα ουσιαστικά διδάγματα του '21 από το μέλλον έρχονται.

Περίληψη

Οι ερασιτέχνες ηθοποιοί της σκηνής της Αυθεντικής Ακαδημίας στο Βουκουρέστι και το Ιάσιο, καθώς και οι οργανωτές και ηθοποιοί των ελληνικών παραστάσεων στην Οδησό, βρέθηκαν ως αγωνιστές του Ιερού Λόχου στη μάχη του Δραγατσάνιου (7 Ιουνίου 1821), που η ήττα τους σήμανε και το τέλος του επαναστατικού κινήματος στη Μολδοβλαχία. Κατά νεότερες έρευνες η επαναστατική προκήρυξη του Αλεξάνδρου Υψηλάντη από τις 24 Φεβρουαρίου του 1821 στο Ιάσιο αναφέρεται εμμέσως πλην σαφώς στις αρχαιότεμες θεατρικές παραστάσεις στις σκηνές αυτές με κύριο θέμα την τυραννοκτονία, οι οποίες, ως

θερμές εκδηλώσεις πατριωτικού ενθουσιασμού, είχαν ευρύτερη απήχηση στον Ελληνισμό και στους φιλέλληνες. Επίσης γίνεται λόγος για το κρυφό αναλόγιο των «Περσών» στο αρχοντικό του Μάνου στην Κωνσταντινούπολη, και την παράσταση του έργου «Κωνσταντίνος Παλαιολόγος ή Η Άλωση της Κωνσταντινουπόλεως», που διοργάνωσε ο Γεράσιμος Πιτσαμάνος σε ενοικιασμένη αίθουσα στο Πέραν το χειμώνα του 1820/21.

ΙΩΣΗΦ ΒΙΒΙΛΑΚΗ

Καθηγητή και Προέδρου του Τμήματος Θεατρικών Σπουδών του ΕΚΠΑ

ΠΑΡΟΥΣΙΑΣΗ ΤΟΥ ΕΡΓΟΥ ΤΩΝ ΤΙΜΩΜΕΝΩΝ ΚΑΘΗΓΗΤΩΝ

Ο **Νάσος Βαγενάς** γεννήθηκε στη Δράμα το 1945. Σπούδασε Φιλολογία στη Φιλοσοφική Σχολή του Πανεπιστημίου Αθηνών (1963-1967). Μετά τη στρατιωτική του θητεία (1968-1970) συνέχισε τις σπουδές του σε μεταπτυχιακό επίπεδο στα Πανεπιστήμια της Ρώμης (1970-1972), του Έσσεξ (1972-1973), του Μπέρμιγχαμ (1973-1974) και του Κέιμπριτζ (1974-1979), όπου εκπόνησε τη διδακτορική του διατριβή με θέμα την ποιητική και την ποίηση του Σεφέρη.

Από το 1980 έως το 1991 εργάστηκε στο νεοσύστατο τότε Πανεπιστήμιο Κρήτης ως ειδικός επιστήμονας, επίκουρος καθηγητής, αναπληρωτής καθηγητής και, από το 1985, ως καθηγητής της Νεοελληνικής Φιλολογίας, για να μεταβεί το 1992 στο Πανεπιστήμιο Αθηνών ως καθηγητής της Θεωρίας και Κριτικής της Λογοτεχνίας στο Τμήμα μας, απ' όπου αφυπηρέτησε το 2012, ως ομότιμος.

Θα πρέπει να σημειωθεί ότι ο Νάσος Βαγενάς είναι ο πρώτος καθηγητής Θεωρίας και Κριτικής της Λογοτεχνίας που δίδαξε σε ελληνικό πανεπιστήμιο. Τόσο ο όρος Θεωρία Λογοτεχνίας όσο και ο όρος Κριτική της Λογοτεχνίας δεν υπήρχαν ξεχωριστοί ή σε συνδυασμό μεταξύ τους στις έδρες καθηγητών, παλαιότερα, ούτε στις θέσεις καθηγητών (όπως μετονομάστηκαν οι έδρες) μετά τον Νόμο-πλαίσιο του 1982, όταν έγινε η μεταρρύθμιση των ΑΕΙ. Και αυτό φαίνεται πως ήταν εκείνο που έκανε τη Διοικούσα Επιτροπή του ιδρυόμενου τότε Τμήματος Θεατρικών Σπουδών του Πανεπιστημίου μας να δημιουργήσει μια θέση καθηγητή Θεωρίας και Κριτικής της Λογοτεχνίας, την οποία κατέλαβε ο Νάσος Βαγενάς. Εξαιρετικά αγαπητός στους φοιτητές, διετέλεσε Πρόεδρος του Τμήματος Θεατρικών Σπουδών την περίοδο 2009-2011, ενώ σήμερα είναι ομότιμος καθηγητής του Τμήματος.

Το συγγραφικό έργο του Νάσου Βαγενά είναι ιδιαίτερα πλούσιο. Δημοσίευσε έντεκα βιβλία σχετικά με θέματα λογοτεχνίας και λογοτεχνικής κριτικής. Θα αναφέρω μόνο το πρώτο, τη διδακτορική του διατριβή, που εκδόθηκε το 1979 με τον τίτλο *Ο ποιητής και ο χορευτής: Μια εξέταση της ποιητικής και της ποίησης του Σεφέρη*, και τα δύο τελευταία, που κυκλοφόρησαν

πρόσφατα, πέρυσι και φέτος, αντίστοιχα: *Η λογοτεχνία στο τετράγωνο: Σημειώσεις για τη γραφή του Χόρχε Λουίς Μπόρχες και Η παραμόρφωση του Καρυωτάκη*.

Έχει, επίσης, δημοσιεύσει πολλές ακόμη μελέτες και δοκίμια για τη λογοτεχνία, με έμφαση στην ποίηση, τα οποία καλύπτουν ένα μεγάλο χρονικό άνωμα, από τον 18^ο αιώνα μέχρι σήμερα. Τα κείμενα αυτά, αν συλλεχθούν, μπορούν να συγκροτήσουν αρκετά βιβλία. Ένα τέτοιο παράδειγμα είναι οι μελέτες του για τον Κάλβο που, συγκεντρωμένες, θα τυπωθούν σε μορφή βιβλίου το 2022.

Δεν θα πρέπει να ξεχάσουμε να σημειώσουμε εδώ ότι μια βασική πτυχή του κριτικού-δοκιμιακού έργου του Βαγενά είναι η πολιτισμική κριτική που ασκεί με τις επιφυλλίδες του στην εφημερίδα *Το Βήμα* τα τελευταία τριάντα χρόνια.

Αλλά εξίσου σημαντική με τη φιλολογική και κριτική είναι και η ποιητική του ιδιότητα. Αυτή δεν αποτελεί μιαν έτερη ιδιότητά του, ούτε μια συμπληρωματική, αλλά είναι ενιαία με την κριτική και φιλολογική του ιδιότητα. Οι τρεις αυτές ομοούσιες πτυχές της δραστηριότητάς του δρουν συγχρόνως, συνέργως και συντόνως, αν και στην πραγματικότητα είναι η ποίηση εκείνη που καταρχήν συνέχει το έργο του. Η ποίηση του Νάσου Βαγενά είναι μια λυρική, δραματική και στοχαστική συγχρόνως ποίηση, η ευαισθησία και ο τόνος της οποίας διατρέχουν ακόμη και τα πλέον φιλολογικά του κείμενα: κείμενα που με την οξεία ακρίβεια της διατύπωσής τους διαφέρουν από τα συνήθη φιλολογικά δοκίμια και μελέτες. Είναι αξιοπρόσεκτο το ότι για το ποιητικό του έργο έχουν γραφεί περισσότερα κριτικά κείμενα από ό,τι για το έργο οποιουδήποτε άλλου ποιητή της γενιάς του (της Γενιάς του '70), ενώ έχει επανειλημμένως τιμηθεί και για τα δύο συγγραφικά είδη, ποιητικό και κριτικό. Για να αναφερθώ μόνο στα σημαντικότερα από τα βραβεία αυτά, του έχουν απονεμηθεί: Κρατικό Βραβείο Κριτικής (1995) για το βιβλίο του *Η ειρωνική γλώσσα: Κριτικές μελέτες για τη νεοελληνική γραμματεία*, Κρατικό Βραβείο Ποίησης (2006) για τη συλλογή *Στέφανος*, Βραβείο Δοκιμίου του Ιδρύματος Κώστα και Ελένης Ουράνη της Ακαδημίας Αθηνών (2013) για το σύνολο του δοκιμιακού του έργου, Μεγάλο Τιμητικό Βραβείο (2017) του περιοδικού *Αναγνώστης* για το σύνολο του έργου του, καθώς και τα διεθνή βραβεία ποίησης «Attiglio Bertolucci» (Πάρμα Ιταλίας 2006), «Branco Radičević» (Βελιγράδι 2007) και «Laudamia Bonanni» (Λ' Άκουλα Ιταλίας 2013). Τον περασμένο Ιούλιο, η Πρόεδρος της Δημοκρατίας αποφάσισε να τον παρασημοφορήσει ως ποιητή και κριτικό με τον χρυσό σταυρό του Τάγματος της Τιμής. Οι τιμητικές αυτές διακρίσεις καταδεικνύουν το ενιαίο της γραφής του, στο οποίο προαναφέρθηκα.

Ο Νάσος Βαγενάς έχει δημοσιεύσει δέκα ποιητικές συλλογές, μία συλλογή με μεταφράσεις ποιημάτων (συγχρόνως σπόρο και καρπό της θεωρίας του για τη μετάφραση της ποίησης) και το επιδραστικότερο βιβλίο με πεζά *Η συντεχνία* (1975). Το ποιητικό του έργο συγκεντρώθηκε το 2015 στον τόμο *Βιογραφία. Ποιήματα 1974-2014*, ενώ η πλέον πρόσφατη (και πλέον αυτοβιογραφική) ποιητική του συλλογή *Πανωραία* εκδόθηκε το 2016.

Η **Άννα Ταμπάκη** γεννήθηκε στον Πειραιά. Έχει επτανησιακή καταγωγή από πατέρα και μητέρα. Φοίτησε στην Ελληνο-Γαλλική Σχολή Πειραιώς «Jeanne d'Arc». Σπούδασε Ελληνική και Γαλλική Φιλολογία στη Φιλοσοφική Σχολή του Πανεπιστημίου Αθηνών. Με υποτροφία της Γαλλικής Κυβερνήσεως πραγματοποίησε μεταπτυχιακές σπουδές σε γαλλικά πανεπιστήμια, στο Κλερμόν-Φεράν (Université de Clermont II – νυν Université Blaise Pascal), στη Σορβόνη (Paris IV-Sorbonne) και στην École des Hautes Études en Sciences Sociales (Παρίσι). Είναι διδάκτωρ ιστορίας και πολιτισμών της École des Hautes Études en Sciences Sociales. Στο Παρίσι διέμενε στο «Ελληνικό Σπίτι», την περίφημη Fondation Hellénique της Cité Universitaire Internationale. Γράφει σχετικά:

«[...] Καθώς τα χρόνια περνούν, συνειδητοποιώ πως η ιστορία βιώνεται από τον καθένα μας σε προσωπικό επίπεδο. [...] Όταν πρωτοβρέθηκα στο Παρίσι και στη Fondation Hellénique, αμέσως μετά τη μεταπολίτευση, τα σημάδια των χρόνων της δικτατορίας ήταν και εκεί ακόμη νωπά. [...] Μεγάλες, πρωτοπόρες μορφές Ελλήνων διανοητών ζούσαν άλλωστε και δίδασκαν τότε στο Παρίσι και η περιρρέουσα ατμόσφαιρα επηρέαζε, νομίζω, και τους πλέον απαθείς.

Αυτή ήταν για μένα η μία όψη της πραγματικότητας. Η άλλη βρισκόταν στις σπουδές μου, στις αναζητήσεις μου εκείνων των χρόνων, που στάθηκαν και οι πιο καθοριστικές επιλογές της ζωής μου για τη μετέπειτα πορεία μου: η μαθητεία μου κοντά στον Κ. Θ. Δημαρά, εκ παραλλήλου με τις αναζητήσεις μου στον χώρο της συγκριτικής φιλολογίας, της θεωρίας της λογοτεχνίας και της ιστορίας των ιδεών, τα σεμινάρια ρηζικέλευθων δασκάλων που παρακολούθησα στη Σορβόνη, στην École des Hautes Études en Sciences Sociales, στο Collège de France, όπως ο René Étiemble ή ο Roland Barthes, η μακρινή μου τότε γνωριμία με την Ελένη Αντωνιάδη, μια από τις σχεδόν μυθικές μορφές της εποχής, με την οποία με συνέδεσε λίγο αργότερα σχέση φιλίας και μαθητείας, και τόσες άλλες πολύτιμες αναμνήσεις, όπως ο μαγικός κόσμος της έρευνας που ξεκλείδωνε τα μυστικά του

*στις βιβλιοθήκες, οι ωραίες πνευματικές αναζητήσεις με τους φίλους εκείνων των χρόνων, στη Cité, στα cafés γύρω από τη Σορβόννη [...]*¹.

Στη Σορβόννη, όπως έγινε φανερό, υπήρξε μαθήτρια του Κ. Θ. Δημαρά στο Νεοελληνικό Ινστιτούτο.

Στη Γαλλία, ενώ συνέχισε τις σπουδές της στη γαλλική φιλολογία, προσανατολίστηκε παράλληλα σε σπουδές συγκριτικής φιλολογίας, θεωρίας της λογοτεχνίας και νεοελληνικής φιλολογίας.

Με την επιστροφή της στην Ελλάδα εργάστηκε για την περίοδο 1980-2000 ως Ερευνήτρια στο Κέντρο (σήμερα Τομέας) Νεοελληνικών Ερευνών του Εθνικού Ιδρύματος Ερευνών. Έλαβε μέρος σε πολλά ερευνητικά προγράμματα, σε επιστημονικές ανταλλαγές και διακρατικές συμφωνίες, καλλιεργώντας επαφές με τις χώρες της Νοτιοανατολικής Ευρώπης, ιδιαιτέρως με τη Ρουμανία. Διατηρεί ως σήμερα την ιδιότητα της Φιλοξενούμενης Ερευνήτριας και συνεργάζεται με το Πρόγραμμα «Νεοελληνική Γραμματολογία και Ιστορία των Ιδεών (15ος-20ός αι.)» του Τομέα Νεοελληνικών Ερευνών.

Στην αρχή της ακαδημαϊκής της σταδιοδρομίας δίδαξε στο Τμήμα Θεατρικών Σπουδών του Πανεπιστημίου Πατρών (1995-2000). Το 1999 εξελέγη Αναπληρώτρια Καθηγήτρια στο Τμήμα Θεατρικών Σπουδών του Εθνικού και Καποδιστριακού Πανεπιστημίου Αθηνών, όπου υπηρέτησε ως Καθηγήτρια από το 2004 ως την αφυπηρέτησή της, το 2019. Δίδαξε ιστορία του νεοελληνικού θεάτρου, ευρωπαϊκή δραματολογία και σε μεταπτυχιακό επίπεδο «Θεατρική μετάφραση: θεωρία και πράξη».

Την πλούσια ερευνητική της δραστηριότητα συνέχισε και στο πλαίσιο του ΕΚΠΑ, όπου ανέλαβε πολλά ερευνητικά προγράμματα στο πλαίσιο του προγράμματος «Καποδίστριας» και την επιστημονική ευθύνη δύο προγραμμάτων Αριστείας: Α. 2012-2015 (Θαλής), «Πολιτισμικές διαμεσολαβήσεις και διαμόρφωση του ‘εθνικού χαρακτήρα’ στον περιοδικό τύπο του 19ου αιώνα (Χρυσσαλίδης)», και Β. 2014-2015 («ΑΡΙΣΤΕΙΑ II», ΕΣΠΑ), «ARCH. Αρχαιακή έρευνα και πολιτιστική κληρονομιά. Η Societas Raffaello Sanzio».

Την περίοδο από το 2003 (ίδρυση του Τμήματος) ως το 2009, υπήρξε μέλος της Προσωρινής Γενικής Συνέλευσης του Τμήματος Θεατρικών Σπουδών που εδρεύει στο Ναύπλιο (Σχολή Καλών Τεχνών) του Πανεπιστημίου Πελοποννήσου. Συνέβαλε, μεταξύ πολλών άλλων, στη διαμόρφωση του προγράμματος σπουδών

¹ [Προσωπική μαρτυρία] στο: Το Ελληνικό Ίδρυμα στη Διεθνή Πανεπιστημιούπολη στο Παρίσι. Τόπος ζωής – Τόπος μνήμης: Μαρτυρίες φοιτητικών χρόνων, Επιμέλεια Ελευθερία Φύλη. Fondation Hellénique, 2007, σ. 142.

του και της φυσιογνωμίας του. Συνεργάστηκε επίσης με το Ελληνικό Ανοικτό Πανεπιστήμιο, σε προπτυχιακό και μεταπτυχιακό επίπεδο.

Μέσα από το πλούσιο και πολύπλευρο έργο της έχει φωτίσει θέματα ιστορίας των ιδεών και πολιτισμικών διαμεσολαβήσεων στον χώρο της Νοτιοανατολικής Ευρώπης από την περίοδο του πρώιμου Διαφωτισμού έως το τέλος του 19ου αιώνα. Στον τομέα της δραματουργίας εστιάζει την προσοχή της σε θέματα ιστορίας του νεοελληνικού θεάτρου και πρόσληψης των ιδεολογικών και αισθητικών ρευμάτων, καθώς και σε ζητήματα συγκριτικής δραματολογίας, ενώ τα τελευταία χρόνια μεττόπισε το ενδιαφέρον της και προς τον 20ό, κυρίως στο πεδίο που άπτεται της μεταφραστικής διαδικασίας.

Έχει δημοσιεύσει, μόνη ή σε συνεργασία, πολλά αυτοτελή έργα (μονογραφίες και συλλογικά έργα). Μελέτες της (σε ελληνική, γαλλική, αγγλική γλώσσα, και έννοιες στην ιταλική, ισπανική και πολωνική) έχουν δημοσιευθεί σε έγκριτα ελληνικά και διεθνή περιοδικά και συλλογικούς τόμους. Το έργο της έχει αποτιμηθεί θετικά, μέσα από πολλές βιβλιοκρισίες και βιβλιοπαρουσιάσεις, από έγκριτους Έλληνες και ξένους μελετητές, καθώς και μέσα από ένα πλήθος ετεροαναφορών.

Έχει δώσει διαλέξεις και σεμινάρια σε επιστημονικούς φορείς και πανεπιστήμια του εσωτερικού και του εξωτερικού, έχει συμμετάσχει σε πολυάριθμα διεθνή Συνέδρια, έχει διοργανώσει ειδικές θεματικές συνεδρίες, Στρογγυλά Τραπέζια, Συμπόσια και Συνέδρια, στην Ελλάδα και το εξωτερικό.

Για μια εκτίμηση της προσφοράς της, ας συγκρατήσουμε ένα απόσπασμα από τον «Χαιρετισμό» του νυν Ακαδημαϊκού και Ομότιμου Καθηγητή του ΕΚΠΑ Πασχάλη Μ. Κιτρομηλίδη στο βιβλίο της: *Περί νεοελληνικού Διαφωτισμού. Ρεύματα ιδεών και διάλογοι επικοινωνίας με τη δυτική σκέψη* (Αθήνα, 2004):

«Μια από τις πρωταγωνιστικές παρουσίες του πλουραλισμού στη μελέτη του Διαφωτισμού στη σύγχρονη ελληνική γραμματεία είναι και η Άννα Ταμπάκη [...] εμπλούτισε με τις έρευνές της από πολλές κατευθύνσεις τη μελέτη του Διαφωτισμού. Ακαταπρόνοητη ερευνήτρια, άνοιξε το πεδίο του ανατολισμού στην έρευνα του Διαφωτισμού, εργάστηκε επίμονα για να εμπλουτίσει τη συγκριτολογική οπτική στη θεώρηση των λογοτεχνικών του εκδηλώσεων, πρωταγωνίστησε στην προαγωγή της ιστορίας του νεοελληνικού θεάτρου και της μελέτης του μεταφραστικού φαινομένου»².

² Άννα Ταμπάκη, *Περί νεοελληνικού Διαφωτισμού. Ρεύματα ιδεών και διάλογοι επικοινωνίας με τη δυτική σκέψη*, Εκδόσεις Ergo, Αθήνα 2004, σσ. 11-12.

Στον τομέα της δραματουργίας, στον οποίο αφιέρωσε το μεγαλύτερο μέρος της έρευνάς της, ήδη από τη δεκαετία του '80, μελετά, όπως ειπώθηκε, θέματα ιστορίας του νεοελληνικού θεάτρου και πρόσληψης των ιδεολογικών και αισθητικών ρευμάτων. Και εδώ ας σταθούμε στην κρίση του αγαπημένου μας Βάλτερ Πούχνερ, που προλόγισε με θέρμη το βιβλίο της *Το νεοελληνικό θέατρο (18ος-19ος αι.)*. Ερμηνευτικές προσεγγίσεις (Αθήνα, 2005):

«*Η Άννα Ταμπάκη, ως ιστορικός των ιδεών της σχολής του Κ. Θ. Δημαρά και ακαταπρόκλητη ερευνήτρια σ' έναν πολύ ευρύτερο χώρο απ' ό,τι είναι το θέατρο και η δραματουργία, χαρακτηρίζεται από το ύφος και την οντότητα των εργασιών της, ως έμπειρος χειριστής και αναλύτης των ιστορικών πηγών, [...] ως διεισδυτικός μελετητής των ιδεολογικών ρευμάτων και των θεματικών παραδόσεων, της κοσμοθεωρίας και της περιρρέουσας ατμόσφαιρας που εκπέμπουν κυρίως τα δραματικά κείμενα, αλλά και ως γνώστης της κοινωνικής ιστορίας και των θεσμικών δομών και συνθηκών που περιβάλλουν τις θεατρικές παραστάσεις ως δημόσια κοινωνικά γεγονότα. [...]*»³.

Στο Τμήμα μας πρόσφερε αφειδώλευτα, με ευγένεια και ανιδιοτελή αγάπη προς τους συναδέλφους και τους φοιτητές, ευρύ διοικητικό και διδακτικό έργο. Μεταξύ πολλών άλλων, για το χρονικό διάστημα 2001-2009 υπήρξε Ε.Υ. του προγράμματος Πρακτικής Άσκησης Φοιτητών (ΕΠΕΑΚ II) και για το χρονικό διάστημα 2002-2008 Ε.Υ. του Προγράμματος Αναμόρφωσης Προπτυχιακών Σπουδών (ΕΠΕΑΕΚ II). Από το 2007 ήταν μέλος της Επιτροπής Μεταπτυχιακών Σπουδών του ΤΘΣ και από το 2009 ως το 2014 είχε τη Διεύθυνσή του. Διετέλεσε Πρόεδρος του Τμήματος την περίοδο 2015 με 2017.

Με απλότητα και προσήνεια συνέχισε και εμπλούτισε με το δικό της παράδειγμα το έργο των ιδρυτών του Τμήματός μας. Διεύρυνε τους ορίζοντες του Τμήματος σε επιστημονικό επίπεδο μέσα από τα πρωτοποριακά μαθήματα που εισήγαγε ως Επιστημονική Υπεύθυνη του Προγράμματος Αναμόρφωσης Προπτυχιακών Σπουδών, αλλά και των μαθημάτων που η ίδια ενέταξε για πρώτη φορά στο Πρόγραμμα Προπτυχιακών και Μεταπτυχιακών Σπουδών του Τμήματος (π.χ. Εργαστήρια Θεατρικής Μετάφρασης – Δραματικής Διασκευής), καθώς και μέσα από τα διεθνή και διαπανεπιστημιακά ερευνητικά προγράμματα Αριστείας των οποίων υπήρξε η Συντονίστρια.

Η σημαντική συμβολή της στην ανάπτυξη και ανάδειξη του Τμήματος υπήρξε πολυεπίπεδη. Συμμετείχε στη διοργάνωση σημαντικών εκδηλώσεων, σε συνεργασία με φορείς όπως το Φεστιβάλ Αθηνών, που αφορούσαν

³ Άννα Ταμπάκη, *Το νεοελληνικό θέατρο (18ος-19ος αι.)*. Ερμηνευτικές προσεγγίσεις, Εκδ. Διάυλος, Αθήνα, 2005, σσ. 14-15.

εμβληματικές προσωπικότητες της θεατρικής τέχνης: στις ανοικτές συζητήσεις του κοινού με την Αριάν Μνουσκίν (Ariane Mnouchkine) και τον Ρομέο Καστελούτσι (Romeo Castellucci) και σε συνέδρια αφιερωμένα σε σημαντικούς εκπροσώπους του ελληνικού θεάτρου, όπως η διημερίδα για τον Λευτέρη Βογιατζή, την οποία διοργάνωσε σε συνεργασία με την Εταιρεία «Η νέα ΣΚΗΝΗ» και το αφιερωματικό συνέδριο στον Σπύρο Α. Ευαγγελάτο, που πραγματοποιήθηκε επί προεδρίας της και παρουσία του αείμνηστου ακαδημαϊκού και συνιδρυτή του Τμήματός μας.

ANNAΣ ΤΑΜΠΑΚΗ

Ομότιμης Καθηγήτριας του ΕΚΠΑ

**ΚΕΝΤΡΙΚΗ ΟΜΙΛΙΑ ΜΕ ΘΕΜΑ:
«ΙΔΕΟΛΟΓΙΚΕΣ ΚΑΙ ΑΙΣΘΗΤΙΚΕΣ ΕΠΙΔΡΑΣΕΙΣ
ΤΟΥ ΕΥΡΩΠΑΪΚΟΥ ΔΙΑΦΩΤΙΣΜΟΥ ΣΤΟ ΕΛΛΗΝΙΚΟ
ΠΡΟΕΠΑΝΑΣΤΑΤΙΚΟ ΘΕΑΤΡΟ»**

Αξιότιμε κ. Πρύτανη,
Αξιότιμε κ. Κοσμήτορα,
Αξιότιμε κ. Πρόεδρε του Τμήματος Θεατρικών Σπουδών,
Αγαπητέ κ. Επίτιμε Καθηγητά του Τμήματός μας,
Αγαπητές και αγαπητοί Ομότιμοι Καθηγητές,
Αγαπητές, αγαπητοί συνάδελφοι.
Αγαπητές, αγαπητοί μου φοιτητές,
Κυρίες και κύριοι,

Έφθασε και για μένα η ώρα της αποτίμησης. Κύλισαν δεκαετίες έρευνας και διδασκαλίας, κύλισαν ανάλαφρα σαν το νερό στο αυλάκι. Κύλισαν γοργά, με χαρές και λύπες αλλά πάντοτε με νέες ιδέες και ενθουσιασμό! Και απομένουν ακόμη τόσα που δεν έγιναν!

Ευχαριστώ από καρδιάς το Τμήμα μου και την τότε Πρόεδρό του, την αγαπημένη μου συμφοιτήτρια και φίλη, νυν Ομότιμη Καθηγήτρια Χρυσόθεμη Σταματοπούλου-Βασιλάκου για την πρότασή της να αφιερώσει το Τμήμα Θεατρικών Σπουδών στον κορυφαίο νεοελληνιστή και ποιητή Νάσο Βαγενά και σε μένα το παρόν Συνέδριο και την ομόφωνη αποδοχή των συναδέλφων μου, που με αγκάλιασαν με την αγάπη τους όλα αυτά τα χρόνια. Τους την έχω ανταποδώσει και συνεχίζω να τους την ανταποδίδω!

Το θέμα που επέλεξα για τη σημερινή μου ομιλία κατοπτρίζει, θα έλεγα, το μεγαλύτερο μέρος των ερευνών μου γύρω από τη δραματουργία. Εκφράζει, εκ παραλλήλου, μια γόνιμη ιστορική περίοδο κατά την οποία, στον θεσμικά νεοσύστατο χώρο των θεατρικών σπουδών, η έρευνα απαγκιστρώθηκε από απλές περιγραφές και ανασύσταση των μαρτυριών και ευτύχησε να περάσει σε ερμηνείες. Αυτό συνέβη με συστηματικό τρόπο από τη δεκαετία του '80 και εντεύθεν και συνέπεσε και με τα δικά μου πρώτα δειλά βήματα, κοντά σε δυο

ευεργετικές και εμπνευσμένες προσωπικότητες, κατ' αρχάς στον δάσκαλό μου Κ. Θ. Δημαρά, που δεν ήταν η μόνη φωτισμένη προσωπικότητα των φοιτητικών μου χρόνων –οφείλω να συμπεριλάβω εδώ και τους γάλλους καθηγητές μου στη Φιλοσοφική Σχολή, στην Αθήνα των σκοτεινών χρόνων της δικτατορίας, με τις εμπνευσμένες αναλύσεις τους και την αγάπη τους για τα σύγχρονα ρεύματα στη λογοτεχνία, το θέατρο και την τέχνη–, αλλά σίγουρα η μαθητεία μου κοντά στον Δημαρά υπήρξε η πιο καθοριστική. Αργότερα η βαθιά επιστημονική γνώση, η ηρεμία και η ευγένεια, που μας παρείχαν ελεύθερο πεδίο κινήσεων και δημιουργικότητα, ήταν τα μεγάλα δώρα που μου προσέφερε, από κοινού με το επιστημονικό του παράδειγμά και τη σφαιρικότητα των γνώσεών του, ο αγαπητός μου Βάλτερ Πούχγερ. Είναι κι αυτός ένας πολύτιμος δάσκαλός μου, γιατί, όπως έγραφα για την πρωτοποριακή ιστορικό Ελένη Αντωνιάδη-Μπιμπίκου, την οποία γνώρισα αρκετά αργά, μας συνέδεσε όμως η σχέση της μαθητείας και αυτή της βαθιάς φιλίας,¹ η μαθητεία είναι συνεχής και διαρκώς ανανεώνεται.

Ευτυχισμένος που έκανε το ταξίδι του Οδυσσέα...

Βρέθηκα σε τρεις περιπτώσεις σε «κυψέλες» εργατικότητας και έντονου πνευματικού διαλόγου. Η καθεμία μου προσέφερε κάτι διαφορετικό και συμπληρωματικό. Το Σεμινάριο της Σορβόνης με έμαθε να ερευνώ και να σκέφτομαι με κριτικό τρόπο, το Κέντρο Νεοελληνικών Ερευνών με έμαθε τη συλλογικότητα στην έρευνα, τον πλουραλισμό· εκεί διαμόρφωσα ουσιαστικά και χωρίς φραγμούς την ερευνητική μου φυσιογνωμία και ανέπτυξα την πρώτη μου επιστημονική στρατηγική. Το Τμήμα μας μου προσέφερε τρεις σπουδαίους άξονες: την ανανεωτική, πολύτιμη σχέση με τους φοιτητές, την προαγωγή της έρευνας αλλά και την ανάπτυξη της επιστημονικής στρατηγικής που επικεντρώθηκε στις θεατρικές σπουδές. Ευγνωμονώ την τύχη για όλα αυτά τα πλούσια δώρα!

Καθώς ετοιμάζα μια παρέμβαση σε Στρογγυλό Τραπέζι για τους «νεολογισμούς» στην περίοδο του Νεοελληνικού Διαφωτισμού, αναζητώντας να επικυρώσω και να εμπλουτίσω την ετυμολογία του γνωστού κοραϊκού όρου «μετακένωση», που προέρχεται από τις θετικές επιστήμες: «Μετακένωσις – μετακενώ-ώ, κενώ υγρόν τι από τινος δοχείου εις άλλο / μεταγγίζω», μετάγγιση λοιπόν των «φώτων της Ευρώπης», βρήκα στο διαδίκτυο την ακόλουθη ανόητη κρίση:

¹ Anna Tabaki, «Hélène et moi: un témoignage sur l'entrecroisement de deux trajectoires de vie», *Études Balkaniques. Cahiers Pierre Belon*, στο Hélène Antoniadis-Bibicou 1923-2017. Une historienne entre la Grèce et la France. *Études Balkaniques* 2021/HS1 (N° hors-série) Éditeur: Association Pierre Belon, σσ. 33-39.

«άκριτη εισαγωγή και μίμηση σε μία κοινωνία ξένων πολιτισμικών στοιχείων, με αποτέλεσμα την εμπλοκή της ιστορικής προόδου αυτής της κοινωνίας (όπως συμβαίνει στην ελληνική) επειδή δεν ταιριάζουν με την πολιτισμική της ταυτότητα, π.χ. θεωρία της μετακένωσης του Κοραή».²

Αυτή η αφοριστική διατύπωση, στηριγμένη στην αμάθεια και την προκατάληψη, αγνοεί το πιο ουσιώδες, και συναρπαστικό, θα έλεγα, στοιχείο της επικοινωνίας των λαών, τις πολιτισμικές ανταλλαγές και μεταφορές (cultural transfer) και τις ακούσιες και εκούσιες αλληλεπιδράσεις. Όταν μιλάμε δε για έναν γεωγραφικό χώρο σαν τον δικό μας, που αποτελεί όριο ανάμεσα στην Ανατολή και τη Δύση, ο παραπάνω αφορισμός καθίσταται ακόμη περισσότερο έωλος.

Mutatis mutandis τα μεγάλα ρεύματα από τα ελληνιστικά χρόνια ως τη σύζευξη της ελληνορωμαϊκής αρχαιότητας πέρασαν στη Δύση, το ίδιο το Βυζάντιο με την πτώση του μετέφερε την πνευματική του παρακαταθήκη στη Βενετία και η Αναγέννηση αντιγύρισε σταδιακά τα φώτα της.

Ως εκ τούτου, ο Διαφωτισμός δεν είναι η αρχή αλλά η συνέχεια μιας διαδικασίας επιδράσεων και ανταλλαγών, αφού η όψιμη Αναγέννηση, το μπαρόκ, το ροκοκό και ο προρομαντισμός είχαν ήδη χτυπήσει την πόρτα μας.

Ασφαλώς ο Διαφωτισμός, με τον κυρίαρχο εκπαιδευτικό του χαρακτήρα και το γεωγραφικό του εύρος, καθώς ξετυλίγεται σταδιακά στον ευρύτερο χώρο της Νοτιο-Ανατολικής Ευρώπης, εκεί όπου έδρασε ο ελληνισμός, προσλαμβάνει άλλη δυναμική και συνδέεται με το αίτημα της νεωτερικότητας.

Θα σταθώ, για ευνόητους λόγους, στην όψιμη φάση του, που συμπορεύεται με την ωρίμανση της εθνικής αφύπνισης, τότε που η δραματουργία (μεταφράσεις και πρωτότυπα έργα) παύει να αποτελεί ένα ενδιαφέρον και πολυσήμαντο «ανάγνωσμα», το οποίο επιδέχεται ιδεολογικών ερμηνειών, τότε που απασχολεί σε όλα της τα επίπεδα, γεννά θεωρητικούς προβληματισμούς, καθίσταται εθνεγερτικό εργαλείο και αποκτά «θεατές», ανεβαίνει δηλαδή στην προεπαναστατική σκηνή, γίνεται ζωντανό θέατρο που διεγείρει τις συνειδήσεις.

Από τον δραματοποιημένο διάλογο *Αχιλλεύς* (1805) του Αθανάσιου Χριστόπουλου, τον *Τιμολέοντα* (1817) του Ιωάννη Ζαμπέλιου, τον «Θάνατο του Δημοσθένους» του Νικόλαου Πίγκολου, τον *Αρμόδιο και Αριστογείτονα* του Γεώργιου Λασσάνη, τον πατριωτικό *Νικήρατο* (1826) της Ευανθίας Καΐρη ως τον συγκλονιστικό *Βασιλικό* (1829-1830) του Αντώνιου Μάτεσι, ο δρόμος είναι μακρύς και πλούσιος σε αποχρώσεις. Ο *Αχιλλεύς*, που έχει παιχτεί

² <https://el.wiktionary.org/wiki/%CE%BC%CE%B5%CF%84%CE%B1%CE%BA%CE%AD%CE%BD%CF%89%CF%83%CE%B7> – ημερομηνία ανάκτησης 28/11/2011.

προεπαναστατικά και ως *Ο θάνατος του Πατρόκλου*, βασίζεται στο γνωστό επεισόδιο της *Ιλιάδας* και έχει συντεθεί με προτροπή του ηγεμόνα της Μολδαβίας Αλέξανδρου Μουρούζη· 15/σύλλαβοι στίχοι εναλλάσσονται με 7/σύλλαβους και η αύρα του «πεφωτισμένου απολυταρχισμού» που ενστερνίζονται σε μεγάλο ποσοστό οι Φαναριώτες είναι παρούσα. Το επιμύθιο προτρέπει σε ομόνοια και ενότητα του ελληνικού έθνους:

*Όταν είμεσθ' ενωμένοι, κι η Ελλάς ευδοκιμεί,
και καμμία δεν την βλέπτει εχθρική επιδρομή.
Όταν δε διαιρημένοι, τότε πλέον και αυτή,
είν' αδύνατη, και τότε ο καθένας την πατεί.*³

Ο γαλλικός κλασικισμός, η μορφολογία και η θεματολογία της κλασικιστικής τραγωδίας του 17ου αιώνα επηρεάζουν βαθιά τους καλλιεργημένους Φαναριώτες. Όταν ο Ιακωβάκης Ρίζος Νερουλός συνθέτει την *Πολυξένη* (1814) μιμείται τη δομή και τις συγκρούσεις της τραγωδίας του Ρακίνα. Θα μπορούσαμε να θεωρήσουμε ότι χρησιμοποιεί ως θεματικό υπόβαθρο την *Ανδρομάχη*, αλλά κυρίως τα ψυχογραφικά στοιχεία του άνομου πάθους της *Φαίδρας*.⁴

Η ωρίμανση του διαφωτιστικού ρεύματος θα φέρει αντιμέτωπη τη νεοελληνική δραματοουργία με τις «φιλοσοφικές ιδέες» του Βολταίρου, ο οποίος μεταφράζεται και ανεβαίνει στην προεπαναστατική σκηνή (Βουκουρέστι, Οδησσός, Τεργέστη).

*Του όντος Δημοκρατικού πατρότης και υιότης
Είν' οι θεοί, η αρετή, οι νόμοι, η κοινότης.*⁵

Σοβαρή όμως μίμηση έχουμε στην περίπτωση του ιταλού δραματουργού και θεωρητικού Vittorio Alfieri, ο οποίος όχι μόνον μεταφράζεται αλλά και εμπνέει με τις «αντιτυραννικές» θεωρίες του και τη μορφολογική του λιτότητα δυο σημαντικές προσωπικότητες του Διαφωτισμού: τον λευκάδιο Ιωάννη Ζαμπέλιο

³ Άννα Ταμπάκη, *Η νεοελληνική δραματοουργία και οι δυτικές της επιδράσεις (18ος-19ος αι.)*. Μια συγκριτική προσέγγιση, β' έκδοση, Ergo, Αθήνα, 2002, κεφ. III, «Οι απηχήσεις των επαναστατικών ιδεών στο θέατρο του ελληνικού Διαφωτισμού (1800-1821)», σσ. 62-64.

⁴ Άννα Ταμπάκη, *Η νεοελληνική δραματοουργία...*, ό.π., σ. 64.

⁵ Ο Θάνατος του Καίσαρος, στ. 224-225, μτφρ. Γεώργιος Σερούιος. Voltaire, *La mort de César*, στίχοι 224-225: Un vrai républicain n'a pour père et pour fils / Que la vertu, les dieux, les lois et son pays. Βλ. και τη μελέτη μου «Du théâtre philosophique au drame national: étude du lexique politique à l'ère des révolutions», *From republican polity to national community. Reconsiderations of Enlightenment political thought* edited by Paschalis M. Kitromilides, SVEC, 2003:09, Voltaire Foundation, Οξφόρδη, σσ. 62-85.

και τον ζακύνθιο Ανδρέα Κάλβο. Είναι ευτυχής συγκυρία το ότι και η ομιλία του αγαπητού συναδέλφου Νάσου Βαγενά θα αναφερόταν στο δραματικό έργο του Κάλβου, το οποίο απουσιάζει από τις ιστορίες του θεάτρου μας, επειδή οι τραγωδίες είναι γραμμένες σε ιταλική γλώσσα, κάτι που προσπάθησα να αναθεωρήσω στις μελέτες μου, με τη βοήθεια της έρευνας του Mario Vitti.⁶

Το ίδιο συμβαίνει και με το χαμένο σήμερα έργο της Ελισάβετ Μουτζάν-Μαρτινέγκου – οκτώ (8) έργα γραμμένα σε ελληνική γλώσσα, δεκατέσσερα (14) στην ιταλική. Μέσα από την *Αυτοβιογραφία* της αντλούμε την πληροφορία ότι μελέτησε, προκειμένου να διδαχθεί τους δραματικούς κανόνες και να σπουδάσει το θεωρητικό μέρος της τραγωδίας, τον σημαντικό ιταλό θεωρητικό του 17ου αιώνα Gian Vincenzo Gravina, ιδρυτή της Αρκαδικής Ακαδημίας και δάσκαλο του Μεταστάσιου. Είναι εισηγητής της επιστροφής στην κλασική απλότητα αλλά και της αισθητικής έννοιας του ενθουσιασμού και του πάθους (*delirio*) ως πηγών έμπνευσης του δημιουργού, ιδέες που δεν άφησαν αδιάφορη την Ελισάβετ.⁷

«[...] δεν έλειπα από του να διαβάζω τραγωδίας και δράματα όχι διά να κλέπτω τίποτες, αλλά διά να παίρνουν μεγαλητέραν ορμήν εκείνα τα πάθη, τα οποία έπρεπε να κινήσω πρώτον εις το στήθος μου, ανίσως αγαπούσα να κινήθουν μετά ταύτα και εις εκείνο των αναγνωστών μου»⁸.

Δραματουργοί, όπως ο Ιωάννης Ζαμπέλιος, καθώς βρίσκονται σε ένα ιστορικό ορόσημο και γράφουν πριν και μετά την Επανάσταση του 1821, περνούν από τον κλασικισμό στο ιστορικό και ρομαντικό δράμα, και μάλιστα με ενσυνείδητο τρόπο. Στην περίπτωση του Ζαμπέλιου έχουμε και έναν γόνιμο προβληματισμό γύρω από τη μετρική, καθώς, εκκινώντας από τον Αριστοτέλη, ομολογεί ότι επηρεάζεται από τις αντίστοιχες ιταλικές εξελίξεις αλλά και από «τους ηρωικούς εξαμέτρους και ιάμβους» των γερμανών δραματουργών Klopstock και Schiller.⁹ Η εισαγωγή του τονικού ανομοιοκατάληκτου ιάμβου θα απασχολήσει ήδη έντονα από τα προεπαναστατικά χρόνια και θα σφραγίσει τον 19ο αιώνα, καθώς εντάσσεται στην ευρεία συζήτηση αναβίωσης των αρχαίων μέτρων.

⁶ Mario Vitti, *A. Calvos e i suoi scritti in italiano*, Istituto Universitario Orientale, Νάπολη, 1960. Πρβλ. Άννα Ταμπάκη, *Το νεοελληνικό θέατρο (18ος-19ος αι.)*. Ερμηνευτικές προσεγγίσεις, Εκδόσεις Διάυλος, Αθήνα, 2005, κεφ. IV, «Ανδρέας Κάλβος», σσ. 193-203.

⁷ Άννα Ταμπάκη, *Το νεοελληνικό θέατρο (18ος-19ος αι.)*..., ό.π., κεφ. IV, «Ελισάβετ Μουτζάν-Μαρτινέγκου», σσ. 233, 235. Πρβλ. με Anna Tabaki, «L'œuvre dramatique d'Élisabeth Moutzan-Martinengou», *Σύγκριση/Comparaison*, τχ. 7, Ιούνιος 1996, σσ. 59-74, κυρίως σσ. 62-63.

⁸ Βαγγέλης Αθανασόπουλος, *Ελισάβετ Μουτζάν-Μαρτινέγκου*. Αυτοβιογραφία. Εισαγωγή – Φιλολογική επιμέλεια, Ωκεανίδα, Αθήνα, 1997, σσ. 142-143.

⁹ Βλ. Άννα Ταμπάκη, *Η νεοελληνική δραματουργία*..., ό.π., κεφ. V, «Στοιχεία ιδεολογίας και αισθητικής στο δραματικό έργο του Ιωάννη Ζαμπέλιου», σσ. 91-107.

Είμαι ιδιαιτέρως ευτυχής γιατί ένιες ερμηνευτικές προτάσεις μου έγιναν αποδεκτές και σχολιάστηκαν ευνοϊκά στα δικά του γραπτά από τον αγαπητό μου Βάλτερ Πούχνερ, όπως λ.χ. η κυρίαρχη «σύγκρουση χαρακτήρων» που μας θυμίζει Schiller στον *Κωνσταντίνο Παλαιολόγο* του Ιωάννη Ζαμπέλιου (1818)¹⁰ και οι ομοιότητες στον χαρακτήρα των δυο ζακυνθινών *pater familias*, του Σέλημου στον *Φιλάργυρο* της Μουτζάν και του Δάρειου Ρονκάλα στον *Βασιλικό* του Μάτεσι.¹¹

Κάνοντας ένα γενναίο άλμα φθάνουμε στην κορύφωση του Διαφωτισμού και στη γοητευτική υπόθεση, την οποία διατύπωσε πρώτος ο Διονύσιος Ρώμας, το 1964,¹² και επεξεργάστηκε αργότερα ο Δημήτρης Σπάθης,¹³ την οποία και συμμερίζομαι (στηρίζεται εξάλλου και σε εσωκειμενικές μαρτυρίες), να έχει επηρεαστεί ο Μάτεσις από τις θεωρίες του Denis Diderot περί «οικογενειακού, αστικού δράματος».

Άρα οι κυρίαρχες τάσεις του ευρωπαϊκού θεάτρου του Διαφωτισμού, το θέατρο της «φιλοσοφικής προπαγάνδας» (Βολταίρος), η λιτή «αντιτυραννική» τραγωδία (Αλφιέρι), το «αστικό, οικογενειακό δράμα»/«*drame domestique et bourgeois*», (Diderot), το θέατρο της «Θύελλας και Ορμής», εμμέσως ο Schiller, κάνει όμως την παρουσία του και ο Goethe, το μελόδραμα και ο δημοφιλής «αισθηματικός μελοδραματισμός» του August von Kotzebue, του οποίου μεταφράστηκαν αρκετά έργα του και πιθανολογείται ότι το *Μισανθρωπία και*

¹⁰ Άννα Ταμπάκη, *Το νεοελληνικό θέατρο (18ος-19ος αι.)...*, ό.π., κεφ. V, «Η μετάβαση προς το εθνικό δράμα» – «Κωνσταντίνος Παλαιολόγος», σσ. 294-300, ιδίως σ. 298. Ανάλυση των πρωταγωνιστικών χαρακτήρων με χαρακτηριστικά αποσπάσματα επιχειρώ στο Anna Tabaki, *Le théâtre néohellénique. Genèse et formation. Ses composantes sociales, idéologiques et esthétiques* [Paris, E.H.E.S.S., 1995], *Diffusion Septentrion, Presses Universitaires*, Thèse à la carte, Lille, 2001, σσ. 209-213. Ενώ στο Επίμετρο της τραγωδίας *Οδυσσεύς Ανδρουύτσος* επικαλείται το θέμα της ομόνοιας, όπως σκιαγραφείται στον *Γουλιέλμο Τέλλο* (Wilhelm Tell). Βλ. Άννα Ταμπάκη, *Η νεοελληνική δραματολογία...*, ό.π., σ. 105. Πρβλ. G. Veloudis, *Germanograecia. Deutsche Einflüsse auf die Neugriechische Literatur*, Άμστερνταμ, 1983, σσ. 195-196, όπου διακρίνει επιδράσεις από τον Byron και από τον Schiller. Ο Κ. Θ. Δημαράς διακρίνει μέσα σε όλα αυτά και μια αμυδρή επίδραση από τον Shakespeare· βλ. *Ελληνικός Ρωμαντισμός*, α' έκδοση, Ερμής, Αθήνα, 1982, σ. 32.

¹¹ Άννα Ταμπάκη, *Το νεοελληνικό θέατρο (18ος-19ος αι.)...*, ό.π., κεφ. IV, «Ελισάβετ Μουτζάν-Μαρτινέγκου», σ. 240. Πρβλ. Βάλτερ Πούχνερ, Γυναίκες θεατρικοί συγγραφείς στα χρόνια της Επανάστασης και το έργο τους. Μητιώ Σακελλαρίου, Η ευγνώμων δούλη, Η πανούργος χήρα (1818), Ελισάβετ Μουτζάν-Μαρτινέγκου, Φιλάργυρος (1823/24), Ευανθία Καΐρη, Νικηράτος (1826). Φιλολογική επιμέλεια Βάλτερ Πούχνερ. Θεατρική Βιβλιοθήκη, Ίδρυμα Κώστα και Ελένης Ουράνη, Αθήνα, 2003, σσ. 134-135. Παραπέμπει στην πρώτη γαλλική έκδοσή της εργασίας μου «L'œuvre dramatique d'Élisabeth Moutzan-Martinengou», ό.π., ιδίως σσ. 67-68.

¹² Δ. Ρ[ώμας], «Το επτανησιακό θέατρο», *Νέα Εστία*, Χριστούγεννα 1964, σ. 100.

¹³ Δημήτρης Σπάθης, «Ο “Βασιλικός” του Μάτεσι στο εύφορο χώμα του Διαφωτισμού», *Ο Πολίτης*, τχ. 100/20 Αυγούστου 1989, σσ. 59-63.

Μετάνοια ανέβηκε στη σκηνή στα Αμπελάκια των αρχών του 19ου αιώνα, το 1803.¹⁴

Όσο για την κωμωδία έχουμε τον πλούσιο προβληματισμό του Κωνσταντίνου Οικονόμου που ξεδιπλώνεται στον Πρόλογό του στον *Φιλάργυρο* του Μολιέρου (1816) «Προς τους Έλληνες». Κοινωνός των αισθητικών θεωριών της εποχής του, έχει οδηγούς στη διασκευή του τους κλασικιστές αισθητικούς, τον Diderot, τον Jean-Jacques Rousseau αλλά και τον σκώτο Hugh Blair.¹⁵

Το δυσεπίλυτο ζήτημα πόσο και τι είδους θέατρο είχαν δει οι λόγιοι του Διαφωτισμού συμπληρώνεται από ένιες ψηφίδες. Εκτός από τις πρώιμες εμπειρίες των Φαναριωτών στην Πόλη, που ξεκινούν από τον 17ο αιώνα, κυρίως με τις παραστάσεις στις ξένες πρεσβείες,¹⁶ για τα παλαιότερα χρόνια, ίσως η πιο εκτεταμένη περιγραφή είναι αυτή που αναδείχτηκε πρόσφατα, στη διδακτορική διατριβή του Χαράλαμπου Μηνάολου.¹⁷ Περιγράφει το οδοιπορικό της τουρκικής διπλωματικής αποστολής στην αυλή του Φρειδερίκου Γουλιέλμου Β΄ της Πρωσίας (1790-1792), μέσα από τη διεισδυτική μαρτυρία του Κωνσταντίνου Καρατζά του Μπάνου. Στο Βερολίνο, η διπλωματική αποστολή μετείχε στην κοινωνική ζωή της Αυλής και της πόλης: τα μέλη της προσκαλούνται και μεταβαίνουν σε χορούς μεταμφιεσμένων (ρεντούτα), παρακολουθούν παραστάσεις όπερας, λαμβάνουν προσκλήσεις σε δείπνο, σε δεξιώσεις στις ξένες πρεσβείες και συμμετέχουν σε διάφορες διασκεδάσεις. Ο Γεώργιος Σακελλάριος, που σπούδασε Ιατρική στη Βιέννη (1795-1799) και έχει στο ενεργητικό του μεταφράσεις μελοδραμάτων: του αποδίδονται τα *Ορφεύς και Ευρυδίκη. Δράμα* (Βιέννη, Παρά Μαρκίδ. Πούλιου, 1796), *Τηλέμαχος και Καλυψώ. Μελοδράμα* (Βιέννη, Παρά Μαρκίδ. Πούλιου, 1796),¹⁸ ενδεχομένως ο

¹⁴ Άννα Ταμπάκη, *Το νεοελληνικό θέατρο (18ος-19ος αι.)...*, ό.π., κεφ. II, «Εκκόλαψη της σκηνικής εμπειρίας» – «Αμπελάκια», σσ. 151-154.

¹⁵ Άννα Ταμπάκη, *Το νεοελληνικό θέατρο (18ος-19ος αι.)...*, ό.π., κεφ. III, «Κωμωδία, εθνική κωμωδία», σσ. 168-186.

¹⁶ Άννα Ταμπάκη, *Το νεοελληνικό θέατρο (18ος-19ος αι.)...*, ό.π., κεφ. II, «Εκκόλαψη της σκηνικής εμπειρίας», σσ. 121-131.

¹⁷ Χαράλαμπος Αθ. Μηνάολου, *Οι Φαναριώτες και η οθωμανική διπλωματία στα τέλη του ΙΗ΄ αιώνα. Ο Κωνσταντίνος Καρατζάς ο Μπάνος στην αυλή του Φρειδερίκου-Γουλιέλμου Β΄ της Πρωσίας*, σειρά «Πηγές και μελέτες της ελληνικής ιστορίας – ΙΧ», εκδόσεις Ηρόδοτος, Αθήνα 2019, σ. 237, υπ. 400.

¹⁸ Κατά την επικρατέστερη εκδοχή, πρόκειται για την τρίπρακτη έμμετρη γερμανική τραγωδία «με άριες» του Johann Georg Heubel. Βλ. σχετικά Βάλτερ Πούχνερ, «Μεθοδολογικοί προβληματισμοί και ιστορικές πηγές για το ελληνικό θέατρο του 18ου και 19ου αιώνα. Προοπτικές και διαστάσεις, περιπτώσεις και παραδείγματα», *Παράβασις/Parabasis*, 1(1995), σ. 312.

πρώτος Shakespeare στα ελληνικά (το λανθάνον έργο «Ρωμαίος και Ιουλία»)¹⁹ και ο Φιλώτας του Lessing (Φιλότης. Τραγωδία Ηρωική εις μίαν πράξιν ήτοι Μονόδραμος, Βιέννη, Παρά Μαρκίδ. Πούλιου. Εκδόθηκε στα 1796 με 1797), είναι λογικό να έχει δει ζωντανό θέατρο. Και για τον Ρήγα ο Λεάνδρος Βρανούσης υποθέτει ότι στα δυο του ταξίδια στη Βιέννη επισκέφτηκε την όπερα. Όταν σπούδαζε στη Γερμανία (στα Πανεπιστήμια του Göttingen και του Βερολίνου), αργότερα στο Παρίσι, με υποτροφία του λόρδου Guilford, ο Κωνσταντίνος Ασώπιος σημειώνει στο καταστιχάκι των εξόδων του ότι πήγαινε τουλάχιστον δύο φορές το μήνα στο θέατρο. Οι προτιμήσεις του ήταν τα δράματα του Schiller και οι όπερες του Mozart.²⁰ Στα 1806, ο νεαρός αμπελακιώτης Δημήτριος Γ. Σβαρτζ ζει στην Τεργέστη και σημειώνει στο δικό του καταστιχάκι ότι πηγαίνει δύο με τρεις φορές τον μήνα στο θέατρο.²¹ Το ίδιο αντλούμε και από την *Αλληλογραφία* του Αδαμάντιου Κοραή, μόνο που ο λόγος είναι για το κλασικιστικό θέατρο του ρεπερτορίου της Comédie-Française, αν και στα νιάτα του, στο Άμστερνταμ, φαίνεται ότι ήταν ενθουσιώδης θαμώνας της όπερας, εικόνα που ανατρέπεται πλήρως ιδεολογικά στο μετεπαναστατικό του φυλλάδιο *Περί Ελληνικών Συμπερόντων, διάλογος δύο Γραικών* (Ύδρα, 1825), όπου στηλιτεύει το μελόδραμα, με οδηγούς τον Saint-Évremond και τον Jean-Jacques Rousseau.²² Στον αρχόμενο 19ο αιώνα, όταν δημιουργούνται οι προϋποθέσεις θεατρικής ζωής στις Παραδουνάβιες Ηγεμονίες και την Οδησσό, γνωρίζουμε ότι οι Έλληνες μπορούσαν να δουν και ξένους θιάσους στο

¹⁹ Γεώργιος Ζαβίρας, *Νέα Ελλάδα*, Αθήνα, 1872, σ. 242. Αναφέρει ότι ο Γ. Σακελλάριος έγραψε στα 1789, στη Βιέννη, το «Ρωμαίος και Ιουλία. Τραγωδία πενταδράματος καταλογάδην». Σύμφωνα με τον Βάλτερ Πούχνερ, πρόκειται ενδεχομένως για μετάφραση της διασκευής του Christian Felix Weisse (1726-1804), εκδοχή με αίσιο τέλος που παιζόταν στο Burgtheater της Βιέννης από το 1768 ως το 1772. Βλ. Βάλτερ Πούχνερ, «Μεθοδολογικοί προβληματισμοί και ιστορικές πηγές...», ό.π., σ. 57.

²⁰ Emm. Franghiscos, «Gestion d'une bourse d'études en Europe Occidentale: le cas de Constantin Assopios, 1821-1822», Actes du IIe Colloque d'Histoire (Athènes, 18-25 octobre 1983). Économies méditerranéennes. Équilibres et intercommunications, XIIIe-XIXe siècles, τ. III, Αθήνα, Κ.Ν.Ε./Ε.Ι.Ε., 1986, σσ. 133-149, ιδίως 140, 145.

²¹ Άννα Ταμπάκη, *Το νεοελληνικό θέατρο (18ος-19ος αι.)...*, ό.π., κεφ. II, σ. 154. Πρβλ. Ν. Α. Βέης, «Τα θεσσαλικά Αμπελάκια και τα ελληνικά Γράμματα», *Οι Επιφυλλίδες της Προΐας*, 1943-44, σ. 25.

²² Βλ. Άννα Ταμπάκη, *Η νεοελληνική δραματουργία...*, ό.π., κεφ. I, «Η εποχή του Κοραή και το θέατρο», σσ. 13-38, ιδίως σσ. 13, 15, 38. Πρβλ. της ίδιας, «“Το κοινόν σχολείον των ανθρώπων” : Διαδρομές ενός ιδεολογήματος», *Πρακτικά Ε΄ Πανελληνίου Θεατρολογικού Συνεδρίου, Θέατρο και Δημοκρατία. [...] Αφιερωμένο στον Βάλτερ Πούχνερ*. Επιμέλεια: Αλεξία Αλτουβά – Καίτη Διαμαντάκου, τ. Β΄, ΤΘΣ, ΕΚΠΑ, Αθήνα, 2018, σσ. 607-612, ιδίως σσ. 611-612.

Βουκουρέστι (ιταλικά και γερμανικά μελοδράματα), και να απολαύσουν μια πλούσια θεατρική ζωή στην Οδησό από περιοδεύοντες θιάσους.²³

Από πύυ αντλούν οι λόγιοι και οι μαθητές των σχολείων τις θεωρητικές τους γνώσεις; Με βεβαιότητα γνωρίζουμε ότι χρησιμοποιούν τα πολύ διαδεδομένα κλασικιστικά εγχειρίδια: το *Traité des Études* του Charles Rollin (σε τέσσερις τόμους), το *Principes de littérature* του Charles Batteux, του Βαττεύξιου, όπως τον αποκαλεί ο Κοραής (σε πέντε τόμους)²⁴ και το *Lycée* του La Harpe, «βιβλίον ωφελιμώτατον»,²⁵ τα οποία φροντίζει και τους στέλνει ο Αδαμάντιος Κοραής, μαζί με τις κορυφαίες τραγωδίες του κλασικισμού, τον Corneille, τον Racine και τις κωμωδίες του Μολιέρου.²⁶ Εδώ χρησιμοποιώ το παράδειγμα των Κυδωνιών και της Σμύρνης και τα βιβλία που στέλνει ο Κοραής αντιστοίχως στον Θεόφιλο Καΐρη και στον Κωνσταντίνο Κούμα.

Στις αρχές του 19ου αιώνα, καθώς ο Νεοελληνικός Διαφωτισμός οδεύει προς την κορύφωσή του, νεωτερικά εγχειρίδια –τρία εγχειρίδια ρητορικής και ένα αισθητικής– βλέπουν το φως της δημοσιότητας. Εκφράζουν ένα πνεύμα αφομοιωτικού εκλεκτισμού, στοιχείο που αναδεικνύεται ως μια από τις σταθερές του Νεοελληνικού Διαφωτισμού. Οι συγγραφείς τους διανύουν μια πορεία από τον κλασικό γαλλικό ακαδημαϊσμό στον ανανεωτικό σκωτικό στοχασμό. Αρχής γενομένης από τη *Ρητορική* (1813) του Νεόφυτου Βάμβα, ένθερμου μαθητή και οικείου του Κοραή, που σύμφωνα με την εκλεκτή μου φίλη και συμμετοχο του προβληματισμού μου σε θέματα αισθητικής, νυν Ομότιμη Καθηγήτρια Φιλοσοφίας Αθανασία Γλυκοφρύδη-Λεοντσίνη,²⁷ εκπροσωπεί μια «περίπτωση αφομοίωσης», περνώντας στη *Ρητορική* του Κωνσταντίνου Βαρδαλάχου, εκφραστή της «πορείας προς τη σύνθεση», καταλήγουμε στη *Ρητορική* του Κωνσταντίνου Οικονόμου, μα κυρίως στο ημιτελές έργο του *Γραμματικά* (1817). Μόνον ο πρώτος τόμος (από τους τέσσερις) είδε το φως της δημοσιότητας. Μέσα από το πόνημα αυτό ο Οικονόμος προσπάθησε να επεξεργαστεί μια συνεκτική και «ενιαία αισθητική θεωρία».

²³ Άννα Ταμπάκη, *Το νεοελληνικό θέατρο (18ος-19ος αι.)...*, ό.π., κεφ. ΙΙ, «Εκκόλαψη της σκηνικής εμπειρίας», σσ. 135-151.

²⁴ *Les Beaux-arts réduits à un même principe*, 1 vol. In-8°, Paris, Durand, 1746 (en fait 1747), rééd. 1773. *Principes de la littérature*, Göttingen et Leyde, Elie Luzac fils, 1755, réédition, 1764 (et à Paris), 1774 (réunissant les œuvres précédentes).

²⁵ Άννα Ταμπάκη, «Η οπτική του Κοραή για τη λογοτεχνία και το θέατρο», *Παράβασις/Parabasis*, τχ. 2, 1998, σ. 91. Πρβλ. Αδαμάντιος Κοραής, *Αλληλογραφία*, Τόμος τρίτος 1810-1816, Αθήνα, ΟΜΕΔ, 1979, επιστολή προς Αλέξανδρο Βασιλείου, χρονολ. 8.6.1811.

²⁶ Πρβλ. Αδαμάντιος Κοραής, *Αλληλογραφία*, Τόμος τέταρτος 1817-1822, Αθήνα, ΟΜΕΔ, 1982, επιστολή προς Θεόφιλο Καΐρη, χρονολ. 19.6.1819.

²⁷ Αθανασία Γλυκοφρύδη-Λεοντσίνη, *Νεοελληνική Αισθητική και Ευρωπαϊκός Διαφωτισμός*, Αθήνα, ¹1989.

Ο συγγραφέας κοινοποιεί εξ αρχής τις πηγές του. Κατεξοχήν πηγή του παραμένει αναμφίβολα ο Αριστοτέλης (αρκετά συχνά και ο Πλάτων), έπονται οι ξένοι στοχαστές που ακολουθούν και ερμηνεύουν τους αριστοτελικούς κανόνες: Charles Rollin, *De la manière d'enseigner et d'étudier les Belles-Lettres par rapport à l'esprit et au cœur* (1726-1728), Laharpe, *Lycée ou Cours de littérature ancienne et moderne* (19 τ., Παρίσι, 1795-1801), ο Γερμανός Fuhrmann, *Hanbuch der Classischen Litteratur der Griechen*, ο σκώτος Hugh Blair, *Lectures on Rhetoric and Belles Lettres* (1783) –ο Οικονόμος χρησιμοποιεί τη γαλλική μετάφραση του δημοφιλούς έργου–, τέλος ο καταξιωμένος στην εποχή του γάλλος εκπρόσωπος της ακαδημαϊκής σχολής Charles Batteux, *Principes de la littérature* (1746). «Τούτον ηκολούθησαμεν μάλιστα εις πολλά της Ποιητικής, σημειώνει ο Οικονόμος, ως πιστόν ερμηνέα και οπαδόν του Αριστοτέλους».

Παρότι το σύγγραμμα δεν είναι πρωτότυπο, όπως η πλειοψηφία των διδακτικών συγγραμμάτων του Νεοελληνικού Διαφωτισμού, κατοπτρίζει τη στέρεη φιλολογική κατάρτιση του Οικονόμου, την εξοικειώσή του με την ευρωπαϊκή γραμματεία και τις δραματικές εθνικές παραδόσεις, το ενδιαφέρον του για τα νεωτερικά ρεύματα της εποχής – δεν αγνοεί, λ.χ., τον προρομαντισμό, ο οποίος μοιάζει να τον επηρεάζει και σε προσωπικό επίπεδο, τις αισθητικές θεωρίες και την κριτική. Στα *Γραμματικά* παρατίθεται τρόπον τινά ένα κανονιστικό σχήμα, στο οποίο τα λογοτεχνικά είδη και η «Δραματοποιία», που περιλαμβάνει μεγάλο μέρος του τόμου, σχολιάζονται σύμφωνα με τις επιταγές του ευρωπαϊκού κλασικισμού, όπου όμως εμφιλοχωρούν και ανανεωτικές θέσεις, όπως αυτές του Hugh Blair.²⁸

Με τον ορατό κίνδυνο να έχω φλυαρήσει λίγο περισσότερο, σταματώ εδώ, θεωρώντας ότι αυτή η περιδιάβαση σε έναν κόσμο που γεννιέται, σε ιδέες και τάσεις, έδωσε ένα πειστικό δείγμα για το ότι η περίοδος του Νεοελληνικού Διαφωτισμού όχι μόνον περιείχε τα στοιχεία του ενθουσιασμού και της εθνεγερσίας στο θέατρο αλλά και συνεισέφερε με πολλούς θεωρητικούς προβληματισμούς, που ενοφθαλμίστηκαν στον 19ο αιώνα, σε θέματα μορφολογίας του θεατρικού έργου, μετρικής, ιδεολογίας και αισθητικής.

Σας ευχαριστώ θερμά για την προσοχή σας!

²⁸ Άννα Ταμπάκη, «“Νεωτερικότητα” και ανάλυση των λογοτεχνικών και δραματουργικών κανόνων. Η Ποιητική (*Γραμματικά*) του Κωνσταντίνου Οικονόμου», *Παράβασις/Parabasis*, τ. 6 (2005), σσ. 353-365. Αναδημοσιεύεται στο βιβλίο με μελέτες μου, *Ζητήματα συγκριτικής γραμματολογίας και ιστορίας των ιδεών*, Ergo, Αθήνα, 2008, κεφ. V, σσ. 77-98.

ΧΡΥΣΟΘΕΜΙΔΟΣ ΣΤΑΜΑΤΟΠΟΥΛΟΥ-ΒΑΣΙΛΑΚΟΥ

Ομότιμη Καθηγήτρια του Τμήματος Θεατρικών Σπουδών του ΕΚΠΑ

ΠΑΡΟΥΣΙΑΣΗ ΤΟΥ ΕΠΕΤΕΙΑΚΟΥ ΤΟΜΟΥ ΜΕ ΤΙΤΛΟ: «ΤΡΙΑΝΤΑ ΧΡΟΝΙΑ ΤΜΗΜΑ ΘΕΑΤΡΙΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ»

Το Τμήμα Θεατρικών Σπουδών γιορτάζει τα τριάντα χρόνια από την ίδρυσή του με τη διοργάνωση ενός σημαντικού συνεδρίου με θέμα «Ελληνική Επανάσταση και Θέατρο», συνεορτάζοντας τα 200 χρόνια από την Ελληνική Επανάσταση και τιμώντας τους ομότιμους καθηγητές Νάσο Βαγενά και Άννα Ταμπάκη για το έργο και την προσφορά τους στο Τμήμα Θεατρικών Σπουδών του Πανεπιστημίου Αθηνών, και παράλληλα εκδίδει τον παρόντα επετειακό τόμο με τα πεπραγμένα της τριακονταετίας του Τμήματος.

Έχει προηγηθεί η έκδοση δύο προηγούμενων τόμων, η πρώτη το 2000 για τα πρώτα δέκα χρόνια, με έναν πλούσιο τόμο 436 σελίδων μεγάλου μεγέθους με επιμέλεια από την υπογράφουσα, όπου αποτυπώθηκαν η αρχή και η ανοδική πορεία του νεοσύστατου Τμήματος κατά την πρώτη δεκαετία (1990-2000) από την ίδρυσή του, και το 2010 ενός δεύτερου περιεκτικού τόμου 389 σελίδων, επίσης μεγάλου μεγέθους, για τα είκοσι χρόνια του (1990-2010), με επιμέλεια της συναδέλφου καθηγήτριας Κωνσταντζας Γεωργακάκη.

Στον τωρινό τόμο περιλαμβάνονται οι δράσεις του Τμήματος τριάντα χρόνια από την ίδρυσή του, περιεκτικά αυτές των δύο πρώτων δεκαετιών 1990-2000, 2000-2010 και αναλυτικότερα αυτές της πρόσφατα διανυθείσας δεκαετίας 2010-2020, με επιμέλεια της επίκουρης καθηγήτριας Αλεξίας Αλτουβά και της λέκτορος Ιωάννας Ρεμεδιάκη.

Σκοπός της έκδοσης αυτής είναι η αποτύπωση των πεπραγμένων του Τμήματος Θεατρικών Σπουδών, ώστε αυτά να αποτελέσουν τεκμήριο της συμβολής του στην ιστορία των Θεατρικών Σπουδών στην ελληνική πανεπιστημιακή εκπαίδευση και ειδικότερα στο πλαίσιο του Εθνικού και Καποδιστριακού Πανεπιστημίου Αθηνών, επίσης στην εξέλιξη της Θεατρολογικής Επιστήμης στον ελληνικό χώρο –και όχι μόνο–, καθώς και στην ιστορία της εκπαίδευσης των ελληνικών πανεπιστημιακών ιδρυμάτων.

Καταγράφεται και παρουσιάζεται όλη η δραστηριότητα του Τμήματος: α) διδακτική, β) ερευνητική, γ) επιστημονική, δ) καλλιτεχνική, ε) κοινωνική και στ) επαγγελματική.

Α'. Διδακτικό Έργο

Προπτυχιακές Σπουδές

Όσον αφορά τις προπτυχιακές σπουδές παρουσιάζεται ο προσανατολισμός του προγράμματος σπουδών ως προς τους τρεις διακριτούς άξονές του, τον εκπαιδευτικό, τον επιστημονικό και τον επαγγελματικό, με τα προσφερόμενα μαθήματα στα επιστημονικά γνωστικά πεδία α) της ιστορίας και δραματολογίας του ελληνικού και παγκόσμιου θεάτρου, β) της θεωρίας και φιλοσοφίας του θεάτρου και του δράματος, γ) της ανάλυσης της παράστασης: θεωρίας και σκηνικής πράξης, δ) της παιδαγωγικής και διδακτικής του θεάτρου, ε) των άλλων επιστημών και τεχνών (λογοτεχνίας, ιστορίας του πολιτισμού, ιστορίας της τέχνης, κινηματογράφου, μουσικής κ.ά.).

Ο ενδιαφερόμενος μελετητής μπορεί να παρακολουθήσει την εξέλιξη του προγράμματος σπουδών με τις ενδιάμεσες αναμορφώσεις του, από την πρώτη μεγάλη αναμόρφωση 2003-2008 (Πρόγραμμα ΕΠΕΑΕΚ με τίτλο «Ελληνικό και Ευρωπαϊκό Θέατρο: Θεωρία και Πράξη», με επιστημονική υπεύθυνη την καθηγήτρια Άννα Ταμπάκη) με την εισαγωγή νέων μαθημάτων στις θεματικές ενότητες «Τέχνες και πολιτισμός», «Γυναικά και θέατρο», «Θεατρική μετάφραση», συνοδευόμενων από κύκλο εξειδικευμένων εργαστηρίων στη σκηνοθεσία, σκηνογραφία, ενδυματολογία, υποκριτική και αγωγή του λόγου, στην κινησιολογία - χορό και χορογραφία, καθώς και στο θέατρο στην εκπαίδευση, μέχρι τις δύο πρόσφατες αναμορφώσεις 2019 και 2020, με τη δημιουργία ενός πλούσιου προγράμματος 95 προσφερόμενων μαθημάτων, 43 υποχρεωτικών και 52 προς επιλογή: α) 65 μαθημάτων επιστημονικής περιοχής, β) 28 μαθημάτων γενικών γνώσεων, γ) 31 μαθημάτων ανάπτυξης δεξιοτήτων, δ) 26 εργαστηριακών μαθημάτων, ε) 8 μαθημάτων παιδαγωγικής και διδακτικής επάρκειας, στ) 3 μαθημάτων υπόβαθρου.

Πρόγραμμα Παιδαγωγικής και Διδακτικής Επάρκειας

Από το 2013 (με βάση το Νόμο 1486/2013) πραγματοποιήθηκε νέα αναμόρφωση του ΠΠΣ με την καθιέρωση «Προγράμματος Παιδαγωγικής και Διδακτικής Επάρκειας», το οποίο προετοιμάζει κατάλληλα τους θεατρολόγους οι οποίοι επιθυμούν να εργασθούν στην εκπαίδευση. Ο/Η ενδιαφερόμενος/η φοιτητής/τρια υποχρεούται να παρακολουθήσει τουλάχιστον οκτώ (8) μαθήματα παιδαγωγικού χαρακτήρα, τα οποία κατανέμονται σε τρεις θεματικές ενότητες: α) θέματα μάθησης και διδασκαλίας, β) θέματα εκπαίδευσης και αγωγής και γ) ειδική διδακτική και άσκηση διδακτικής του θεάτρου στα σχολεία.

Η επιτυχής ολοκλήρωση του ειδικού αυτού προαιρετικού προγράμματος οδηγεί στο Πιστοποιητικό Παιδαγωγικής και Διδακτικής Επάρκειας το οποίο επιτρέπει στους αποφοίτους του Τμήματος να συμμετέχουν σε διαγωνισμούς επιλογής εκπαιδευτικών ή σε άλλες θέσεις, όπου απαιτούνται πιστοποιημένα προσόντα εκπαιδευτικού.

Πρόγραμμα Πρακτικής Άσκησης προπτυχιακών φοιτητών

Η Πρακτική Άσκηση έχει ως κύριο σκοπό την ερευνητική και επαγγελματική εξοικείωση των φοιτητών με το γνωστικό αντικείμενο των σπουδών τους σε χώρους επαγγελματικής δραστηριότητας θεατρολόγων. Από το έτος 2013-2014 η Πρακτική Άσκηση αποτελεί υποχρεωτικό μάθημα για τη λήψη του πτυχίου.

Το Πρόγραμμα Πρακτικής Άσκησης άρχισε να λειτουργεί πιλοτικά από τα ακαδημαϊκά έτη 1997/1998 (με υπεύθυνη την καθηγήτρια Χρ. Σταματοπούλου-Βασιλάκου), αρχικά σε συνεργασία με λίγους φορείς και ακολούθησε η συστηματική λειτουργία του από τα έτη 1998 (1999-2000/2001 με υπεύθυνη την καθηγήτρια Λίλα Μαράκα, τα έτη 2002-2006, 2006-2008, 2008-2009 με υπεύθυνη την καθηγήτρια Άννα Ταμπάκη, τα έτη 2009-2015 με υπεύθυνη την αναπληρώτρια καθηγήτρια Γωγώ Βαρζελιώτη και τα έτη 2015-2020 με υπεύθυνη την επίκουρη καθηγήτρια Αλεξία Αλτουβά), εμπλουτιζόμενο κάθε χρόνο και με νέους φορείς (κρατικές σκηνές, ΔΗΠΕΘΕ και ιδιωτικά θέατρα, οργανισμούς και εταιρείες πολιτιστικών δραστηριοτήτων, πνευματικά κέντρα, σωματεία, ερευνητικά κέντρα, βιβλιοθήκες και επιστημονικούς φορείς, σχολεία όλων των βαθμίδων, δημιουργικά εργαστήρια, κοινωφελή ιδρύματα κ.ά.).

Η αποτελεσματικότητά του είναι αδιαμφισβήτητη, όπως αποδεικνύει το μεγάλο ποσοστό επαγγελματικής απορρόφησης των αποφοίτων μας στους χώρους της πρακτικής άσκησης τους.

Πρόγραμμα Κινητικότητας Φοιτητών Erasmus

Το Τμήμα Θεατρικών Σπουδών ενθαρρύνει την κινητικότητα των φοιτητών μέσω της συμμετοχής τους στο πρόγραμμα Erasmus. Από το 1996/1997 μέχρι και το 2019/2020 έχει συνάψει διμερείς συμβάσεις με 15 ευρωπαϊκά πανεπιστήμια: Γαλλία (Université de la Sorbonne Nouvelle – Paris III, Université Paul Valéry Montpellier III, Université Toulouse-Jean Jaurès, Université de Lille), Γερμανία (Freie Universität Berlin), Ιρλανδία (Trinity College Dublin), Ιταλία (Università degli studi di Torino, Università IUAV di Venezia), Ισπανία (Universidad de Almeria), Τσεχία (Masarykova Universita v

Brne, Charles University in Prague), Πορτογαλία (Universidade de Coimbra), Πολωνία (Uniwersytet Wroclawski), Ρουμανία (Babes-Bolyai Cluj-Napoca), Βουλγαρία (University of Plovdiv «Paisii Hilendarski»), ενισχύοντας την κινητικότητα τόσο των φοιτητών όσο και του διδακτικού προσωπικού του.

Απόφοιτοι του ΠΠΣ

Μέχρι και το ακαδημαϊκό έτος 2019-2020 είχαν αποφοιτήσει από το ΠΠΣ 1.627 θεατρολόγοι. Οι απόφοιτοι στην πλειονότητά τους έχουν σταδιοδρομήσει στην εκπαίδευση, δημόσια και ιδιωτική, σε όλες τις βαθμίδες της. Επίσης έχουν στελεχώσει ως οργανωτικά στελέχη κρατικές σκηνές και ΔΗΠΕΘΕ, ποικίλους πολιτιστικούς οργανισμούς, πνευματικά κέντρα δήμων και συλλόγων. Εργάζονται επίσης σε ΜΜΕ και σε εκδοτικούς οίκους, ενώ άτομα με ιδιαίτερα ταλέντα σταδιοδρομούν στον καλλιτεχνικό χώρο ως ηθοποιοί και σκηνοθέτες, χορογράφοι, χορευτές, φωτιστές, και σε ποικίλα άλλα καλλιτεχνικά επαγγέλματα.

Πρόγραμμα Μεταπτυχιακών Σπουδών

Από το 1995-1997, όταν άρχισε να λειτουργεί το πρώτο ΠΜΣ του Τμήματος με διευθυντή τον καθηγητή Βάλτερ Πούχνερ, στην αρχή υπό μη καθιερωμένη δομή, μέχρι και το 2020 υλοποιήθηκαν πέντε Προγράμματα Μεταπτυχιακών Σπουδών ως εξής:

1997/8- 2003/4	Το ελληνικό θέατρο από την αρχαιότητα ως τις μέρες μας: Θεωρία και παράσταση
1997-1998	Διευθύντρια: Χρύσα Μαλτέζου
1998-2004	Διευθυντής: Άγγελος Δεληβορριάς
2004-2007	Θέατρο: Θεωρία και πράξη: Ιστορία και παρόν
	Διευθυντής: Βάλτερ Πούχνερ
2007-2014	Παγκόσμιο θέατρο: Πράξη – Δραματοουργία – Θεωρία
2007-2009	Διευθυντής: Σάββας Γώγος
2009-2014	Διευθύντρια: Άννα Ταμπάκη
2014-2018	Από το κείμενο στη σκηνή: Το ελληνικό θέατρο σε διάλογο με το παγκόσμιο
2014-2016	Διευθυντής: Ιωσήφ Βιβιλάκης
2016-2018	Διευθύντρια: Χρυσόθεμις Σταματοπούλου-Βασιλάκου

**2018-2020 Ελληνικό και παγκόσμιο θέατρο: Δραματουργία,
Παράσταση και Εκπαίδευση**
Διευθύντρια: Χρυσόθεμις Σταματοπούλου-Βασιλάκου

Όλα τα ΠΜΣ είχαν ως πυρήνα τους μαθήματα για το νεοελληνικό, το αρχαίο και το παγκόσμιο θέατρο, την εκδοτική κειμένων και τη μεθοδολογία της έρευνας, τη θεωρία του θεάτρου και του δράματος, την ανάλυση της παράστασης, το σύγχρονο θέατρο και τις πρωτοπορίες του θεάτρου, και είχαν πάντα διάρκεια 4 εξάμηνα με υποχρεωτική την εκπόνηση διπλωματικής εργασίας.

Στο διάστημα των ετών από το παλαιότερο ΠΜΣ στα νεότερα πραγματοποιήθηκαν αλλαγές και βελτιώσεις, καθώς και οργανωτική βελτίωση της δομής και λειτουργίας του με την παράλληλη λειτουργία ειδικής γραμματείας του ΠΜΣ. Μέχρι και το 2020 αποφοίτησαν από αυτό συνολικά 230 άτομα.

Το πρόσφατο ΠΜΣ που λειτουργεί από το 2018/19 διαφέρει από τα προηγούμενα σε δύο βασικά σημεία: α) στην καθιέρωση δύο διακριτών κατευθύνσεων στις μεταπτυχιακές σπουδές: (α) τη Δραματουργία και Παράσταση, (β) τη Διδακτική του Θεάτρου, και β) στην εισαγωγή πρακτικών καλλιτεχνικών μαθημάτων πέρα από το πλούσιο πρόγραμμα θεωρητικών μαθημάτων.

Στο πλαίσιο λειτουργίας του ΠΜΣ έχει ενταχθεί και λειτουργεί το **Ευρωπαϊκό Δίκτυο Έρευνας και Τεκμηρίωσης Αρχαίου Ελληνικού Δράματος**, που ιδρύθηκε το 1997 με πρωτοβουλία του καθηγητή Πλάτωνα Μαυρομούστακου, του καθηγητή Όλιβερ Τάπλιν από το Πανεπιστήμιο της Οξφόρδης και του καθηγητή Βάλτερ Πούχνερ, με στόχο την επαναπροσέγγιση του αρχαίου ελληνικού δράματος, την ανανέωση της διδασκαλίας του και τη μελέτη της αναβίωσής του στις σύγχρονες σκηνές.

Το Δίκτυο έχει συνεργαστεί με 20 πανεπιστήμια ευρωπαϊκών χωρών και παράλληλα έχει αναπτύξει συνεργασίες με ερευνητικά κέντρα και πανεπιστήμια της Αμερικής, ενώ έχει διοργανώσει σειρά θερινών μαθημάτων για έλληνες και ξένους φοιτητές.

Διδακτορικές Σπουδές

Από το 1990 μέχρι και το 2020 έχουν εκπονηθεί συνολικά 44 διδακτορικές διατριβές, εκ των οποίων οι περισσότερες αποτελούν πλέον έργα αναφοράς στη βιβλιογραφία της Ελληνικής Θεατρολογίας.

Τα θέματα των διδακτορικών διατριβών που έχουν διαχρονικά ανατεθεί διακρίνονται για την πρωτοτυπία τους αλλά και για τη μεγάλη χρονική έκταση τού προς μελέτη αντικειμένου τους, με στόχο την κάλυψη μεγάλων ερευνητικών κενών

στον τομέα της ιστορίας του νεοελληνικού θεάτρου, της πρόσληψης του αρχαίου θεάτρου, της ελληνικής και παγκόσμιας δραματουργίας, της σκηνοθεσίας, της σκηνογραφίας – ενδυματολογίας αλλά και της σύγχρονης τεχνολογίας στο θέατρο. Οι διδάκτορες του Τμήματος έχουν στελεχώσει ως καθηγητές και επιστημονικοί συνεργάτες τμήματα ελληνικών και ξένων ΑΕΙ, καθώς και ερευνητικά κέντρα, επίσης καλλιτεχνικούς και πολιτιστικούς φορείς καθώς και την εκπαίδευση, ενώ οι υποψήφιοι διδάκτορες ανέρχονταν το 2020 στον αριθμό των 52 νέων επιστημόνων που έχουν αναλάβει να μελετήσουν ιδιαίτερα πρωτότυπα θέματα.

Μεταδιδακτορικές Σπουδές

Το Τμήμα Θεατρικών Σπουδών προσφέρει επίσης τη δυνατότητα εκπόνησης μεταδιδακτορικής έρευνας σε κατόχους διδακτορικού διπλώματος από ΑΕΙ εσωτερικού ή εξωτερικού, αναγνωρισμένου από το ΔΟΑΤΑΠ. Την επίβλεψη αναλαμβάνει μέλος ΔΕΠ.

Μέχρι σήμερα έχουν ολοκληρωθεί 8 μεταδιδακτορικές έρευνες, ενώ άλλες 10 βρίσκονται σε εξέλιξη.

Έχει εκπονηθεί Κανονισμός Μεταδιδακτορικής Έρευνας από την καθηγήτρια Κυριακή Πετράκου, ο οποίος επικαιροποιήθηκε από την ίδια το 2019.

Β'. Ερευνητικό Έργο

Το Τμήμα Θεατρικών Σπουδών παρουσιάζει εντυπωσιακή ερευνητική δραστηριότητα από την ίδρυσή του μέχρι σήμερα χάρη στην ενεργό ερευνητική δραστηριότητα των μελών ΔΕΠ, με την ανάληψη τόσο ατομικών όσο και συλλογικών ερευνητικών προγραμμάτων. Οι μεταπτυχιακοί φοιτητές καθώς επίσης και οι υποψήφιοι διδάκτορες και οι διδάκτορες του Τμήματος είχαν και έχουν πάντα ενεργή και πολύ αποτελεσματική συμμετοχή στα ερευνητικά αυτά προγράμματα:

- Πρόγραμμα «Καποδίστριας» (1990-2010)
Την πρώτη δεκαετία της λειτουργίας του το Τμήμα συμμετείχε στο Πρόγραμμα «Καποδίστριας» του Πανεπιστημίου Αθηνών, μέσω του ΕΛΚΕ, που χρηματοδότησε 23 ατομικά ερευνητικά έργα μελών ΔΕΠ του Τμήματος.
- Πρόγραμμα Πυθαγόρας Ι (ΕΠΕΑΕΚ Ι) (2003-2007)
Συλλογικό πρόγραμμα με αντικείμενο τη «Βιβλιογραφία της Ελληνικής Θεατρολογίας 1900-2005: Πηγές και επιστημονικές μελέτες» (Επιστημονικός υπεύθυνος: Βάλτερ Πούχγερ).

- Πρόγραμμα Πυθαγόρας I (ΕΠΕΑΕΚ I) (2003-2007)
Συλλογικό πρόγραμμα με αντικείμενο την «Παραστασιογραφία και τεκμηρίωση των παραστάσεων αρχαίου ελληνικού δράματος στην Ελλάδα – Ψηφιοποίηση σχετικού οπτικοακουστικού υλικού» (Επιστημονικός υπεύθυνος: Πλάτων Μαυρομούστακος).
- Πρόγραμμα Πυθαγόρας II (ΕΠΕΑΕΚ II)
Συλλογικό πρόγραμμα με αντικείμενο τη «Βάση δεδομένων αρχαίου θεάτρου «Σεμέλη» (Επιστημονικός υπεύθυνος: Σάββας Γώγος).
- Πρόγραμμα «Κοινωνία της Πληροφορίας» Γ΄ ΚΠΣ (2006-2008)
Συλλογικό πρόγραμμα του Τμήματος Πληροφορικής και Τηλεπικοινωνιών του Πανεπιστημίου Αθηνών με αντικείμενο την ψηφιοποίηση συλλογών του ΕΚΠΑ. Συμμετοχή του Τμήματος Θεατρικών Σπουδών στο ανωτέρω πρόγραμμα με αντικείμενο την ψηφιοποίηση της συλλογής των θεατρικών προγραμμάτων της βιβλιοθήκης του (Συντονίστρια έργου: Χρ. Σταματοπούλου-Βασιλάκου).
- Πρόγραμμα «Θαλής» για την αριστεία στην έρευνα (2012-2015)
Συλλογικό πρόγραμμα με αντικείμενο «Χρυσאלλίσ; Πολιτισμικές διαμεσολαβήσεις στη διαμόρφωση του εθνικού χαρακτήρα στον περιοδικό τύπο του 19ου αιώνα» (Επιστημονική υπεύθυνη: Άννα Ταμπάκη).

Τρέχον ερευνητικό πρόγραμμα «Πειραματική εφαρμογή της Θεατρικής Αγωγής στο Γυμνάσιο» (2018-2020) σε συνεργασία με το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής του Υπουργείου Παιδείας. Στόχος του προγράμματος η διάχυση των αισθητικών δράσεων και προσεγγίσεων σε όλα τα γνωστικά αντικείμενα του σχολικού προγράμματος του Γυμνασίου μέσω της Θεατρικής Αγωγής, προκειμένου να αξιοποιηθούν οι δυνατότητες που μπορεί να προσφέρει η τέχνη του θεάτρου στον εμπλουτισμό της μαθησιακής διαδικασίας.

Ερευνητικά Εργαστήρια

Ιδιαίτερη βαρύτητα δόθηκε στην ενίσχυση του ερευνητικού προφίλ του Τμήματος, το οποίο αποφάσισε την ίδρυση τριών (3) νέων Ερευνητικών Εργαστηρίων ως ακολούθως (ΦΕΚ, τεύχος Β΄, αρ. 2134/7-7-2019):

- Εργαστήριο Έρευνας και Τεκμηρίωσης του Νεοελληνικού Θεάτρου
- Εργαστήριο «Θέατρο, Φιλοσοφία και Εκπαίδευση»
- Εργαστήριο Ιστορίας του Βιβλίου.

Παράλληλα λήφθηκε μέριμνα για την επικαιροποίηση της λειτουργίας του Εργαστηρίου Αρχαίου Δράματος και Θεατρολογικής Έρευνας (ΦΕΚ ίδρυσης, τεύχος Β΄, αρ. 1493/10-10-2003) με την εκπόνηση νέου εσωτερικού κανονισμού λειτουργίας του (ΦΕΚ, τεύχος Β΄, αρ. 4467/9-12-2019).

Εκλογές Διευθυντών Εργαστηρίων

Στις 2 Δεκεμβρίου 2019 πραγματοποιήθηκαν εκλογές για τον ορισμό των Διευθυντών των Εργαστηρίων του Τμήματος. Εξελέγησαν ως Διευθυντές (ΦΕΚ, τεύχος Υ.Ο.Δ.Δ., αρ. 89/7-2-2020) οι κάτωθι:

- Καθηγητής Πλάτων Μαυρομούστακος, Διευθυντής του Εργαστηρίου Αρχαίου Δράματος και Θεατρολογικής Έρευνας,
- Καθηγητής Γιώργος Π. Πεφάνης, Διευθυντής του Εργαστηρίου «Θέατρο, Φιλοσοφία και Εκπαίδευση»,
- Αναπληρώτρια Καθηγήτρια Άννα Καρακατσούλη, Διευθύντρια του Εργαστηρίου Ιστορίας και Βιβλίου,
- Επίκουρη Καθηγήτρια Αλεξία Αλτουβά, Διευθύντρια του Εργαστηρίου Έρευνας και Τεκμηρίωσης του Νεοελληνικού Θεάτρου.

Βάσεις Δεδομένων

Στα πλαίσια της ερευνητικής δραστηριότητας του Τμήματος έχουν οργανωθεί οι παρακάτω βάσεις δεδομένων:

- Βάση δεδομένων «arcnet-database.net» και αντίστοιχη ιστοσελίδα (<http://ancient-drama.net/>), που έχει δημιουργηθεί στο πλαίσιο του προγράμματος «Ευρωπαϊκό Δίκτυο Έρευνας και Τεκμηρίωσης των Παραστάσεων του Αρχαίου Δράματος»/European Network of Research and Documentation of Performances of Ancient Greek Drama (Arc-Net), με επιστημονικό υπεύθυνο τον καθηγητή Πλάτωνα Μαυρομούστακο.
- Βάση δεδομένων «Έρευνα και σύνταξη βιβλιογραφίας της Ελληνικής Θεατρολογίας 1900-2005: Πηγές και επιστημονικές μελέτες», που δημιουργήθηκε το ακαδημαϊκό έτος 2004-2008 στο πλαίσιο του αντίστοιχου ερευνητικού προγράμματος (ΕΠΕΑΕΚ II – ΠΥΘΑΓΟΡΑΣ), που διηύθυνε ο επίτιμος καθηγητής Βάλτερ Πούχκερ. Μετά την αφυπηρέτησή του, την εποπτεία της βάσης δεδομένων ανέλαβε η Καθηγήτρια Χ. Σταματοπούλου-Βασιλάκου, που ανήκε στην τριμελή κεντρική επιτροπή εποπτείας του ανωτέρου ερευνητικού προγράμματος. Πρόσφατα το πρόγραμμα επεκτάθηκε περαιτέρω στο αντικείμενο «Θέατρο στην εκπαίδευση και Θέατρο για παιδιά», που υλοποιείται από το μέλος ΕΔΙΠΊλια Λακίδου.

- Βάση δεδομένων «Αρχαίο Θέατρο: Σεμέλη» (<https://semele.theatre.uoa.gr>), που δημιουργήθηκε το ακαδημαϊκό έτος 2004-2005 στο πλαίσιο του αντίστοιχου ερευνητικού προγράμματος (ΕΠΕΑΕΚ II – ΠΥΘΑΓΟΡΑΣ), που διηύθυνε ο καθηγητής Σάββας Γώγος. Μετά την αφυπηρέτησή του, την εποπτεία της βάσης δεδομένων και της ιστοσελίδας ανέλαβε η αναπληρώτρια καθηγήτρια Αικατερίνη Διαμαντάκου, η οποία ανήκε στην κεντρική τριμελή επιτροπή εποπτείας του ανωτέρω ερευνητικού προγράμματος.
- Βάση δεδομένων «Chrysalis.eu», που δημιουργήθηκε στο πλαίσιο του προγράμματος «Αριστεία 1. 2012-2015-Θαλής: “Πολιτισμικές διαμεσολαβήσεις και διαμόρφωση του ‘εθνικού χαρακτήρα’ στον περιοδικό τύπο του 19^{ου} αιώνα (Χρυσαλλίς)”/“Cultural transfer and national character in nineteenth century Greek periodicals (Chrysallis)”», με επιστημονική υπεύθυνη την καθηγήτρια Άννα Ταμπάκη.
- Βάση δεδομένων θεατρικών προγραμμάτων. Η συλλογή θεατρικών προγραμμάτων του Τμήματος, που αριθμεί περισσότερα από 5.000 τεκμήρια, έχει αρχίσει να καταχωρίζεται τμηματικά στην Ψηφιακή Βιβλιοθήκη «Πέργαμος» με τη συνδρομή μεταπτυχιακών φοιτητών του Πανεπιστημίου Αθηνών (βλ. <http://pergaos.lib.uoa.gr>). Την τριετία 2017-2020 συνεχίστηκε η τροφοδότηση της ανωτέρω βάσης με τη συνδρομή των μελών ΕΔΠΙ Λίλως Αλεξιάδου, Μιχαέλας Αντωνίου και Έλιας Λακάδου, καθώς και της αποσπασμένης μουσικολόγου Μαγδαληνής Καλοπονά.

Συγκρότηση Βιβλιοθήκης Τμήματος

Στο πλαίσιο της εκπαιδευτικής, ερευνητικής και επιστημονικής δράσης του, το Τμήμα Θεατρικών Σπουδών ανέλαβε την ευθύνη δημιουργίας και οργάνωσης Βιβλιοθήκης από ίδιους πόρους, από την ετήσια επιχορήγηση του ΕΚΠΑ, και τα τελευταία χρόνια από πόρους των διδάκτρων του ΠΜΣ, με εμπλουτισμό της από δωρεές ιδιωτών και ιδιωτικούς φορείς. Η Βιβλιοθήκη, που οργανώθηκε άρτια σύμφωνα με τις διεθνείς προδιαγραφές των ακαδημαϊκών βιβλιοθηκών από τις άξιες βιβλιοθηκονόμους Δήμητρα Μάρκου και Ελένη Τσομπάνη, λειτούργησε από το 1991 μέχρι το Σεπτέμβριο του 2018, οπότε όλο το υλικό της (16.650 τόμοι, 161 τίτλοι περιοδικών, εξοπλισμός σε έπιπλα και ηλεκτρονικά μηχανήματα) παραχωρήθηκε και ενσωματώθηκε στην Κεντρική Βιβλιοθήκη της Φιλοσοφικής Σχολής. Επιμέρους συλλογές που είχαν συγκροτηθεί από άλλο υλικό και δωρεές στη διάρκεια της λειτουργίας της

παρέμειναν στο Τμήμα και εντάχθηκαν στο Εργαστήριο Έρευνας και Τεκμηρίωσης του Νεοελληνικού Θεάτρου.

Γ'. Επιστημονικό Έργο

Στη διάρκεια των τριάντα (30) χρόνων το Τμήμα Θεατρικών Σπουδών έχει αναπτύξει, εκτός από την ερευνητική, και άλλη περαιτέρω επιστημονική δραστηριότητα με τη:

α) διοργάνωση μεγάλου αριθμού (51) συνεδρίων, συμποσίων και ημερίδων με μεγάλη επιτυχία. Ας σημειωθεί ότι διοργάνωσε το Α΄ Πανελλήνιο Θεατρολογικό Συνέδριο με θέμα «Το ελληνικό θέατρο από τον 17ο στον 20ό αιώνα» (17-20 Δεκ. 1998), το Β΄ Πανελλήνιο Θεατρολογικό Συνέδριο με θέμα «Σχέσεις του νεοελληνικού θεάτρου με το ευρωπαϊκό» (18-21 Απρ. 2002) καθώς και το Ε΄ Πανελλήνιο Θεατρολογικό Συνέδριο με θέμα «Θέατρο και δημοκρατία» (5-8 Νοεμ. 2014). Επίσης το Α΄ Διεθνές Συνέδριο με θέμα «Θέατρο και Θεατρικές Σπουδές στο κατώφλι του 21ου αιώνα/Theatre Studies in the 21st century/Theatre et Etudes Theatrales au seuil du XXieme siècle (28 Σεπτ.-1 Οκτ. 2005), με 16 εισηγητές από τα σημαντικότερα ευρωπαϊκά πανεπιστήμια. Επίσης το Επετειακό Συνέδριο για τα 20 χρόνια από την ίδρυση του Τμήματος με θέμα «Από τη χώρα των κειμένων στο βασίλειο της σκηνής» (28-30 Ιαν. 2011), το Επιστημονικό Συμπόσιο «Ελληνικότητα και ετερότητα» σε συνεργασία με το Ινστιτούτο Ιστορικών Ερευνών του Εθνικού Ιδρύματος Ερευνών (14-17 Μαΐου 2015), καθώς και το Επετειακό Συνέδριο για τα 20 χρόνια του Προγράμματος Μεταπτυχιακών Σπουδών με θέμα «Πηγές της έρευνας» (27-29 Απρ. 2017), για να μνημονεύσουμε τα συνέδρια που συγκέντρωσαν εντυπωσιακό αριθμό ομιλητών και συνέδρων, χωρίς ουδόλως να παραγνωρίζεται η αξία και η σημασία των συμποσίων και των ημερίδων που έδωσαν τη δυνατότητα εμβάθυνσης στη θεματική τους.

β) διοργάνωση δύο μεγάλων εκθέσεων υπό την επιμέλεια της καθηγήτριας Ελένης Φεσσά-Εμμανουήλ, (1) «Ελληνες σκηνογράφοι – ενδυματολόγοι και αρχαίο δράμα» (31 Μαρ.-30 Απρ. 1999) στο κτήριο Κωστή Παλαμά και (2) «Χορός και θέατρο» (19 Ιαν. 2004-15 Φεβρ. 2004) στο Κέντρο Τεχνών του Δήμου Αθηναίων.

Και οι δύο ανωτέρω εκθέσεις, στις οποίες έλαβε μέρος μεγάλος αριθμός φοιτητών, αποτέλεσαν πολιτιστικό γεγονός για την Αθήνα και γενικότερα για τη χώρα μας με τις περιοδείες που ακολούθησαν και συνοδεύτηκαν από εντυπωσιακούς ογκώδεις καταλόγους που αποτελούν διαχρονικά βιβλία αναφοράς για το υλικό και την πλούσια τεκμηρίωσή τους.

- γ) με την υλοποίηση εκτενούς εκδοτικού προγράμματος, που περιλαμβάνει:
- (1) την έκδοση ετήσιας επιστημονικής επιτηρίδας του Τμήματος «Παράβασις» από το 1995 έως και το 2020. Από το 2014 κάθε τόμος χωρίζεται σε δύο επιμέρους τόμους, έναν ξενόγλωσσο και έναν ελληνόγλωσσο. Μέχρι σήμερα έχουν εκδοθεί συνολικά 21 τόμοι και 9 τόμοι ως παραρτήματα της «Παράβασις» (βοηθήματα – μελετήματα).
 - (2) εκδόσεις των πρακτικών των συνεδρίων. Μέχρι το 2020 έχουν εκδοθεί 22 τόμοι πρακτικών ενός ακόμη συνεδρίου («Πηγές της έρευνας»), που εκδόθηκαν το 2021, και τρεις που βρίσκονται υπό έκδοση. Λόγω της μεγάλης συμμετοχής ομιλητών στα συνέδρια του Τμήματος, τα πρακτικά τους αποτελούν βασικά σώματα της βιβλιογραφίας της Ελληνικής Θεατρολογίας, περιλαμβάνοντας εισηγήσεις σχεδόν όλων των ελλήνων θεατρολόγων, παλαιότερων και νεότερων, οι οποίοι καταθέτουν το απόσταγμα της συμβολής τους στην ανάπτυξη της Ελληνικής Θεατρολογίας,
 - (3) έκδοση δέκα (10) τόμων μεμονωμένων εκδόσεων πλούσιας θεματολογίας, βιβλία ογκώδη που έχουν αφήσει το στίγμα τους.
- δ) με τη διοργάνωση σειράς διαλέξεων.

Δ'. Καλλιτεχνικό Έργο

Περιλαμβάνει τη διοργάνωση παραστάσεων, εργαστηρίων ποικίλων εκδηλώσεων, σεμιναρίων με προσκλήσεις διακεκριμένων καλλιτεχνών, επισκέψεις εκπαιδευτικού χαρακτήρα και παρακολούθηση επαγγελματικών παραστάσεων και γενικότερα του σύγχρονου καλλιτεχνικού γίγνεσθαι στη χώρα μας – και όχι μόνο. Το εξαιρετικά εκτενές, πλούσιο και πολυποίκιλο αυτό υλικό δεν επιτρέπει την έστω και συνοπτική παρουσίασή του στο παρόν σημείο. Ο ενδιαφερόμενος αναγνώστης αξίζει να το αναζητήσει μέσα στην έκδοση.

Ε'. Κοινωνικό Έργο

Με τη διοργάνωση παραστάσεων σε ευαίσθητες κοινωνικές ομάδες και με εθελοντικό διδακτικό και καλλιτεχνικό έργο σε ΜΚΟ, σε φιλανθρωπικούς και κοινωνικούς φορείς. Ενδεικτικά αναφέρουμε την «Κιβωτό του Κόσμου», το νοσοκομείο κρατουμένων «Άγιος Παύλος», των φυλακών Κορυδαλλού, γηροκομεία και δομές προσφύγων, καθώς και ειδικές δράσεις λόγω της πανδημίας (π.χ. ηχογράφηση παραμυθιών για μικρά παιδιά κ.ά.). Ο νυν πρόεδρος του Τμήματος, καθηγητής Ιωσήφ Βιβιλάκης, με ιδιαίτερες ευαισθησίες στον τομέα αυτό, έχει αναλάβει σχετικές πρωτοβουλίες.

Στ'. Επαγγελματικό έργο

Το Τμήμα Θεατρικών Σπουδών από την αρχή στήριξε την επαγγελματική – συνδικαλιστική οργάνωση των αποφοίτων του Τμήματος, από τους οποίους ιδρύθηκε το 1995 ο Πανελλήνιος Επιστημονικός Σύλλογος Θεατρολόγων (ΠΕΣΥΘ) με κύριο μέλημα την κατοχύρωση των επαγγελματικών τους δικαιωμάτων και την εδραίωση του νέου επαγγέλματος του θεατρολόγου τόσο στον χώρο της εκπαίδευσης όσο και σε αυτόν του θεατρικού και πολιτιστικού γίγνεσθαι.

Μετά την κατοχύρωση των επαγγελματικών δικαιωμάτων των πτυχιούχων θεατρολόγων (ΠΔ αρ. 125, ΦΕΚ τεύχος Α', αρ. 111/6-4-2000) και την καθιέρωση το 2001 του κλάδου εκπαιδευτικών Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης (ΠΕ32 Θεατρικών Σπουδών), το ΥΠΕΠΘ αποφασίζει, μετά από συνεχείς παρεμβάσεις του Τμήματος και ιδίως της υπογράφουσας, τη δημιουργία νέων θέσεων για τους ΠΕ32 στο διαγωνισμό του ΑΣΕΠ το 2008, με τον οποίο διορίστηκαν οι πρώτοι 60 θεατρολόγοι στη δημόσια εκπαίδευση, γεγονός που οδήγησε στη θεσμοθέτηση για πρώτη φορά μόνιμων θέσεων θεατρολόγων στη δημόσια εκπαίδευση και στην αναβάθμιση προσλήψεων του ετήσιου μεγάλου αριθμού θεατρολόγων από το status των ωρομισθίων στο status των αναπληρωτών.

Το Τμήμα στήριξε επίσης τον ΠΕΣΥΘ στις δίκαιες διεκδικήσεις του έναντι των Ανώτερων Δημόσιων και Ιδιωτικών Σχολών Καλλιτεχνικής Εκπαίδευσης, καθώς και στη δημιουργία νέων θέσεων στον διαγωνισμό του ΑΣΕΠ το 2021, με τον οποίο διορίστηκαν 171 νέοι θεατρολόγοι στη δημόσια εκπαίδευση, εκ των οποίων οι 58 είναι απόφοιτοι του Τμήματός μας.

Προσωπικό

Όλη η ανωτέρω δημιουργικότητα, η δυναμική παρουσία του διδακτικού προσωπικού Τμήματος στο επιστημονικό γίγνεσθαι, η συνεχής προσφορά του στον επιστημονικό και κοινωνικό χώρο, με την προβολή της ελληνικής θεατρικής κληρονομιάς από την αρχαιότητα μέχρι σήμερα στην Ελλάδα και στο εξωτερικό, το πλούσιο συγγραφικό και εκδοτικό έργο τους, η εντυπωσιακή καλλιτεχνική δραστηριότητα τόσο στα πλαίσια του προγράμματος σπουδών όσο και εκτός αυτού, οφείλονται στην άοκνη και συνεχή προσπάθεια συνολικά 32 μελών ΔΕΠ και τριών Ε.ΔΙ.Π. τα τελευταία χρόνια και πρόσφατα μιας Ε.Ε.Π., που έχουν συνεπικουρηθεί στο έργο τους από συνολικά 32 ακόμη εξωτερικούς συνεργάτες, στη διάρκεια των 30 χρόνων, σημαντικούς επιστήμονες και γνωστούς καλλιτέχνες (ηθοποιούς σκηνοθέτες, σκηνογράφους, χορογράφους και λοιπούς καλλιτέχνες).

Οι δύο ιδρυτές του Τμήματος, ο επίτιμος καθηγητής Βάλτερ Πούχνερ και ο ακαδημαϊκός αείμνηστος **Σπύρος Ευαγγελάτος** με το ήθος και το προσωπικό τους παράδειγμα, μακριά από παλαιές καθηγητικές συμπεριφορές, όντας οι ίδιοι δύο πληθωρικές προσωπικότητες, δημιούργησαν μια ευρύχωρη αγκαλιά, όπου, περιφρουρώντας με σοφία την ισορροπία των καλών διαπροσωπικών σχέσεων όλων των συννοικούντων, προσέφεραν αφειδώλευτα χώρο για την προσωπική πορεία του καθενός και της καθεμιάς μας, ώστε να γίνουμε παραγωγικοί για δικό μας όφελος αλλά και προς όφελος του κοινού μας σπιτιού, του Τμήματος Θεατρικών Σπουδών του Πανεπιστημίου Αθηνών.

Με θέσεις, αντιθέσεις, συνθέσεις, συνεργασίες αλλά και μοναχικές πορείες ο σκοπός έχει επιτευχθεί.

Κυρίες και κύριοι,

Έγιναν πολλά τα χρόνια που πέρασαν και θα γίνουν περισσότερα τα χρόνια που θα ακολουθήσουν με την ανανέωση του ανθρώπινου δυναμικού με νέους διδάσκοντες, εργατικούς, δυναμικούς, με φρέσκες ιδέες, ζωντάνια και δύναμη, οι οποίοι με τη συνδρομή του πάντα πρόθυμου διοικητικού προσωπικού έχουν πολλά να προσφέρουν.

Ας είμαστε όλοι καλά. Χρόνια μας πολλά.

Σας ευχαριστώ πολύ.

ΑΛΕΞΙΑΣ ΑΛΤΟΥΒΑ

Επικουρης Καθηγήτριας του Τμήματος Θεατρικών Σπουδών του ΕΚΠΑ

ΠΑΡΟΥΣΙΑΣΗ ΤΟΥ ΕΠΕΤΕΙΑΚΟΥ ΤΟΜΟΥ ΜΕ ΤΙΤΛΟ: «ΤΡΙΑΝΤΑ ΧΡΟΝΙΑ ΤΜΗΜΑ ΘΕΑΤΡΙΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ»

Κυρίες και κύριοι, καλησπέρα σας,

Ευχαριστούμε πολύ την Ομότιμη Καθηγήτρια κυρία Χρυσόθεμη Σταματοπούλου-Βασιλάκου για την εισαγωγή που έκανε στην παρουσίαση του επετειακού τόμου για τα 30 χρόνια του Τμήματος Θεατρικών Σπουδών του ΕΚΠΑ, τον οποίο με μεγάλη χαρά αναλάβαμε να επιμεληθούμε η ομιλούσα από κοινού με την αγαπητή συνάδελφο Ιωάννα Ρεμεδιάκη. Αντίθετα από τους προηγούμενους επετειακούς τόμους για τα 10 χρόνια και για τα 20 χρόνια αντίστοιχα του Τμήματος, οι οποίοι ήταν σε έντυπη μορφή, ο παρών τόμος φτιάχτηκε σε μορφή e-book προκειμένου να μπορεί να είναι πιο εύκολα προσβάσιμος σε κάθε ενδιαφερόμενο μέσα από το διαδίκτυο, αλλά και να διαθέτει πολυμεσικό υλικό, όπως φωτογραφίες, video και συνδέσμους (links), που οδηγούν σε άλλους ιστότοπους ή ιστοσελίδες, με επιπλέον πληροφοριακό υλικό για το ιστορικό, τη λειτουργία και τις δράσεις του Τμήματός μας.

Η έκταση του τόμου φτάνει τις 730 σελίδες, η σελιδοποίησή του έχει ανατεθεί στην Κάπα εκδοτική, και πρόκειται σύντομα να αναρτηθεί στον νέο ιστότοπο του Τμήματος Θεατρικών Σπουδών, που αναβαθμίστηκε πρόσφατα. Η διάρθρωσή του ακολουθεί σε γενικές γραμμές αυτήν των προηγούμενων επετειακών τόμων, από τους οποίους αντλήθηκε χρήσιμο υλικό για το περιεχόμενό του, όπως επίσης και από τους ετήσιους Οδηγούς Σπουδών και την παρούσα Ιστοσελίδα του Τμήματος Θεατρικών Σπουδών. Η ανάληψη της συγκρότησής του υπήρξε ιδιαίτερα τιμητική, και η διαδικασία σύνθετη και μακρά, καθώς το εύρος των δράσεων του Τμήματος σε όλη τη διάρκεια της λειτουργίας του αλλά ιδίως τα τελευταία δέκα χρόνια υπήρξε αξιοσημείωτο, δείγμα μιας πλούσιας και ενδιαφέρουσας πορείας που εκτείνεται σε πολλούς τομείς. Την πορεία αυτή επιχειρεί να ανασυνθέσει ο παρών τόμος, καλύπτοντας κατά το δυνατόν όλες τις διαστάσεις της πολύπλευρης αυτής δραστηριότητας.

Τα περιεχόμενα περιλαμβάνουν οκτώ μεγάλες ενότητες: 1. Ιστορικό της Ίδρυσης – Σκοποί και Στόχοι – Πολιτική Ποιότητας, 2. Διάρθρωση Σπουδών, 3.

Προσωπικό του Τμήματος Θεατρικών Σπουδών, 4. Αναγορεύσεις, 5. Επιστημονική Δραστηριότητα, 6. Καλλιτεχνική Δραστηριότητα – Παραστάσεις, 7. Δραστηριότητες στο πλαίσιο μαθημάτων, όπου εντάσσονται οι εξής υποκατηγορίες: Σεμινάρια – εργαστήρια, Συναντήσεις – συζητήσεις, Παρακολούθηση παραστάσεων, Ξεναγήσεις σε εκθέσεις και αρχαιολογικούς χώρους, ενώ ο τόμος κλείνει με 8. τα πεπραγμένα του Πανελλήνιου Επιστημονικού Συλλόγου Θεατρολόγων (Π.Ε.ΣΥ.Θ.).

Συνοπτικά, η πρώτη ενότητα παρουσιάζει το ιστορικό της ίδρυσης του Τμήματος, τους σκοπούς και στόχους, που επικεντρώνονται σε τρία επίπεδα: τη θεατρική έρευνα, τη διδασκαλία και την κοινωνική προσφορά, ενώ περιλαμβάνεται ακόμα η πολιτική ποιότητας που εφαρμόζει το Τμήμα, με τους βασικούς άξονες πάνω στους οποίους δομείται.

Ξεχωριστή θέση στο τέλος του κεφαλαίου έχει ο κατάλογος των Προέδρων που υπήρξαν επικεφαλής του Τμήματος Θεατρικών Σπουδών σε όλη τη διάρκεια των 30 χρόνων του, από την ίδρυσή του μέχρι το 2020 και που, κατά σειρά, ήταν οι: Βάλτερ Πούχνερ για δώδεκα χρόνια συνολικά την περίοδο από το 1991 μέχρι το 2009, Σπύρος Α. Ευαγγελάτος για έξι χρόνια την περίοδο από το 1997 ως το 2007, και στη συνέχεια διαδοχικά ο Νάσος Βαγενάς (2009-2011), ο Πλάτων Μαυρομούστακος (2011-2015), η Άννα Ταμπάκη (2015-2017) και η Χρυσόθεμις Σταματοπούλου-Βασιλάκου (2017-2020), που έδωσε τη σκυτάλη στον σημερινό μας Πρόεδρο, Ιωσήφ Βιβιλάκη.

Στην επόμενη ενότητα περιγράφεται η Διάρθρωση Σπουδών, που περιλαμβάνει το Προπτυχιακό Πρόγραμμα Σπουδών, το Πρόγραμμα Μεταπτυχιακών Σπουδών καθώς και τις Διδακτορικές Σπουδές και τη Μεταδιδακτορική Έρευνα. Στο πρώτο μέρος, που αφορά τις προπτυχιακές σπουδές, δίνεται έμφαση στον εκπαιδευτικό, επιστημονικό και επαγγελματικό προσανατολισμό του Προγράμματος Προπτυχιακών Σπουδών και στην ακαδημαϊκή φυσιογνωμία του, που έχει συγκροτηθεί με τη σταδιακή στελέχωσή του από διδακτικό προσωπικό το οποίο ανταποκρίνεται πλήρως στους σκοπούς και τους στόχους της ίδρυσής του. Περιγράφεται επίσης η στρατηγική του Προγράμματος Προπτυχιακών Σπουδών, η οποία είναι προσανατολισμένη στην παράδοση που έχει το Τμήμα να διακρίνεται, στην Ελλάδα και διεθνώς, στα πεδία της εκπαίδευσης, της έρευνας και του πολιτισμού, καθώς και η δομή και το περιεχόμενό του. Ειδική αναφορά γίνεται εδώ στο Πρόγραμμα Αναμόρφωσης Προπτυχιακών Σπουδών με τίτλο: «Ελληνικό και ευρωπαϊκό θέατρο: Θεωρία και πράξη», που πραγματοποιήθηκε την περίοδο 2003-2008, με συντονίστρια την τιμωμένη σήμερα, Ομότιμη Καθηγήτρια Άννα Ταμπάκη, στο πλαίσιο του οποίου

για πρώτη φορά εισήχθησαν στο πρόγραμμα σπουδών νέοι κύκλοι μαθημάτων και πραγματοποιήθηκαν δράσεις που άλλαξαν τη φυσιογνωμία του Τμήματος.

Καταγράφονται επίσης αναλυτικά τα προσφερόμενα μαθήματα των τελευταίων δέκα χρόνων (2010-2020) ανά ακαδημαϊκό έτος, συνεχίζοντας την αντίστοιχη καταγραφή των προηγούμενων επετειακών τόμων, και περιγράφονται κατά σειρά: α. το Πρόγραμμα Παιδαγωγικής και Διδακτικής Επάρκειας, που διασφαλίζει στους φοιτητές το αντίστοιχο πιστοποιητικό για την εισαγωγή τους στον χώρο της Εκπαίδευσης, η διάρθρωση και οι προδιαγραφές του, β. το Πρόγραμμα Πρακτικής Άσκησης Φοιτητών, που λειτουργεί από το 1996-1997 και συνεχίζεται αδιάκοπα μέχρι σήμερα στο πλαίσιο επιδοτούμενων προγραμμάτων (ΕΠΕΑΕΚ, ΕΣΠΑ), συμβάλλοντας δυναμικά στη σύνδεση των φοιτητών μας με την αγορά εργασίας αλλά και στην εξωστρέφεια του Τμήματος Θεατρικών Σπουδών μέσα από τη συνεργασία με μια πλειάδα φορέων που δραστηριοποιούνται στον χώρο του πολιτισμού και της εκπαίδευσης, καθώς και γ. το Πρόγραμμα Κινητικότητας Φοιτητών Erasmus, που επίσης λειτουργεί αδιάκοπα από το ακαδημαϊκό έτος 1996-1997 έως σήμερα, σε συνεργασία με δεκαπέντε πλέον ευρωπαϊκά πανεπιστήμια και συμβάλλει στη γνωριμία των φοιτητών μας με τη διεθνή ακαδημαϊκή κοινότητα.

Το δεύτερο μέρος της ενότητας περιλαμβάνει τις Μεταπτυχιακές Σπουδές, που ξεκίνησαν τρία χρόνια μετά την ίδρυση του Τμήματος. Και εδώ δίνεται έμφαση στην Ακαδημαϊκή Φυσιογνωμία και τον Προσανατολισμό του Προγράμματος Μεταπτυχιακών Σπουδών, όπως ορίστηκαν από την έναρξη λειτουργίας του πρώτου προγράμματος, επικαιροποιήθηκαν στο πέρασμα των χρόνων στο πλαίσιο των πέντε προγραμμάτων που έχουν υλοποιηθεί συνολικά, και ισχύουν μέχρι σήμερα.

Ακολούθως περιγράφεται η δομή του Προγράμματος Μεταπτυχιακών Σπουδών, όπου, ομοίως, καταγράφονται αναλυτικά τα προσφερόμενα μαθήματα των τελευταίων δέκα χρόνων (2010-2020) ανά ακαδημαϊκό έτος για τα εξής προγράμματα που υλοποιήθηκαν αυτήν την περίοδο: α. «Παγκόσμιο Θέατρο: Πράξη – Δραματουργία – Θεωρία» (2010-2014) με Διευθύντρια την Άννα Ταμπάκη, β. «Από το κείμενο στη σκηνή. Το ελληνικό θέατρο σε διάλογο με το παγκόσμιο» (2014-2016) με Διευθυντή αρχικά τον Ιωσήφ Βιβιάκη (2016-2018) και στη συνέχεια τη Χρυσόθεμη Σταματοπούλου-Βασιλάκου, και γ. «Ελληνικό και Παγκόσμιο Θέατρο: Δραματουργία, Παράσταση, Εκπαίδευση» (2018-2020) με Διευθύντρια τη Χρυσόθεμη Σταματοπούλου-Βασιλάκου.

Τέλος, το τρίτο μέρος της ενότητας για τη Διάρθρωση Σπουδών παρουσιάζει τις Διδακτορικές Σπουδές, όπου παρατίθενται ο κανονισμός σπουδών και

αναλυτικός κατάλογος των διατριβών που έχουν εκπονηθεί στο Τμήμα (σαράντα τέσσερις συνολικά) καθώς και όσων είναι υπό εκπόνηση, όπως και τη Μεταδιδακτορική Έρευνα, με αναλυτική καταγραφή των ερευνών που έχουν ολοκληρωθεί (οκτώ συνολικά μέχρι σήμερα) και όσων είναι υπό εκπόνηση αντίστοιχα (δώδεκα στον αριθμό).

Ακολουθεί μια ενότητα αφιερωμένη στο προσωπικό του Τμήματος Θεατρικών Σπουδών, που περιλαμβάνει τη μεγάλη ομάδα ανθρώπων που το στελέχωσαν στο παρελθόν αλλά και όσους συνεχίζουν να στηρίζουν ακόμα την ανοδική του πορεία. Χωρίζεται σε διαφορετικές κατηγορίες, που περιλαμβάνουν: πρώτον τους Ιδρυτές του Τμήματος, τον Επίτιμο Καθηγητή Βάλτερ Πούχγερ και τον αείμνηστο Ακαδημαϊκό Σπύρο Ευαγγελάτο, δεύτερον το Διδακτικό και Ερευνητικό Προσωπικό (ΔΕΠ) αποτελούμενο από δεκαεπτά μέλη όλων των βαθμίδων που υπηρέτησαν την περίοδο 1990-2020, ενώ ακολουθούν τα μέλη Ειδικού Εκπαιδευτικού Προσωπικού (Ε.Ε.Π.) και Εργαστηριακού Διδακτικού Προσωπικού του Τμήματος (Ε.ΔΙ.Π.), που πρόσφατα εντάχθηκαν στην οικογένεια του Τμήματος και συμβάλλουν αποτελεσματικά στην καλή λειτουργία του. Επιπλέον μνημονεύονται καθένας χωριστά οι Ομότιμοι Καθηγητές του Τμήματος, δώδεκα στον αριθμό μέχρι το 2020, ανάμεσα στους οποίους διακρίνονται τρία μέλη της Ακαδημίας Αθηνών: ο Σπύρος Α. Ευαγγελάτος, που διετέλεσε και Πρόεδρός της, η Χρύσα Μαλτέζου, ενεργό μέλος της, και ο Άγγελος Δεληβορριάς, εκλεγμένο μέλος της Ακαδημίας.

Στον τόμο περιλαμβάνονται βιογραφικά σημειώματα όλων των παραπάνω καθώς επίσης και του Διοικητικού Προσωπικού, που το απαρτίζουν τα μέλη της γραμματείας μας και οι βιβλιοθηκονόμοι, που υπηρέτησαν στη Βιβλιοθήκη του Τμήματος πριν την ένταξή της στην Κεντρική Βιβλιοθήκη της Φιλοσοφικής Σχολής.

Παρουσιάζονται ακόμα σύντομα βιογραφικά σημειώματα των Εξωτερικών Συνεργατών που δίδαξαν στο Τμήμα είτε ως Ακαδημαϊκοί Υπότροφοι ΕΣΠΑ, είτε ως Επιστημονικοί Συνεργάτες Π.Δ. 407/80, είτε ως αποσπασμένοι από την Α/βάθμια και Β/θμια Εκπαίδευση. Στην τελευταία κατηγορία συναντάμε σημαντικούς εκπροσώπους της θεατρικής τέχνης, ανάμεσά τους συγγραφείς και μεταφραστές, ηθοποιούς και σκηνοθέτες, σκηνογράφους, χορογράφους αλλά και θεωρητικούς του θεάτρου, διδάκτορες θεατρολογίας και άλλους. Τον μακρύ κατάλογο συμπληρώνουν μέλη ΔΕΠ και Ε.ΔΙ.Π. άλλων Τμημάτων του ΕΚΠΑ ή άλλων Πανεπιστημίων, που επίσης δίδαξαν επικουρικά στο Τμήμα μας σε όλη τη διάρκεια της λειτουργίας του. Όλοι τους εμπλούτισαν με τις γνώσεις τους και

την καλλιτεχνική εμπειρία τους το πρόγραμμα σπουδών και συνέβαλαν με την προσωπικότητα και τις δράσεις τους στην εξωστρέφεια του Τμήματός μας.

Μεγάλο μέρος του παρόντος τόμου αφιερώνεται στις αναγορεύσεις σημαντικών ανθρώπων του θεάτρου, με την ευκαιρία της ανάδειξής τους σε Επίτιμους Διδάκτορες του Τμήματος. Για πρώτη φορά συγκεντρώνονται εδώ όλα τα σωζόμενα αρχεία από τις επιτιμοποιήσεις των: Αλέξη Σολομού, Ιάκωβου Καμπανέλλη, Ζυλ Ντασσέν, Μάριου Πλωρίτη, Κώστα Πασχάλη, Ελένης Χατζηαργύρη, Marvin Carlson, Κώστα Γεωργουσόπουλου, Λυκούργου Καλλέργη, Peter Stein, Διονύση Φωτόπουλου, Oliver Taplin, Edith Hall και Δημήτρη Μαυρίκιου, καθώς και της αναγόρευσης του Βάλτερ Πούχνερ ως Επίτιμου Καθηγητή του ΕΚΠΑ. Σε αυτό το πλαίσιο δημοσιεύονται όλοι οι λόγοι που εκφωνήθηκαν στις επίσημες τελετές των αναγορεύσεων: οι προσφωνήσεις από τις πρυτανικές αρχές του Πανεπιστημίου, οι έπαινοι και οι ομιλίες που εκφωνήθηκαν για την παρουσίαση του έργου των τιμωμένων από μέλη ΔΕΠ του Τμήματός μας, αλλά και οι αντιφωνήσεις τους, που αναδεικνύουν σημαντικές πτυχές της προσφοράς τους στην τέχνη και την επιστήμη του θεάτρου, όπως φαίνεται από τους τίτλους των ομιλιών τους που παρατίθενται συνολικά: Αλέξη Σολομού: «Σαράντα χρόνια Αριστοφάνης», Ιάκωβου Καμπανέλλη: «Πώς και γιατί γράφεται ένα θεατρικό έργο», Μάριου Β. Πλωρίτη: «Θεατρικές διδασκαλίες», Marvin Carlson: «Challenges to Theatre Studies in the New Century», Λυκούργου Καλλέργη: «Γύρω από την ορθή προφορά της ελληνικής γλώσσας», Oliver Taplin: «Bringing together Philology and Theatre: An Idea sown at Epidaurus in 1962», Edith Hall: «Aristotle and the Idea of an Athenian University», Δημήτρη Μαυρίκιου: «Εν αρχή ο λόγος, εν τέλει ο κινηματογράφος. Η σύνοδος των Τεχνών στη θεατρική δημιουργία», Βάλτερ Πούχνερ: «Ενθουσιασμός».

Και σε αυτό το σημείο θα δώσω τον λόγο στην Ιωάννα Ρεμεδιάκη για να ολοκληρώσει την παρουσίαση του τόμου. Σας ευχαριστώ πολύ που με ακούσατε.

ΙΩΑΝΝΑΣ ΡΕΜΕΔΙΑΚΗ

Λέκτορας του Τμήματος Θεατρικών Σπουδών του ΕΚΠΑ

ΠΑΡΟΥΣΙΑΣΗ ΤΟΥ ΕΠΕΤΕΙΑΚΟΥ ΤΟΜΟΥ ΜΕ ΤΙΤΛΟ: «ΤΡΙΑΝΤΑ ΧΡΟΝΙΑ ΤΜΗΜΑ ΘΕΑΤΡΙΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ»

Παίρνοντας τη σκυτάλη από την αγαπητή συνάδελφο Αλεξία Αλτουβά, προχωρώ στα Επιστημονικά και Καλλιτεχνικά Πεπραγμένα του Τμήματος, τα οποία αμφότερα είναι, θεωρούμε, εντυπωσιακά.

Α. Επιστημονικά Πεπραγμένα

Στην Επιστημονική Δραστηριότητα περιλαμβάνονται κατ' αρχάς οι Εκδόσεις, στις οποίες εξέχουσα θέση κατέχει η *Παράβαση*, το Επιστημονικό Περιοδικό του Τμήματος Θεατρικών Σπουδών που δημιούργησε ο Β. Πούχγερ, καθώς και μια σειρά από Κείμενα και Μελετήματα που εκδόθηκαν στο πλαίσió της, στα οποία περιλαμβάνονται οι τιμητικοί τόμοι *Δάφνη* και *Στέφανος* για τον Σπ. Ευαγγελάτο και τον Β. Πούχγερ αντίστοιχα, καθώς και ο τόμος *Της Αγνής: υστερόγραφο* για την αγαπημένη Αγνή Μουζενίδου.

Στις Μεμονωμένες Εκδόσεις περιλαμβάνονται οι αφιερωματικοί τόμοι *Έλληνες σκηνογράφοι-ενδυματολόγοι και το αρχαίο δράμα* σε επιμέλεια Ε. Φεσσά-Εμμανουήλ, *Χορός και Θέατρο* (επιμ. Ε. Φεσσά-Εμμανουήλ), *Αρχείο Παλλούς Μάνου* (επιμ. Χρ. Σταματοπούλου-Βασιλάκου), *Research into Modern Greek Theatre* (επιμ. Κ. Πετράκου), *Γαληνοτάτη. Τιμή στη Χρύσα Μαλτέζου* (επιμ. Γ. Βαρζελιώτη) και πολλά άλλα, ενώ στους επετειακούς τόμους έχουμε τα *Δέκα* και *Είκοσι χρόνια του Τμήματος Θεατρικών Σπουδών* (επιμ. Χρ. Σταματοπούλου-Βασιλάκου, Κ. Γεωργακάκη) και πολλούς τόμους με Πρακτικά Συμποσίων, Συνεδρίων και Ημερίδων, όπως αυτοί για το Α', Β' και Ε' Πανελλήνιο Θεατρολογικό Συνέδριο, το πρώτο Διεθνές Θεατρολογικό Συνέδριο το 2005, το Επετειακό Συνέδριο για τα Είκοσι Χρόνια του Τμήματος καθώς και για τα Είκοσι Χρόνια του Προγράμματος Μεταπτυχιακών Σπουδών, και πολλά άλλα.

Στον τομέα των δραστηριοτήτων, στα 30 χρόνια της λειτουργίας του το Τμήμα έχει οργανώσει πλήθος Συμπόσια, Συνέδρια και Ημερίδες, μετά από εμπνευσμένες προτάσεις των μελών του. Σε αυτά περιλαμβάνονται το συνέδριο «Σκηνή και Αμφιθέατρο. Αφιέρωμα στον Σπ. Ευαγγελάτο», η «Δημερίδα για τον Λ. Βογιατζή», το συνέδριο «Οι τέχνες στο Ελληνικό Σχολείο. Παρόν και μέλλον», και το συνέδριο για το «Ελληνικό Θεατρικό Έντυπο από τον 19ο-στον

21ο αι.», οι εργασίες των οποίων τις περισσότερες φορές ευτύχησαν να εκδοθούν σε επιμελημένα πρακτικά. Οι επιστημονικές αυτές δραστηριότητες καλύπτουν ένα ευρύ φάσμα θεατρολογικών αναζητήσεων και αρχειακών κενών για το αρχαίο και νεότερο θέατρο, το ελληνικό και το παγκόσμιο, ενίοτε σε συνεργασία με άλλους φορείς – γεγονός που φανερώνει έμπρακτα την εξωστρέφεια που πάντοτε επεδείκνυε το Τ.Θ.Σ. και την οποία τα τελευταία χρόνια επέκτειναν συστηματικά.

Ως προς το ερευνητικό σκέλος, το Τμήμα έχει πραγματοποιήσει τα Ερευνητικά Προγράμματα «Αριστεία» (πρόγραμμα «Θαλής/Χρυσάλλης» και «ARCH», υπεύθυνη: Α. Ταμπάκη), «Πυθαγόρας» Ι και ΙΙ (υπεύθυνοι: Β. Πούχγερ, Πλ. Μαυρομούστακος, Σ. Γώγος) και «Καποδίστριας», και έχει συγκροτήσει τα εξής Ερευνητικά Εργαστήρια: 1. Αρχαίου Δράματος και Θεατρολογικής Έρευνας, 2. Έρευνας και Τεκμηρίωσης Νεοελληνικού Θεάτρου, 3. Θεάτρου, Φιλοσοφίας και Εκπαίδευσης και 4. Ιστορίας του Βιβλίου. Το Τμήμα έχει επίσης προχωρήσει σε σημαντικά Ερευνητικά Έργα και Συνεργασίες, όπως το Ευρωπαϊκό Δίκτυο Έρευνας και Τεκμηρίωσης των Παραστάσεων του Αρχαίου Ελληνικού Δράματος (υπεύθυνος: Πλ. Μαυρομούστακος).

Το επιστημονικό έργο του Τμήματος συμπληρώνουν οι Διαλέξεις και Ομιλίες από σημαντικούς ερευνητές και καλλιτέχνες, που καλύπτουν όλα σχεδόν τα πεδία του θεατρολογικού ενδιαφέροντος και παρουσιάζονται ανά δεκαετία. Ενδεικτικά αναφέρω τους ομιλητές: Mark Mallet, Θεόδωρο Τερζόπουλο, Peter Macridge, Χρύσα Σπηλιώτη, Σταύρο Μπένο, Maya Kiladze, Έφη Θεοδώρου, Σταύρο Τσακίρη, Στέλιο Καραγιάννη, Ding Sheng, Σίμο Παπαδόπουλο, Αγνή Στρουμπούλη, Κωνσταντίνο Ζαμάνη, Ραφίκα Σαουίς, Δήμητρα Κονδυλάκη. Ακολουθούν οι δημόσιες εκδηλώσεις, στις οποίες περιλαμβάνονται οι Πανηγυρικοί Λόγοι (Β. Πούχγερ: 1994, 2000, 2006 και Α. Ταμπάκη: 2019), Ανοιχτές Συζητήσεις (όπως με την Ariane Mnouchkine, τον Oliver Taplin, τον Romeo Castellucci και τον Δημήτρη Δημητριάδη) και εκπομπές στο ραδιόφωνο, με θέμα: «Θέατρο και θέαμα από την αρχαιότητα μέχρι σήμερα», σε επιστημονική επιμέλεια του Β. Πούχγερ.

Σε αυτή την ενότητα περιλαμβάνονται και οι Εκθέσεις «Ελληνες Σκηνογράφοι – Ενδυματολόγοι και Αρχαίο Δράμα» και «Χορός και Θέατρο», τις οποίες επιμελήθηκε η Ελένη Φεσσά-Εμμανουήλ, και για τις οποίες μας παρείχε σημαντικό καταγεγραμμένο υλικό.

Β. Καλλιτεχνικά Πεπραγμένα

Το δεύτερο μέρος της παρουσίασης αφορά στην Καλλιτεχνική Δραστηριότητα, αγαπημένη πτυχή των εκδηλώσεων του Τμήματος, η οποία περιλαμβάνει παραστάσεις που δόθηκαν από φοιτητές, στο μεγαλύτερο μέρος τους στα πλαίσια της εκπαιδευτικής διαδικασίας, με την επιμέλεια των διδασκόντων καθηγητών. Η συγκεκριμένη δραστηριότητα, πλούσια σε αποτελέσματα και εμπειρίες, εξοικειώνει τους φοιτητές με τη θεατρική πράξη, αποτελώντας τον αναγκαίο και πολύτιμο σύνδεσμο κάθε θεωρητικής προσέγγισης. Ενδεικτικά, παρουσιάστηκαν τα έργα: *Ο μικρός Έγιολφ* του Ε. Ίψεν και *Τα χρώματα της ερημιάς* (έλλην. μονόπρακτα) – σε σκηνοθετική επιμέλεια Χ. Μπακονικόλα-Γεωργοπούλου, *Υπηρέτες δύο αφεντάδων* και *Η Πριγκίπισσα Μαλένα* του Μ. Μέτερλινκ – με οργάνωση του Συλλόγου Φοιτητών του Τμήματος, ο *Βασιλικός* του Α. Μάτεσι, οι *Ελεύθεροι Πολιορκημένοι* του Δ. Σολωμού, *Γράμμα στον Ορέστη* και *Το μεγάλο μας τσίρκο* του Ι. Καμπανέλλη, *Το πένθος ταιριάζει στην Ηλέκτρα* του Ε. Ο' Νηλ, *Νικήρατος* της Ευ. Καϊρή, *Φοιτηταί* του Γρ. Ξενόπουλου – σε σκηνοθ. επιμέλεια Ευ. Στιβανάκη, *Ερωφίλη* του Γ. Χορτάτση, *Τρωάδες* του Ευριπίδη, *Φορτούνατος* του Φώσκολου, σε σκηνοθ. επιμέλεια των Ευ. Στιβανάκη-Ι. Βιβιλάκη-Μ. Αλεξιάδη, *Παράσταση Παθών. Ludus Passionis, Ο Μεγαλέξανδρος και το καταραμένο φίδι* (θέατρο σκιών), *Ο γάμος του Καραχμέτη* (Αλ. Παπαδιαμάντη) και ο *Καραγκιόζης νεκροθάπτης, Δουλκίτιος της Ροσβίτας του Γκάντερσχαϊμ*, σε σκηνοθ. επιμέλεια του Ι. Βιβιλάκη, το *Όνειρο καλοκαιρινής νύχτας* του Ου. Σαίξπηρ σε σκηνοθ. επιμέλεια Κλ. Φανουράκη, οι *Πόρτες* της Χρ. Σπηλιώτη, σε σκηνοθ. επιμέλεια Μ. Αντωνίου, και πολλά άλλα.

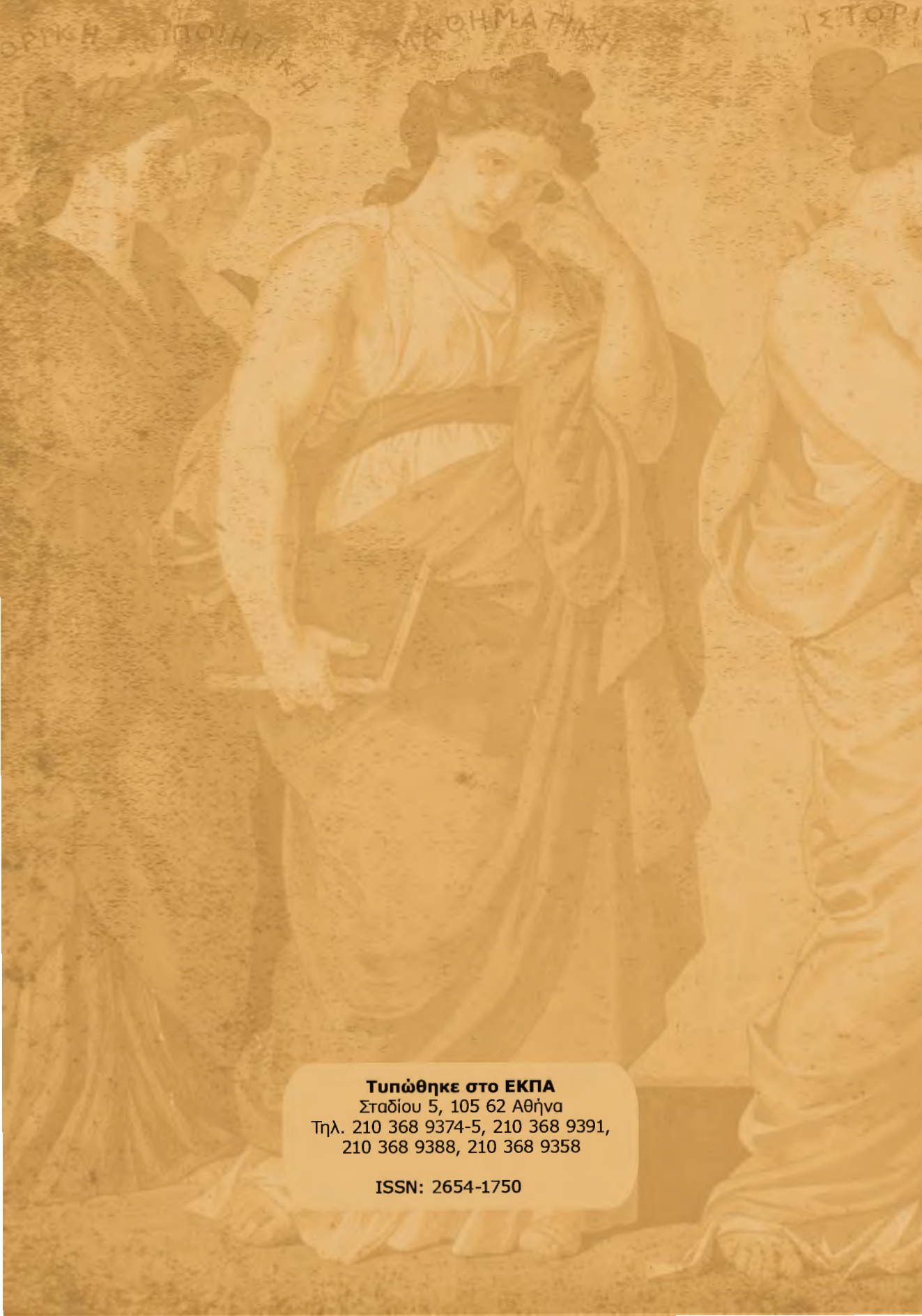
Τον καλλιτεχνικό τομέα συμπληρώνουν οι δραστηριότητες στα πλαίσια μαθημάτων, οι οποίες είναι πολλές και πλούσιες, προσφέροντας στους φοιτητές ποικίλες γνώσεις και οπτικές της θεατρικής πράξης. Διαφούνται στις υποκατηγορίες Σεμινάρια-Εργαστήρια, Συναντήσεις-Συζητήσεις, Παρακολούθηση Παραστάσεων και Ξεναγήσεις σε Εκθέσεις και Αρχαιολογικούς Χώρους, οι οποίες συνθέτουν και αποτελούν μια ιδιαίτερα πλούσια ενότητα και δράση που ως το 2010 παρουσιάζεται ανά δεκαετία, και έκτοτε ανά έτος, αποτυπώνοντας όλη τη «βεντάλια» των δράσεων-πεδίων στα οποία ανοίγεται το Τμήμα, πάντα σε άμεση σχέση με το κοινωνικό και ιστορικό του πλαίσιο (καλλιτέχνες – φορείς – ιδρύματα – εκπαίδευση – δομές κ.ά.). Ενδεικτικά, και πιο πρόσφατα, έχουμε: παραστάσεις φοιτητών με τεχνικές από το θέατρο Νο, συναντήσεις με τους καλλιτέχνες Λ. Παπαστάθη, Γ. Χουβαρδά, Ν. Κοντούρη, Δ. Μαυρίκιο, Ρ. Πιττακή, Λ. Κονιόρδου, Μ. Φριντζήλα, Αν. Αζά, Πρ. Τσινικόρη, Δ. Λάλο, Β. Παπαβασιλείου, Αλ.

Αβρανά, Αλ. Ευκλείδη, Γ. Κακλέα, Α. Δήμου, Στ. Λιβαθινό, Φ. Κουτσαφτή, Θ. Παπαγεωργίου, Κ. Ευαγγελάτου, Θ. Μοσχόπουλο, συναντήσεις με τους μεταφραστές Μαργ. Μέλμπεργκ, Στρ. Πασχάλη και την καθηγήτρια Gonda van Steen, επισκέψεις στο Θέατρο του Διονύσου, το Ηρώδειο, την Πνύκα, την Αρχαία Αγορά, στο Μουσείο της Ακρόπολης, στο Σπαθάρειο Μουσείο Θεάτρου Σκιών, στα μουσεία Μπενάκη, Βυζαντινό και Γκίκα, στα Γενικά Αρχεία του Κράτους, το Ε.Λ.Ι.Α. και τη Βιβλιοθήκη της Ακαδημίας Αθηνών, εκδρομές στο Πελοποννησιακό Λαογραφικό Ίδρυμα και στο Αμφιάρειο, επισκέψεις στις εκθέσεις των Γ. Τσαρούχη, Στ. Λαζαρίδη, Γ. Λάππα, Γ. Σπυρόπουλου, παρακολούθηση παραστάσεων (και συνάντηση με τους συντελεστές) των: *Τρεις Αδελφές* του Α. Τσέχωφ, *Αντιγόνη* του Σοφοκλή, *Bubble Jam* του Daniel Werzel, *Απόψε αυτοσχεδιάζουμε* του Λ. Πιραντέλλο, *Βυσσινόκηπος* του Α. Τσέχωφ, *Ελένη* του Ευριπίδη, *Η Τραμπάλα* του Στ. Μέλτον, *Το τραμ με το όνομα «Πόθος»* του Τ. Ουίλιαμς, *Μαύρο χιόνι* του Μ. Μπουλγκάκοφ, και πολλά πολλά άλλα, που είναι αδύνατον να αναφερθούν ονομαστικά.

Αν τα παραπάνω αποτελούν αντικείμενα τα οποία θεραπεύει το Τμήμα, ο τελικός λόγος δίδεται στα υποκείμενα, τους θεατρολόγους-αποφοίτους του Τμήματος και τον Σύλλογό τους, οι οποίοι με το ήθος, την επιστημονική καλλιέργεια και την καλλιτεχνική τους πορεία ολοκληρώνουν με τον καλύτερο δυνατό τρόπο την ιστορία 30 χρόνων. Στα πολλά πεπραγμένα του Πανελλήνιου Επιστημονικού Συλλόγου Θεατρολόγων (ΠΕΣΥΘ) πρέπει να επισημανθεί η επιμορφωτική του δράση καθώς και η ουσιαστική και μαχητική υποστήριξη της επαγγελματικής αποκατάστασης των μελών του και της αναγκαίας και καταλυτικής εκπαιδευτικά ύπαρξης του μαθήματος του θεάτρου στην εκπαίδευση.

Το υλικό του παρόντος τόμου καλύπτει πολλές και ποικίλες οδούς, τις οποίες το Τμήμα διήλθε προκειμένου να υπηρετήσει τις αρχές και τους στόχους του. Όσο πιο απαιτητική ήταν η διαδικασία της συγγραφής τόσο εμφανέστερες γίνονταν η σημασία, η δυναμική και η ενότητα του Τμήματος. Με την ευχή αυτά να μας οδηγήσουν στον επόμενο δεκαετή εορτασμό, που θα είναι λαμπρότερος, ελεύθερος από περιορισμούς και απαιτητικότερος στην καταγραφή του, ολοκληρώνουμε αυτή την παρουσίαση.

Σας ευχαριστούμε πολύ.

Τυπώθηκε στο ΕΚΠΑ

Σταδίου 5, 105 62 Αθήνα

Τηλ. 210 368 9374-5, 210 368 9391,

210 368 9388, 210 368 9358

ISSN: 2654-1750